

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Valentina Karlíková

Svět Eleanory Akvitánské v její korespondenci a listinách

The Word of Eleanor of Aquitaine in her Correspondence and Charters

V Praze 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Drška, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce panu docentovi PhDr. Václavu Drškovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, velice vstřícný přístup a veškerý čas, který mé práci věnoval. Rovněž děkuji za cenné rady a podnětné připomínky, které mě při psaní motivovaly.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury. Práce rovněž nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. 5. 2015

Podpis:

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se soustředí na analýzu dochované korespondence a listin Eleanory Akvitánské. V první části práce jsou stručně nastíněny její životní osudy od dětství na akvitánském vévodském dvoře, přes manželství s francouzským králem Ludvíkem VII. až po nový sňatek s mladým Jindřichem Plantagenetem a její působení na anglickém královském trůnu. Rovněž je v práci zmíněn i vztah Eleanory k jejím synům, především k Richardovi Lví Srdce. Zde byly vedle monografií použity v hojné míře dochované prameny, především kroniky. Také je zmíněn pohled současné historiografie na královniny vazby ke kultuře, mecenášství a problematice její moci a pravomocí v průběhu jejího života. Druhá část práce je již tématická typologie Eleonořiných dopisů a listin. Na základě jejich rozboru a současného stavu bádání se následně práce pokouší rekonstruovat způsob vnímání dobového dění a jeho hodnotovou hierarchii na významnou příslušnici dobové elity. Rovněž je předmětem analýzy také rozbor královniny titulatury.

Klíčová slova: Eleanora Akvitánská, Kapetovci, Jindřich II., Plantageneti, Richard Lví Srdce, Jan Bezzemek, anjouovské impérium, korespondence, listiny

Abstract

The present bachelor's thesis focuses on the analysis of the preserved correspondence and documents of Eleanor of Aquitaine. The first part outlines her life story from childhood on the ducal court of Aquitaine, through marriage to the French King Louis VII. to the new marriage with a young Henry Plantagenet and its impact on the English throne. The relationship between Eleanor and her sons, especially to Richard the Lionheart, is also mentioned in the first part. In addition to monographs, I used widely extant sources, especially chronicles. The view of contemporary historiography on the Queen's ties to culture, patronage and the issue of her power and authority in the course of her life is also referred to. The second part is a thematic typology of Eleanor's letters and documents. Based on the analysis of the current state of research, this thesis subsequently attempts to reconstruct the perception of contemporary events and their value hierarchy to prominent female member of the contemporary elite. The thesis furthermore focuses on the analysis of how the Queen titled herself.

Key words: Eleanor of Aquitaine, Capetian House, Henry II., House of Plantagenet, Richard the Lionheart, John Lackland, Anjou Empire, correspondence, charters

OBSAH

ÚVOD.....	7
KDO BYLA ELEANORA AKVITÁNSKÁ?	25
VÝZNAM AKVITÁNSKÉ KULTURY	33
EGO HELIONORDIS, DEI GRATIA REGINA FRANCORUM ET DUCISSA AQUITANORUM	37
ROZVOD A NOVÝ SŇATEK – OD KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY DO SVATBY S JINDŘICHEM PLANTAGENETEM.....	46
ALIENOR, DEI GRATIA REGINA ANGLIE, DUCISSA NORMANNIE, AQUITANIE, COMITISSA ANDEGAVIE	51
ELEANORA A VLÁDA JEJÍCH SYNŮ.....	66
ELEANORA MEZI MOCÍ, KULTUROU A MECENÁŠSTVÍM.....	74
KORESPONDENCE A LISTINY	83
LISTINY Z LET 1139-1141	85
LISTINA Z ROKU 1152.....	88
NEDATOVANÁ KORESPONDENCE A LISTINY	89
DOBA ELEANOŘINA UVĚZNĚNÍ 1173-1189	93
DOPISY PAPEŽI CELESTÝNOVI III.	96
LISTINY Z ROKU 1199.....	104
DOPIS JANOVI Z ROKU 1200	111
ZÁVĚR.....	112
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	116
PŘÍLOHY	120

ÚVOD

O Eleanoře Akvitánské bylo v minulosti již mnoho napsáno a stejně jako jiné velké postavy dějin, se i ona stala něčím jako fenoménem. Žena, která si ve víru středověké společnosti dokázala mnohé prosadit, dokázala se do jisté míry vzepřít dobovému diktátu a ve svých rukách soustřeďovala jistou moc. Snažila se udržet si vliv jak nad svými manželi, tak i nad syny. O její politické kariéře, dá-li se to tak říci, nebo spíše o jejích mocensko-politických a kulturních sférách vlivu, se popsalo nespočet stran v odborných monografiích, historických publikacích, ale i jiných žánrových odvětvích. Velice významnou rovinou její osobnosti je pak starost o kulturu a mecenášství. Eleanora podporovala především církevní instituce a kláštery, zajímala se o okolní prostředí a chtěla, aby vzkvétalo. Rovněž její postava budí i jistou kontroverzi a často je vnímána značně rozporuplně. Jaká vlastně opravdu byla její osobnost? Co motivovalo její činy? Na tyto otázky se již řadu let snaží přední angličtí a francouzští historici najít odpověď, ale je více než těžké hledat objektivní skutečnosti v pramenech, které překrylo mnoho staletí, změn režimů a politických period. Dle mého soudu Eleanoru nejvíce vystihuje termín, který použil věhlasný francouzský historik a medievalista Jean Flori jako podtitul v názvu své biografie věnované právě této ženě – a to *la reine insoumise*,¹ která v anglickém překladu pak vyšla s podtitulem *Queen and Rebel*.² Nebo podobně výstižný přídomek použil ve svém díle i historik Ralph Turner – *A Demon Lady*.³ Eleanora jistě zasahovala do rozličných sfér ať už politických, kulturních nebo rodinných, ale já bych zde nechtěla primárně rozebírat něco, co již bylo mnohokrát komplexně popsáno předními světovými historiky a medievalisty, ale zaměřit se spíše na jeden úzký profil či aspekt jejího sebevyjádření, sebereprezentace a zájmu – její dochovanou korespondenci a listiny, které jsou dle mého názoru unikátním a cenným pramenem pro bližší poznání jejích životních priorit a zájmů.

Ve své práci jsem se zaměřila především na skromnější, ale dle mého názoru významnou součást Eleanořiny reprezentace, a to na její dopisy a listiny a okrajově rovněž na korespondenci jí adresované. Tomuto tématu jsem věnovala pozornost z více důvodů. Z osobní korespondence lze velice dobře vyčíst zájmy jejího pisatele, je to rovněž pramen

---

¹ V překladu *Vzpurná královna*

In: Flori, Jean. Aliénor d'Aquitaine: la reine insoumise. Paris. Payot: 2004.

² Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007.

³ Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009.

s vysokou a autentickou vypovídající hodnotou, který by mohl dobře osvětlit, co pro jejího autora bylo podstatné a co se snažil prosazovat. Tyto písemnosti mohou ukázat, jak ona sama vnímala dobové dění a jak do něj vstupovala. Rovněž lze odhalit sféry zájmu dané osobnosti a mnoho dalších dílčích věcí. Nejdůležitější částí, na kterou jsem se tudíž zaměřila, jak je z názvu práce patrné, byl svět Eleonory Akvitánské v jejích dopisech a listinách. Snažila jsem se sledovat její užívanou titulaturu, to jak se sama vnímala a co bylo dle těchto pramenů hlavním předmětem jejího zájmu, což jsem vypožorovala z obsahové části dochované korespondence.

Ve své práci jsem se pokusila o tématickou typologii dopisů a listin Eleonory Akvitánské a to hned z několika aspektů a rovin, což se odráží i na dělení jednotlivých kapitol. Korespondenci tak mohu rozdělit do několika skupin – především jsou zde dva velké okruhy - a to jestli byly psány z pozice francouzské nebo anglické královny. Poměr těchto skupin je značně nerovný – z doby, kdy nosila francouzskou korunu, jsem měla k dispozici jen 3 listiny, z druhé etapy Eleonořina života 22 dopisů nebo listin. Většina písemností je datována, ale některé jsou i nedatované. Díky titulatuře i obecným souvislostem, které z nich vycházejí, ale je patrné, že je vydala jako anglická královna. Co se týče další možnosti dělení, lze ještě zahrnout skupiny veřejných listin a oproti nim soukromou korespondenci. Důležitým kritériem se rovněž stala stylistická úroveň korespondence, protože některé písemnosti vykazovaly vysoce formální prvky, především soukromé dopisy s představiteli církve, zatímco jiné byly spíše veřejného charakteru s daleko méně propracovanou strukturou. Jiné hledisko, ze kterého lze na její korespondenci nahlížet se týká obsahu zkoumaných pramenů, z čehož lze rozborem vyvodit, o jaké sféry kulturního, politického nebo rodinného života měla královna největší zájem, o které nejvíce pečovala a jak celkově vnímala dobové dění a dokázala na něj reagovat. V dochovaných pramenech listinné povahy tedy lze najít okruhy zájmů především kulturních, ať už to jsou klášterní donace, darovací listiny pro templáře nebo potvrzení darů pro své příbuzné. Velice významná je korespondence týkající se jejího vztahu k papežství, tuto skupinu tvoří tři dopisy papeži Celestýnovi z doby, kdy Eleonořin syn král Richard Lví Srdce pobýval v německém zajetí. Největší skupinu listin pak tvoří ty písemnosti, které královna vydala v roce 1199, kdy na anglický trůn dosedl její jediný přeživší syn Jan, kterému dějiny daly přídomek Bezzemek. S pomocí listin a korespondence jsem zkoumala a rozebrala vztah Eleonory Akvitánské napříč její životní kariérou francouzské a anglické královny k problémům doby, které musela řešit a také na ně reagovat. Chtěla jsem se pokusit odhalit, jak vnímala dobové dění okolo sebe, jaké byly její životní priority, čemu věnovala

pozornost a čemu již tolik ne. Co pro ni bylo zásadní? Jaký měla tato pozoruhodné středověká žena vztah k rozličným životním událostem, jak je dokázala řešit a co považovala za klíčové? Kromě obsahové analýzy kontextu korespondence a listin jsem ještě věnovala pozornost Eleonořině vlastní sebereprezentaci a tedy její titulatuře napříč dochovanými listinnými prameny, které o ní mají vysokou vypovídající hodnotu.

Současný stav bádání o Eleanoře nám většinou přináší spíše komplexní pohled na danou problematiku, kde je mnoho kapitol věnovaných kultuře a jejímu působení na ní nebo jsou popsány královniny životní osudy, ale jen zlomek prací se zabývá nějakým dílčím tématem z jejího života. Eleonořina korespondence je u monografických studií samozřejmě ve většině případů zahrnuta alespoň zčásti v pramenné základně spolu s kronikami, ale samostatně jim nebyla věnována přílišná pozornost. Jinak se postavě Eleanory, akvitánské vévodkyně, francouzské a posléze i anglické královny věnují pozornost historikové již mnoho desetiletí, především z francouzské a anglické strany. Autoři se snaží podchytit její osobnost a to, co formovalo její povahu, činy a skutky. Velmi častým a analyzovaným tématem je pak její rozvod s prvním manželem, francouzským králem Ludvíkem VII. a nový sňatek s jeho politickým rivalem Jindřichem Plantagenetem, budoucím anglickým králem, proti kterému se později vzbouřila. Pozornost se věnuje rovněž kulturním oblastem Eleanořina života, které vycházejí z prostředí akvitánského vévodského dvora a samozřejmě velkou měrou se současná odborná literatura dotýká mocensko- politických témat a tomu, jaké v nich měla Eleanora místo a zda byla spouštěčem některých z nich. Tato díla mi tudíž mohla poskytnout komplexní pohled na její dobu, politickou situaci a vývoj v rozsáhlejším měřítku a vytvořit tak celkový pohled na její osobnost a činy v oné době. V podstatě jsem se nesetkala s historickou prací, která by sledovala jen jeden dílčí aspekt jejího života, nebo určitou politickou či kulturní periodu. Samozřejmě, že všechna více či méně důležitá období a zlomové okamžiky v jejím životě jsou popsány ve velkých biografiích, ale slouží jen jako jeden dílek do veliké skládačky a v celkovém rámci tak mohou někdy i lehce zapadnout.

Dále bych chtěla představit základní prameny a odbornou literaturu, kterou jsem používala k mé vědecké práci. Jako první bych zmínila několik primárních zdrojů. Jedná se především o jednotlivé kroniky. Více dostupných pramenů máme z anglického prostředí, velice cenná je především kronika **Rogera z Hovedenu**, mapující mimo jiné život anglického krále Jindřicha II., druhého manžela Eleanory.⁴ Roger pojal svou kroniku

---

⁴ Riley, Henry Thomas. The Annals of Roger de Hoveden. London. Bohn: 1853

anglických dějin jako dílo začínající v roce 732 a končící rokem 1201. Rovněž je autorem silně detailního díla o skutcích krále Jindřicha II. a Richarda Lví Srdce.⁵ Ve mnou sledovaném období se zaměřuje především na politiku krále Jindřicha II. Plantageneta a to hlavně ve vztahu k jeho synům a jejich revoltě proti otci, rovněž popisuje králův vztah s Tomášem Becketem a popisuje vládu Richarda Lví Srdce. Jeho dílo obsahuje mnoho transkribovaných dokumentů a je obecně příznivé k vládě jak Jindřicha, tak i Richarda. Kronika byla hotova na počátcích vlády Jana Bezzemka, tudíž i k němu je shovívavější než pozdější autoři.

Dalším důležitým pramenem je kronika od **Williama z Newburgu**.⁶ zde můžeme nalézt kapitoly týkající se Eleanorina rozvodu s francouzským králem Ludvíkem VII. a jejího nového sňatku s budoucím králem Anglie. Nadále mapuje historii až k vládě Richarda a jeho bratra Jana. William byl augustiniánským kanovníkem v Newburgu v Yorkshiru a jeho historická práce je jedním z nejdůležitějších pramenů pro vládu Jindřicha II. Psal velice živým stylem a jeho zápisy jsou brány jako celkem objektivní a nestranné. Jako většina kronikářů své doby zaznamenával i nadpřirozené události.

Jako poslední z ostrovních pramenů bych ráda zmínila dílo **Gerarda z Wallesu**, jehož kroniku ve své edici přeložil v druhé polovině 19. století Joseph Stevenson⁷ a další jeho dílo pak přeložil Thomas Forester.⁸ Gerald z Walesu, rovněž známý jako Giraldus Cambrensis nebo také Gerald de Bari,⁹ byl nejmladším synem normandského rytíře a ve své době jedním z nejpopulárnějších autorů své doby. Vzdělání se mu dostalo v opatství v Gloucesteru, byl jedním z prvních, kteří vyučovali na nové univerzitě v Oxfordu a rovněž byl přímým svědkem mnoha velkých událostí. Po jistou dobu zastával post královského kaplana.¹⁰

Z francouzských pramenů bych zmínila dílo benediktinského opata ze Saint Denis **Sugera** *Vie de Louis VI. le Gross, suivie de l'histoire du roi Louis VII.*¹¹ Suger, bezesporu patřil k nejvýznamnějším postavám své doby, nechal přestavět baziliku v Saint Denis, kde se

---

⁵ Stubbs, William. Historical introduction to the Rolls series. London. Longmans: 1902.

⁶ Howlett, Richard. Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4). Historia rerum anglicarum. London: 1884.

⁷ Stevenson, Joseph. The Church historians of England. London. Seeley's: 1863.

⁸ Forester, Thomas. The Historical Works of Giraldus Cambrensis. London. Geogre Bell: 1887.

⁹ Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. New York. Ballantine books: 1999. S. 347.

¹⁰ Weir. S. 348.

¹¹ Lecoy de la Marche. Oeuvres completes de Suger. Paris. Société de l'histoire de France: 1867.

posléze zrodil nový evropský sloh. Rovněž byl věrným rádcem krále Ludvíka VII, o čemž svědčí fakt, že během jeho pobytu na křížové výpravě po dva roky zastával regentskou funkci.

Nejdůležitějším pramenem však pro mě byla dochovaná korespondence Eleanory Akvitánské, která byla zčásti publikována v *The English Historical Review*¹² a je rovněž dostupná na internetových stránkách projektu Kolumbijské univerzity *Epistolae: Medieval Women's Latin Letters*.¹³ Soubor obsahuje 26 dopisů a listin různého charakteru, datace a důležitosti. Tyto prameny jsem ve své práci využívala a citovala nejčastěji, poněvadž právě na nich jsem založila mé vědecké bádání, jehož snahou bylo tématicky typologizovat její korespondenci, reflektovat tak její priority a rekonstruovat způsob vnímání dobového dění a jeho hodnotovou hierarchii na významnou příslušnici dobové elity a její sebereprezentaci. Díky značné pestrosti dochované korespondence a listin, jak časové, tak tématické, jsem mohla zmapovat několik skupin zájmu, které u Eleanory stály v popředí. Tématicky jsem rozlišila několik okruhů – velkou skupinou jsou listiny týkající se kulturního dění, posléze je to korespondence s předními církevními představiteli a poslední skupinou jsou ty, které se týkají zajetí jejího syna Richarda. Rovněž jsem se rozhodla využít i některé dopisy, který byly Eleonoře adresovány. Dopisů adresovaných Eleonoře se dochovalo celkem 12 a jsou rovněž dostupné na stránkách projektu Kolumbijské univerzity *Medieval Women's Latin Letters*.¹⁴ Ve své práci jsem ale nevyužila všechny, neboť jejich zkoumání nebylo mým primárním cílem, ale mohly by se stát spíše východiskem pro další výzkum. Drtivá většina z těchto písemností pochází z církevního prostředí – od arcibiskupa, papeže, Bernarda z Clairvaux, tři pak odeslal Eleonořin syn Richard, jeden Jan Bezzemek.

Rovněž bych krátce nastínila vývoj historiografie týkající se Eleanory Akvitánské a krátce představila obsah a přínosnost odborné literatury. První zmínky týkající se Eleonory můžeme nalézt v historické literatuře už na přelomu 18. a 19. století, byť se jednalo spíše o malé brožury, pamflety nebo letáky než o seriózní vědeckou literaturu. Jedním takovým je knížečka o milence Jindřicha II., kde je mimo jiné zmiňována i Eleanora.¹⁵ Na počátku 20. století pak vyšlo o Eleonoře spíše beletristické dílo, které ale zřejmě odstartovalo jistý

---

¹² Richardson, H. G. The Letters and Charters of Eleanor of Aquitaine. In: *The English Historical Review*. 291 (1959). 201. fn.11

¹³ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letters> 9. 10. 2014

¹⁴ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letters> 9. 10. 2014

¹⁵ Cruikshank, Robert. Fair Rosamond. History of Lady Clifford, mistress of King Henry the Second. London. Hodgson & Co.: přesná datace není známa, pravděpodobně začátek 19. století

zájem o její osobu, který se následně v první polovině 20. století formoval a posléze naplno propukl ve druhé polovině století. Onou knihou je francouzská *Les aventures de la reine Aliénor, histoire et legende*.¹⁶

Jak jsem již napsala, zájem o Eleonořinu osobnost mezi historiky rapidně stoupá především ve druhé polovině 20. století a je aktuální v podstatě dodnes. Toto století přineslo desítky vyčerpávajících monografií, stejně jako děl zabývajících se nějakým dílčím tématem, především ve vztahu ke kultuře oné doby. Jsou psány především ve francouzštině a angličtině. Nejprve bych ale ráda přiblížila několik vědeckých studií a článků, zabývajících se dílčími tématy v rámci dané problematiky. Z těch starších bych chtěla poukázat na článek od Ralpa Turnera, mimo jiné autora vynikající biografie Eleanory Akvitánské, zbývající se vztahy Eleanory s jejími potomky.¹⁷ Z konce osmdesátých let, podobně jako článek od Ralpa Turnery, pochází i velmi krátká studie nebo jakési přiblížení sňatku Jindřicha Plantageneta a Eleanory, který vyšel v *Historian: the Magazine for Members of the Historical Association*.¹⁸ Za zmínku jistě stojí i dílo známé historičky Amy Kelly z roku 1937 *Eleanor of Aquitaine and her Courts of Love*.¹⁹ Nerada bych opomenula ještě tři uveřejněné statě či studie, které vyšly v posledních 20 letech, a to jednu z anglického prostředí a dvě z pera francouzsky mluvících historiků. Jako první uvedu článek anglického historika Broadhursta – *Henry II of England and Eleanor of Aquitaine* s podtitulem *Patrons of literature in French?*²⁰ Dvě zbývající studie francouzských historiků pak svorně vyšly v roce 2001. První z nich – *Aliénor d'Aquitaine et ses historiens*²¹ - se snaží vypořádat s osobnostmi mužů, kteří její životní osudy před mnoha staletími zvěčňovali ve svých kronikách. Druhá studie má poněkud jiné zaměření, zabývá se osobou Eleanory v kontextu doby a jejího vnímání a snaží se interpretovat

---

¹⁶ Berger, E. *Les aventures de la reine Aliénor, histoire et legende*. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, Compte-Rendu des Séances: 1906.

¹⁷ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine and her children: an inquiry into medieval family attachment*. In: *Journal of Medieval History*. 14 (1988). pp. 321-335.

¹⁸ Brooke, C. N. L. *The marriage of Henry II and Eleanore of Aquitaine*. In: *Historian: the Magazine for Members of the Historical Associations*. 20 (1988). pp. 3-8.

¹⁹ Kelly, Amy. *Eleanor of Aquitaine and her Courts of Love*. *Speculum*. 12. 1 (1937). pp. 3-19.

²⁰ Broadhurst, K. M. *Henry II of England and Eleanor of Aquitaine: patrons of literature in French?*. In: *Viator*. 27 (1996). pp. 53-84.

²¹ Aurell, M. *Aliénor d'Aquitaine et ses historiens: la destruction d'un mythe?*. In: J. Paviot and J. Verger (eds). *Guerre, Pouvoir et Noblesse au Moyen Âge. Mélanges en l'Honneur de Philippe Contamine*. Paris. 2001. pp. 69-79.

celkovou roli a postavení žen ve 12. století – *Aliénor, duchesse d'Aquitaine at deux fois reine: rôle et pouvoir d'une femme au XIIe siècle*.²²

Než se pokusím přiblížit detailněji několik hlavních monografických prací, které mi byly velmi nápomocné a ze kterých jsem čerpala především, ráda bych se ještě krátce zmínila o několika dalších biografických pracích týkajících se Eleanory Akvitánské a byť nejsou tak známé, věnovala jim alespoň pár řádků. Jako u předchozích vědeckých studií i tady lze monografii rozdělit na dvě jazykové skupiny – anglické a francouzské. Začnu chronologicky a jako první zmíním dílo z roku 1937, jehož autorem je Melrich Rosenberg a nese název *Eleanor of Aquitaine, Queen of the Troubadours and of the Courts of Love*.²³ Další dílo, nebo spíše soubor jednotlivých studií, věnujících se této neobyčejné ženě středověku pak nese podtitul *Patron and Politician* a vyšla v Londýně roku 1976 pod editací Williama Kiblera.²⁴ Mezi historiky pak bývá velice ceněna biografie od světově uznávané francouzské historičky a medievalistky, absolventky École nationale des chartes, Régine Pernoudové, která vyšla v Paříži roku 1965 s prostým názvem *Aliénor d'Aquitaine*.²⁵ Dále bych měla jistě připomenout práce, které vyšly v posledních 15 letech – a zmínila bych jen tři hlavní – dvě francouzské monografie a jeden anglický sborník. *Epouse de Louis VII, Mère de Richard Coeur de Lion*, tak zní podtitul díla Phillipa Dellorma²⁶ z roku 2001 a název syntézy Jeana Markalea se omezil na prosté *Aliénor d'Aquitaine*.²⁷ Sborník s 20 příspěvky převážně od anglicky mluvících a píšících autorů postihuje zlomové okamžiky jejího života, stejně jako její nezměrný vliv na kulturní dění a snaží se odhalit její reputaci v literatuře a historické kontexty.²⁸

Chtěla bych se zde zmínit rovněž o publikacích vydaných v českém jazyce, ale těch je opravdu po skrovnu. K dispozici je český překlad knihy renomovaného francouzského historika, medievalisty a rovněž svého času člena Francouzské akademie Geogese Dubyho,

---

²² Hivernaux, M. Aliénor, duchesse d'Aquitaine at deus fois reine: rôle et pouvoir d'une femme au XIIe siècle. In: Reines et Princesses au Moyen Âge, Actes du Cinquième Colloque International de Montpellier, Université Paul Valéry (24-27 November 1999). vol I, Les Cahiers de CRISIMA (2001). pp. 43-62.

²³ Rosenberg, Melrich. Eleanor of Aquitaine, Queen of the Troubadours and of the Courts of Love. Boston. Hamish Hamilton: 1937.

²⁴ Kibler, William. Eleanor of Aquitaine.. Patron and Politician. Austin. University of Texas Press: 1976.

²⁵ Pernoud, Régine. Aliénor d'Aquitaine. Paris. Albin Michel: 1965.

²⁶ Dellorme, Phillip. Histoire des reines de France. Aliénor d'Aquitaine - Epouse de Louis VII, Mère de Richard Coeur de Lion. Paris.Pygmalion: 2001.

²⁷ Markale, Jean. Aliénor d'Aquitaine. Paris. Payot: 2000.

²⁸ Wheeler, Bonnie and Parsons, John. Eleanor of Aquitaine, Lord and Lady. New York. Palgrave MacMillan: 2003.

jehož díla jsou celkově hojně překládána do mnoha světových jazyků. Jedná se o nepříliš rozsáhlé dílko s názvem *Vznešené paní z 12. století I. – Heloisa, Aliénor, Isolda a další*.²⁹ Rovněž celkem nedávno, v prosinci roku 2014, vyšlo překladem dílo známého francouzského historika Jeana Floriho *Eleonora Akvitánská – Vzpurná královna*.³⁰

Po krátkém přehledu nejdůležitějších časopiseckých studií, vědeckých sborníků a monografií bych ráda podrobněji představila šest hlavních biografií, které jsem zvolila jako nejprínosnější, nejhodnotnější a, mimo mnohých dalších, jsem s nimi nejvíce pracovala. Některé jsou staršího data, ale myslím, že jejich přínos je nezanedbatelný i dnes několik desetiletí po jejich vydání, stále jsou aktuální a mohou nám poskytnout užitečné informace. O jejich aktuálnosti vypovídá i to, že stále vychází v nových reprintech a jsou velice žádané. Pět monografických prací se týká přímo Eleonory Akvitánské a různých aspektů jejího života a jejího odkazu, ať už v rovině politické nebo kulturní. Šestá představená biografie je rozsáhlou téměř 700 stránkovou prací věnující se anglickému králi Jindřichu II., druhému manželovi Eleonory Akvitánské. U každé syntézy bych ráda představila jejího autora a to čím se ve svém díle zabýval, jak je práce koncipována a přiblížila některé kapitoly, které měly pro mou práci jistý přínos a užitek.

Jako první bych se chtěla věnovat jednomu ze starších historických děl od Amy Kelly, které vyšlo na počátku 50. let ve Spojených státech amerických a nese název *Eleanor of Aquitaine and the four kings*.³¹ Zařadila jsem jí proto, že v době svého vydání to byla jedna z knih, které široce ovlivnily veřejnost, rovněž je to brilantní historická práce na kterou se v některých ohledech pozdější autoři odvolávají a citují z ní. Autorka, Amy Kelly, byla ředitelkou dívčí školy Bryn Mawr a rovněž později přednášela angličtinu na Wellesley College. Když její kniha o Eleonoře v roce 1950 vyšla, stala se ihned světovým bestsellerem a podle New York Times se tam udržela neuvěřitelných 13 týdnů. Přesto, že tato práce je poněkud starší, rozhodně neztratila nic ze své důstojnosti a jasného úsudku, tudíž je tato ve své době velice slavná práce, stále svěží, s jasným úsudkem. Kniha v sobě spojuje několik prvků, které ji činí opravdu unikátní, ať je to překrásný styl psaní, který ač představuje vážné téma, je jednoduchý až nenáročný se sklony k poetičnosti i zábavnosti. Kelly svůj portrét velké královny středověku pojala s velkou dávkou šarmu, galantnosti a prozíravosti, bez smyšlených či fiktivních mezer, které by balancovaly nad

---

²⁹ Duby, Georges. *Vznešené paní z 12. století I. – Heloisa, Aliénor, Isolda a další*. Brno. Atlantis: 1997.

³⁰ Flori, Jean. *Eleonora Akvitánská – Vzpurná královna*. Praha. Argo: 2014.

³¹ Kelly, Amy. *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Massachusetts. Harvard University Press: 1950.

propastí reálnosti a autorčiny fantazie, není zde žádný prostor pro fabulování. Dílo je, jako většina autobiografií, pojato chronologicky, přičemž o Eleanořině životě jako francouzské královny je věnováno podstatně méně stránek a o to více jich pak je o jejím životě na anglické půdě. Nalezneme zde rovněž i kapitoly o vztahu krále Jindřicha II. a Tomáše Becketa, které silně poznamenaly jeho éru vlády. Chronologicky pak dílo zařazuje Eleanoru za vlády jejího syna Richarda a posléze i Jana Bezzmenka až k její smrti. Toto dílo se vyznačuje autorčinou brilantní prací především s prameny a poskytuje tak čtenáři ucelený, komplexní a výstižný pohled na celý život Eleanory Akvitánské.

Jako další bych ráda naspala několik řádků o velice zajímavé knize od Roye Owena – *Eleanor of Aquitaine* s podtitulem *Queen and Legend*.³² Owen, který zemřel v roce 2003, byl profesorem francouzštiny na univerzitě St Andrews ve Skotsku. Během druhé světové války byl členem Royal Air Force. Po válce studoval na Cambridge a Sorbonně, posléze se v roce 1951 připojil ke katedře francouzštiny v St. Andrews. Během akademického působení Owen publikoval mnoho knih a článků věnujících se medievalistice. Mezi jeho okruhy zájmu – mimo jiné – patřily Artušovské legendy, příběhy o jeho rytířích a kulatém stolu, legendy o Svatém Grálu nebo příběhy o Rolandovi. Jeho jasně patrná záliba v interpretování legend se projevila i v jeho díle o Eleonoře Akvitánské a právě v tom spočívá jeho obrovský přínos k tomuto tématu a jisté novátorství. Owenovo dílo je rozděleno na dvě sekce nebo části. První podrobně popisuje život a také původ Eleanory Akvitánské. Ve druhé části se pak autor snaží analyzovat legendy, které o této veliké ženě vznikly, ať již jsou zachovány v písemné podobě, nebo jsou tradovány ústně a nějak zakotvily v myšlení lidí. Owen se snaží Eleanoru zachytit více jako ženu a to, jak ji vnímali její současníci, než velkou političku. Nicméně autor dokáže striktně oddělit fikci od fakt a přitom ukázat, jak může být realita a fikce navzájem propojena což je ve výsledku velice zajímavý postoj jak odhalit jisté souvislosti. V kapitole *Legend*³³ se autor vypořádává s pohledem kronikářů na královninu osobu a posléze se věnuje asi nejslavnější legendě, kde Eleanora rovněž vystupuje a o které jsem se již zmiňovala – Fair Rosamond. V této legendě, která ale stojí na skutečných základech, se mluví o milence Jindřicha II., překrásné Rosamond Cliffordové, dceři normandského rytíře. Tato část je hojně doplněna veršovanými úryvky z této balady. Zbytek kapitoly pak polemizuje mezi vnímáním Eleanory jako královny – Amazonky a jejím dvorem lásky a kurtoazie. Rovněž hodně místa je v díle věnováno obrazu Eleanory jako jedné z postav artušovských legend a to

---

³² Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993.

³³ Owen. S. 103-162.

Guinevry.³⁴ Král Jindřich II. pak byl chápán jako nový Artuš. Owen posléze poukazuje na možnost užití Eleonořiny osoby jako modelu pro epická díla nebo romance i dále ve třináctém století.

*Eleanor of Aquitaine: A life*³⁵ – takový nese název dílo Alison Weirové, které poprvé vyšlo v roce 1999. Alison Weirová je nejčtenější historičkou ve Spojeném království, celkově se v historické literatuře pak řadí na páté místo. Zaměřuje se mimo jiné na tudorovskou éru dějin – Jindřicha VIII., Annu Boleynovou, Alžbětu I., Marii Stuartovnu ale rovněž také na středověké dějiny. Weirová má skvělý a lehký styl psaní, takže i když se jedná o odbornou literaturu, není v jejím podání rozhodně suchopárná a těžká, právě naopak. Vědecké analýzy a historické momentky jsou interpretovány dramatickým stylem, který každého vtáhne do děje, kde historie skutečně ožívá. Díky tomu, ač její díla stojí na pramenných základech a poctivém studiu jak primární, tak sekundární literatury jako každá dobrá odborná práce, je jako autorka oblíbena mezi širokou vrstvou čtenářů, ne pouze mezi členy akademické obce. Na druhé straně je faktem, že místy má Weirová sklony k zjednodušování a jistému zobecňování, ale to bych neviděla jako velkou překážku. Kniha o Eleonoře je biografií o ženě, která se vzepřela dobovým konvencím, dokázala ovlivňovat politiku a držela si jistý vliv nejen nad svými manželi, ale také syny. Její život je zde popsán jako život plný kontrastů, vznešené nádhery ale také trosek, moci, za níž se plíží nebezpečí. Se smyslem pro historický detail v této knize nepředstavuje jen výčet královských skandálů a intrik zapamatování hodné osoby, ale rovněž ukazuje krásu a složitost celé této historické epochy. Ocenila bych také rozsáhlý dodatek ve formě genealogických vztahů Eleanory, francouzského i anglického krále.

Dále bych chtěla představit dílo předního renomovaného francouzského historika Jeana Floriho *Aliénor d'Aquitaine: la reine insoumise*.³⁶ Flori je mezinárodně renomovaný historik zabývající se studiem středověku, je rovněž pracovníkem *Centre national de la recherche scientifique* a *Centre d'Etudes Supérieures de Civilisation Médiévale* v Poitiers. Jeho specializací jsou především dějiny středověké společnosti, rytířství a křížových výprav. Jedna z jeho prací vyšla i v češtině – *Rytíři a rytířství ve středověku*.³⁷ Také je autorem několika monografií – mimo jiné Richarda Lví Srdce nebo Filipa Augusta. Jeho díla se překládají do mnoha světových jazyků. V díle o Eleanoře Akvitánské se Flori

---

³⁴ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 180.

³⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999.

³⁶ Flori, Jean. *Aliénor d'Aquitaine: la reine insoumise*. Paris. Payot: 2004.

³⁷ Flori, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha. Vyšehrad: 2008.

pokouší o nesnadný úkol napsat celou biografii a životní příběh odbojné a vzpurné královny, která navzdory velkému sociálnímu, náboženskému a politickému tlaku, který se na ní řítí, měla být předurčena k tomu, aby svůj celý život vzala do vlastních rukou ve všech jeho aspektech. Kniha je rozdělena do tří okruhů – prvním je samotný úvod, kde se autor snaží vypořádat s Eleanořinými životopisci a polemizuje nad legendami, ideologií a skutečnými historickými fakty. Zbytek knihy je rozdělen do dvou částí. První část mapuje chronologicky Eleanořin život od dětství v bohaté Akvitánii, přes manželství s francouzským králem, následuje její rozvod a nový sňatek s Jindřichem Plantagenetem, popsáno je i její zajištění. První část se tak snaží popsat co věrohodného je známo o jejím životě a o tom, jakou roli sehrála v době svých současníků. Tato biografická část je velice důsledně podpořena pramennou základnou a sekundární literaturou předchozích historiků Eleanořiny osobnosti a doby. Druhá část knihy je zajímavější, neboť se již nejedná o prostou chronologickou skládku jejího života, ale pokouší se interaktivně nalézt odpovědi na kontroverzní otázky týkající se Eleanořina obrazu a „ozvěny“ nejen v následujících staletích, ale rovněž u jejích současníků. Tato část se snaží vyrovnat s otázkou Eleanory a jejích legend, nastiňuje hypotézy a kontroverze a prostřednictvím podrobného studia dobových pramenů se snaží zmapovat a postihnout její roli ve fenoménu dvorské lásky, moci a mecenášství a samozřejmě její obraz v artušovských legendách, kterými byl plantagenetovský dvůr značně protkán. Právě druhou část Floriho díla jsem, vzhledem ke zvolenému tématu mé práce, velice ocenila. Myslím, že má, co se týče otázky Eleanory a jejího vlivu na kulturu a její utváření, vysokou vypovídající a vědeckou hodnotu. Celá biografie je velice povedeně doplněna přehlednými mapkami a rodokmeny. Je vidět, že Jean Flori je opravdu historik *par excellence*, řídí se striktně dochovanými prameny a své analýzi se snaží vědecky doložit pomocí primární literatury, nicméně zároveň píše velmi svěžím a lehkým stylem, kterým vás jako vypravěč historických událostí upoutá.

Nejnovější biografii věnující se mnou sledované osobě, kterou bych chtěla představit, je *Eleanor of Aquitaine - Queen of France, queen of England* ³⁸ z pera Ralpa Turnera, profesora historie na Floridské státní univerzitě. Turner je specialistou na evropské středověké dějiny, známé jsou jeho biografie týkající se postavy Jana Bezzemka a Richarda Lví Srdce. V centru jeho zájmu je také studium Magny Charty. Rok studia strávil na univerzitě v Poitiers, kde se probudil jeho celoživotní zájem o postavu Eleanory

---

³⁸ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009

Akvitánské, který vyústil v roce 2009 ve vydání obsáhlé monografie. Snaží se odstranit legendy, které se okolo ní nakumulovali a vyzdvihuje jí oproti jejím manželům a synům. S tím se snaží vypořádat v poslední kapitole *Owerwhelmed by a Black Legend*.³⁹ Turner se odkazuje na množství primárních zdrojů, tudíž jeho práce je velice dobře vědecky podložena a snaží se poukázat na silnou osobnost ženy, která dokázala převzít kontrolu nad svým osudem. Díky jeho vyčerpávajícímu příběhu tak dnešní čtenář může daleko lépe porozumět tomu, jak a proč Eleanora Akvitánská žila a jednala. Kniha jde logicky v chronologických stopách, přičemž velice zajímavou shledávám kapitolu o Eleanořině regentství na anglickém trůnu.⁴⁰ Také musím vyzdvihnout Turnerův smysl pro srozumitelný a jasný styl psaní, který, přesto že je to odborná práce vysoké kvality, nezapadá do přílišného akademického slovíčkaření a složitostí. Jasně a přímé hypotézy, přímá argumentace, krásné slovní obraty – to dělá z Turnerova díla knihu nejen pro odborné publikum, ale i pro širší veřejnost. Jak jsem zmiňovala i u jiných představovaných publikací, rovněž Turner připojil ke své vyčerpávající práci řadu zajímavých příloh – především obrazových, ale také mapy a rodokmeny.

Nakonec jsem si nechala poslední biografii, které se už ale netýká přímo Eleanory Akvitánské, ale postihuje život a vládu jejího druhého manžela, anglického krále Jindřicha II. a nese prostý název *Henry II.*⁴¹ Z tohoto téměř 700 stránkového díla od uznávaného historika Wilfreda Warrena, jsem čerpala informace o vládě a osobnosti krále Jindřicha II., neboť on byl velice důležitou součástí života Eleanory Akvitánské, stejně jako jejich synové. Autor Wilfred Lewis Warren byl britský specialista na anglické dějiny středověku, rovněž se zajímal o dějiny normanské Anglie a o anglické církevní dějiny. Warren své dílo rozdělil do čtyř částí, první se věnuje obecně Jindřichově politice, druhá jeho vládě v Anglii, třetí pak postihuje velice známé a bouřlivé období sporů Jindřicha s církví a Tomášem Becketem a čtvrtá část nazvaná *The Angevin commonwealth*⁴² pak popisuje poslední léta jeho vlády. Rovněž zde nalezneme informace o Eleanoře Akvitánské, tentokrát ale z trochu jiného úhlu pohledu, než v předchozích pracích, což je velice užitečné. Rozsáhlé dílo stojí na pečlivém studiu pramenů a je tak vysoce ceněnou odbornou studií nejen poměrů a vztahů v Anglii v letech Jindřichovy vlády, ale i výbornou biografií jednoho z největších panovníků, které středověká Anglie měla.

---

³⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 299-314

⁴⁰ Turner. S. 150-175.

⁴¹ Warren, W. L. *Henry II*. London. Butler and Tanner Ltd: 1973.

⁴² Warren. S. 559-633.

První část práce jsem věnovala obecnému uvedení do problematiky daného tématu – snažila jsem se popsat, jak vypadala doba, ve které Eleanora žila, prostředí ve kterém vyrůstala, její životní osudy. Tyto kapitoly jsou velice důležité, neboť její životní osudy mi částečně pomohly osvětlit příčiny a důvody jejího jednání a činů, kam spadají také mnou zkoumané písemnosti. Bez pochopení Eleanořiných životních kroků a bez událostí, které jí obklopovaly a utvářely její smýšlení, by nebylo dobře možné osvětlit, co ji vedlo k jejím mocensko-politickým nebo kulturním činům. Z toho to důvodu jsem do práce zařadila kapitoly nejdříve o její akvitánské domovině a o zdejším vévodském dvoře. Poté jsem s velkým využitím dochovaných kronik zmapovala její životní osudy na francouzském trůnu až do rozluky manželství s králem Ludvíkem VII. a přenesla pozornost na jinou významnou éru Eleanořina života a tou se stal nový sňatek s mladým vévodou z Anjou Jindřichem Plantagenetem, který velice brzy získal anglickou korunu. Chtěla jsem upozornit především na několik zlomových životních období nebo událostí, které utvářely královnin pohled na její okolí a formovaly její hodnotovou hierarchii, která se pak dá aplikovat i v rozboru její korespondence a listin.

V první kapitole jsem se pokusila nastínit, z jakého prostředí Eleanora pocházela a nakolik ji ovlivnilo dětství v Akvitánii. Hned na začátku jsem velice stručně přiblížila dějiny onoho geografického celku od dob římských až po vládu Karlovců. Snažila jsem se ukázat, proč se toto vévodství stalo tak významným činitelem ve svém prostoru. Rovněž jsem chtěla poukázat na velice dobrý společenský status zdejších urozených žen a popsat i jistou volnost, která zde panovala například oproti královské doméně *Ile de France*. V celé kapitole jsem chtěla především vystihnout zdejší kulturní vyspělost, jejíž centrem bylo město Poitiers. Nesmí se zapomínat také na sousední arabské země, které měly na utváření zdejšího politického a kulturního klimatu velký vliv. Zároveň to také byla bohatá země s vysokou produkcí vína, v této sféře dominoval rušný přístav Bordeaux. Akvitánie si v této době vedla v podstatě vlastní politiku, neboť moc panovníků sem z Paříže nedoléhala. Pokusila jsem se přiblížit i jazykovou problematiku dané oblasti. Existovaly zde dvě jazykové sféry – jižnější *langue d'oc* a severnější *langue d'oïl*. Jako velice důležitou jsem shledala postavu a životní osudy Eleanořina dědečka vévody Viléma IX., který je znám jako velký trubadúr a stvořitel *find amour*. Tento muž okolo sebe vytvořil onen kulturní dvůr plný umělců. Několik odstavců jsem rovněž věnovala osobě Eleanořina otce Viléma X., který sice sám nebyl velkým trubadúrem jako jeho otec, ale v trendu podpory umění na svém dvoře zdárně pokračoval. Jeho vládu však poznamenaly spory s církví a s odbojnými vazaly. V rozmezí let 1122-1124 se pak tomuto muži narodila dcera

Aliénor. Mladé vévodské dceři se na svou dobu dostalo velice dobrého vzdělání. Dívka vyrůstala v kulturním prostředí, který později stál v kontrastu proti strohému kapetovskému dvoru. Vilémovi X. se nedostalo mužského dědice, takže většinu jeho panství zdědila prvorozená dcera, pro kterou bylo nutné najít vhodného manžela. Volba padla na králova syna Ludvíka, který se s mladou Eleanorou oženil krátce po skonu akvitánského vévody.

Za velice důležitou jsem považovala další kapitolu o významu akvitánské kultury, která je s Eleanorou často spojována a která má klíčový význam pro vytváření některých kulturních trendů. V této kapitole jsem rovněž přiblížila okolnosti vzniku opatství ve Fontevrault, ke kterému měla Eleanora celý život velice blízký vztah. Také jsem popsala, jak vypadal a fungoval vévodský dvůr a jaký měl význam. Snažila jsem se přiblížit utváření vzniku a rozšiřování kultu dvorské lásky a lyriky, jejíž počátky a kořeny se zasazují právě do této oblasti a do jaké míry to mohlo nějakým způsobem měnit zdejší společnost. I přes značnou světskost dvora, dále se to tak řící, jsem chtěla poukázat na vztah k církvi, víru v Boha a touhu po spáse, která byla v těchto dobách velice silná. To se projevovalo hlavně na donacích různým církevním institucím, především klášterům. Tento trend se nevyhnul ani Eleanoře, která se v této oblasti stala štedrou mecenáškou.

Následující kapitola mapuje Eleanořin život na francouzském královském dvoře po boku Ludvíka VII. Pro královskou korunu znamenalo personální připojení Akvitánie významný mocenský úspěch. Velice krátce po svatbě s Ludvíkem umírá předchozí král a Eleanora se tak stala francouzskou královnou. Její první léta na zdejším dvoře nebyla jednoduchá, neboť pocházela z kulturně a jazykově odlišné oblasti, která nebyla tolik upjatá. Pokusila jsem se zrekonstruovat, jak mohla vypadat její denní rutina, která ale rozhodně nebyla nijak pestrá a vyplňovala ji především typicky ženská dvorská zábava jako zpěv nebo konverzace. Přesto víme, že Eleanora si velice oblíbila jezdeckví a především sokolnictví, které se stalo její vášní na celý život. Také jsem se zaměřila na její vztah k Ludvíkovi. Oba manželé se povahově značně odlišovali, Eleanora byla živá dívka a on spíše tichý a velice zbožný, což plynulo z toho, že mu původně byla určena církevní dráha. Král neměl zálibu v honosných robách ani okázalých ceremoniálech. Nicméně alespoň v počátečních letech manželství na něj Eleanora dokázala celkem zapůsobit a měla na něj vliv. Rovněž jsem chtěla poukázat na fakt, že Eleanora jako akvitánská vévodkyně měla mít jistou moc nad svým územím, nicméně Ludvík velice brzy její možnosti limitoval a místní správu v podstatě úplně převzal. Zdejší odbojná šlechta ale přinášela královské koruně mnoho problémů, které Ludvík nejednou musel řešit zbraněmi. Problémy vystávaly i v církevní

oblasti. Jako důležitou situaci, ve které byl vidět vliv Eleanory na krále, jsem uvedla aféru kolem královniny mladší sestry Petronilly a hraběte z Vermandois. Ludvík tehdy hraběte podpořil a on následně zapudil svou první ženu a znovu se oženil s Petronillou. Tato akce samozřejmě brzy zvedla vlnu odporu u francouzské šlechty a došlo tak k novým bojům. Eleanora ale svojí pozici na královském dvoře celkem rychle ztrácela, hlavně díky zpočátku bezdětnému manželství a ani pozdější narození dvou dcer její situaci nezlepšilo. Prohloubení rozkolu mezi manželi a definitivní odcizení pak způsobily především události křížové výpravy.

Než jsem přešla k Eleanořiným životním osudům na anglickém trůnu, tak jsem do práce vložila kapitulu zabírající se okolnostmi jejího rozvodu s francouzským králem a důvody a příčiny vzniku nového sňatku s mladým vévodou z Anjou Jindřichem Plantagenetem. Snažila jsem se poukázat na to, že křížová výprava znamenala pro královský pár i další vývoj zlomovou událost. Poté, co přijal Ludvík kříž, Eleanora oznámila svůj úmysl zúčastnit se také. Bylo to poprvé, kdy se kruciáty účastnila také korunovaná královna. Eleanora pak údajně sama vyzvala své akvitánské vazaly k účasti na výpravě a objela své panství. Také jsem chtěla vyzdvihnout fakt, že během prvních deseti let manželství s Ludvíkem se do své domoviny vrátila jen asi třikrát. Považovala jsem za zbytečné líčit, jak samotná výprava probíhala, protože to nebylo mým primárním cílem, ale zaměřila jsem pozornost na jeden klíčový bod pro vztah Eleanory ke králi – tzv. antiochijský incident. Zde totiž došlo mezi královským párem k fatální roztržce, která vedla k jejich rozvodu. Královna následně odmítla Ludvíka dále doprovázet a on ji musel z Antiochie odvést v podstatě násilím. Zpátky do Francie se každý dostal svou vlastní cestou. Po smrti opata Sugera, který nebyl příznivcem rozluky, nabraly události už rychlý spád a manželství bylo v roce 1152 z důvodu vysokého stupně příbuzenství rozvedeno. Eleanora získala zpět své bohaté dědičné země, se kterými se musela francouzská koruna rozloučit. O pouhé dva měsíce později se vévodkyně provdala znovu za Jindřicha Plantageneta. Od koho vzešla iniciativa na uzavření tohoto svazku, je dodnes značně mlhavé, byť některé hypotézy ukazují na Eleanoru. Na závěr této kapitoly jsem krátce uvedla původ vévody Jindřicha a mocensko-politické soupeření jeho matky Matylda se Štěpánem z Blois, které se pro další vývoj ukázalo jako klíčové, neboť v roce 1154 se Jindřich dočkal anglické královské koruny a spolu s ním také Eleanora.

V kapitole *Alienor, Dei gratia regina Anglie, ducissa Normannie, Aquitanie, comitissa Andegavie* jsem přiblížila Eleanořino působení na ostrovním trůnu, které bylo poznamenáno několika zlomovými body. V této kapitole jsem hojně využívala dostupné

dobové kroniky. Zde jsem chtěla především upozornit na to, že manželství bylo první desetiletí velice harmonické a nekonfliktní, a protože Jindřich musel konsolidovat rozsáhlou říši jak v Anglii, tak na kontinentu, často královna zastávala něco jako regentskou funkci v jeho nepřítomnosti. Rovněž ji zanechal jako regentku i v Anjou. Také jsem se zaměřila na Eleonořinu donační a mecenášskou činnost na ostrově, která se omezila jen na opatství Reading, většinu své péče totiž směřovala do Akvitánie. Stala matkou celkem osmi dětí, 5 synů a třech dcer, což jen posílilo její pozici. Eleanora stejně jako Jindřich po rozsáhlém impériu cestovala, velice často na rozkaz krále. V oblasti Akvitánie můžeme vidět podobný trend, o jaký se snažil Ludvík – Jindřich se pokoušel přesunout zdejší vládu na sebe a stejně jako Ludvík narazil na odbojné vazaly. Několik odstavců jsem také věnovala kulturním záležitostem a podobě anglického královského dvora, který se snažil okázale reprezentovat moc královského páru – například za Eleonořiny šaty se utrácely horentní sumy peněz. Stejně tak silnou odezvu na dvoře krále Jindřicha měl jistý duch rytířství a kurtoazie, který pak měl podíl na rozvoji dvorské lyriky. Sám Jindřich se také stal patronem a mecenášem, byť to dělal především pro politické účely. Díky rozsáhlosti říše dvůr často cestoval. Dále jsem se v této kapitole zaměřila na organizaci královniny domácnosti a na složení její družiny. Pokud byl král pryč, tak se ke královně připojila část jeho úředníků. Jen malý zlomek lidí z královnina okolí známe jménem, ale i u těchto několika osob jsem se pokusila přiblížit jejich funkci. Dále jsem se zaměřila na státoprávní postavení Akvitánie v anjouovském impériu a na moc, kterou nad ní reálně Eleanora držela a snažila se poukázat na to, že se v čase situace značně proměňovala. Největší míru autonomie v rozhodování královna měla v letech 1168-1174, kdy se přímo vrátila na dvůr v Poitiers a setrvala zde. Tato léta se také ukázala jako klíčová pro její vztah se syny. Velice důležitou etapou v jejím životě se pak stala rebelie královských synů v letech 1173-1174, kdy je otevřeně podpořila proti jejich otci Jindřichovi, za což byla později uvězněna a u Jindřicha upadla v nemilost. Zpočátku byla královna držena v přísných podmínkách, ale s postupem času se její situace zlepšovala, ale úplného osvobození se jí dostalo až po smrti Jindřicha v roce 1189 a nástupu Richarda.

V následující kratší kapitole jsem chtěla přiblížit pozici Eleanory během vlády jejích dvou synů – Richarda a částečně i Jana Bezzemka. V této době konečně dosáhla značného politického a mocenského vlivu. Hrála důležitou roli nejen v kulturní oblasti ale také v ostrovní politice a měla velkou volnost v rozhodování. A protože Richard nepobýval příliš často v Anglii, ale spíše se pohyboval na kontinentu, zpočátku Eleanora zastávala důležitou funkci ve správě království. Také musela často řešit rozpory mezi svými syny.

Ústřední roli se hrála především v době, kdy se země dostala do krize díky uvěznění Richarda rakouským vévodou při jeho návratu z křížové výpravy. Eleanora tehdy odeslala papeži Celestýnovi III. tři dopisy, ve kterých ho žádá o pomoc, ale její prosby nebyly vyslyšeny. Dále jsem se snažila poukázat na fakt, že královna se ve věci synova propuštění sama angažovala, odjela do německých zemí, kde po dlouhých jednáních byl Richard za určitých podmínek propuštěn. Po této vysilující akci se Eleanora na čas stahuje z veřejného života do svého milovaného opatství ve Fontevrault, neboť Richard měl již vládu pevně ve svých rukách. Další zlom pro ni pak nastává v roce Richardovi smrti 1199, kdy opět opustila zdi kláštera, aby pomohla Janovi v počátcích jeho vlády. Podporovala ho především v době jeho sporu s mladým a ambiciózním příbuzným Arturem Bretaňským. Poté, co se jí situace zdála stabilní, se opět vrátila do Fontevrault, kde v roce 1204 také zemřela.

Rovněž jsem do práce zařadila kapitolu o pohledu moderní historiografie na Eleanoriny vazby ke kultuře, mecenášství a problematice její moci a pravomocí. Pokusila jsem se shrnout a vystihnout, do jaké míry byla Eleanora skutečným a svobodným mecenášem, zda měla moc svobodně rozhodovat nad svým panstvím a zda byla opravdu štedrou mecenáškou a patronkou umělců a básníků, což byly atributy, které jí přisuzovali především starší historici a historičky. V dnešní době se již poněkud zpochybňuje její umělecký a literární patronát, který vykonával spíše Jindřich, kterého k tomu vedly mocenské důvody a jistá prestiž. Eleanora tudíž nejednala sama, ale spíše na popud krále, tudíž byli v oblasti patronace něco jako partnery. Dominovala ale na poli církevních donací klášterům nebo jiným institucím, což vyplývá z jejích dochovaných listin. V Anglii podporovala opatství Reading, ale centrem jejího zájmu se téměř po celý život stalo Fontevrault, kde nechala založit kapli svatého Vavřince. Co se týče stupně její moci, tak ta se v průběhu let značně měnila – v době manželství s Ludvíkem VII. neměla v podstatě žádnou politickou moc, vše zaštiťoval král. Krátké období relativní svobody po rozvodu bylo rychle vystřídáno opětovnou ztrátou samostatnosti. Období jejího návratu do Poitou v letech 1168-1174 se zase vyznačuje velkou mírou autonomie. Po podporované rebelii svých synů ale nově nabytou moc zase ztrácí a bude obnovena až s nástupem Richarda na anglický trůn. Významný fenomén, který jsem v této kapitole také chtěla zmínit, bylo působení artušovských legend na plantagenetovském dvoře, které v kontextu Jindřichovy osoby byly opět jakýmsi mocensko-politickým nástrojem. Nedochovaly se ale žádné přesvědčivé argumenty, které by ukazovaly na nějaký vlastní Eleanorin příkaz vůči literární tvorbě. Eleanora tak možná nebyla literární mecenáškou, ale velice často se

stávala zdrojem inspirace pro umělce, v jejich dílech literární historici často odkrývají jisté narážky na její osobu.

V následujících osmi kapitolách jsem už přešla přímo k popisu a analýze Eleanořiny dochované korespondence a listin, které jsem měla k dispozici z projektu Kolumbijské univerzity *Epistolae: Medieval Women's Letters*. Celkem jsem mohla použít 26 jejích dopisů nebo listin z rozmezí let 1139-1200. Tyto prameny jsem rozdělila do několika kategorií, které pak vytvořily samostatné podkapitoly. Jeden okruh jsem vytvořila z listin z let 1139-1141, tedy z doby, kdy byla Eleanora francouzskou královnou. Poté existuje jedna listina z přechodného období, než se stala anglickou královnou. Největší počet pak tvoří ty písemnosti, které vydávala jako anglická královna, ale tento okruh jsem rozdělila ještě do několika podskupin. Několik listin například nenese žádné datum, další zajímavý okruh jsou pak ty listiny, které vydala v době svého věznění po rebelii, byť jsou jen tři. Zvláštní kapitolu jsem věnovala třem dopisům papeži Celestýnovi III., které se týkaly uvěznění syna Richarda. V královnině listinné aktivitě pak dominuje rok 1199, zvýšenou pozornost si tato doba vyžádala díky mocenskému přesunu v anjouovském impériu – na trůn nastoupil po bratrovi Jan Bezzemek, nejmladší Eleanořin syn. Jako poslední jsem pak analyzovala dopis z roku 1200, který adresovala z opatství ve Fontevrault do Janových rukou. Korespondence a listiny mají napříč časem různý charakter od jednoduchých donací, konfirmací nebo udělení privilegií s méně formální strukturou až po vysoce formální korespondenci na úrovni. Posléze jsem chtěla poukázat na to, že v jejích písemnostech dominují především donace různým církevním institucím nebo privilegia určitým osobám, než nějaké výrazné mocensko-politické snahy, které jsou zastoupeny především zmiňovanými třemi dopisy papeži a pak dopisem z roku 1200. Z listin velice často vystupuje jméno opatství ve Fontevrault a poté ještě oblast ostrova Oléron. Tyto prameny jsem rozebrala z několika hledisek – zaměřila jsem se na Eleanořinu reprezentaci na časové ose a také jsem chtěla poukázat na klíčové oblasti jejího zájmu, které z dochovaných písemností vystupují. Korespondenci královny Eleanory jsem vždy metodicky rozebrala obsahově a zmapovala kritéria, která jsem si položila v úvodu jako klíčová a posléze se pokusila z toho vyvodit patřičné závěry. Snažila jsem se poukázat především na královninu hodnotovou hierarchii, která z pramenů vyplývá.

KDO BYLA ELEANORA AKVITÁNSKÁ?

Eleanora se bezpochyby stala jednou z nevýznamnějších ženských postav celé středověké historie a pravděpodobně nejvýznamnější ženou své doby nebo přinejmenším nejpozoruhodnější. Životní osudy i její povaha jí předurčily nekonvenční život, který byl plný porušování tehdejší morálky a hodnot. Od dětství v přebohaté Akvitánii, přes francouzský trůn a skandální rozvod dospěla k trůnu anglickému, stala se matkou několika anglických králů, měla vliv jak na politiku, tak především na kulturní dění. Svým manželům způsobila díky své výrazné osobnosti nejednou starost. A to je jen zlomek toho, co dokázala Eleanora za svůj dlouhý život vykonat. Některými proklínaná, jinými milovaná, ale nikdo jí nemůže upřít přinejmenším fascinující životní osud, který se ženě žijící ve 12. století jen těžko uvěřitelně mohl stát.

Nádherná a především, což bylo velice důležité, bohatá Akvitánie s vysoce rozvinutou kulturou. To bylo rodiště Eleanory, zde můžeme nalézt její kořeny a předky, zde strávila krátké dětství, než se stala manželkou dědice francouzského trůnu. Narodila se do dynastie se silně historicky zakořeněnou vládou nad Akvitánií⁴³ a její nezpochybnitelné dědické právo jí vyneslo důležitý post v evropské sňatkové politice. Samotná oblast Akvitánie má dlouhou historickou tradici - jako galská provincie byla zřízena už samotnými Římany.⁴⁴ Během staletí prošla od nezávislého vévodství v době merovejských panovníků⁴⁵ až po jistou formu podkrálovství, určeného pro syna franckého krále Karlomana Ludvíka, který byl v roce 781 korunován od papeže Akvitánským králem.⁴⁶ Tuto zemi ale místo něj spravovalo několik šlechticů, což se pro budoucí vývoj ukázalo jako klíčové.⁴⁷ Do čela těchto šlechticů se později postavil Vilém z Orange, hrabě z Toulouse, o jehož odvážných činech se posléze psaly i *chanson de geste*.⁴⁸ Poté, co se království Karlomana rozpadlo, se o území Akvitánie strhl boj mezi hrabaty z Poitou a z Toulouse, z nějž prvně jmenovaní vyšli jako vítězové. Z Akvitánie se pak v Eleanoriných časech stala velice důležitá oblast a zdejší vévodové požívali nejprestižnější společenský status v celém království, nepočítáme-li samotného krále.

---

⁴³ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 11.

⁴⁴ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 4

⁴⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 7.

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 4.

⁴⁸ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 7.

Ženy obecně ve středověké společnosti hrály podřízenou roli, římskou dobu a římská práva pošlapaly barbarské invaze, kdy život byl značně nejistý, k moci se dostávala hrubá brutalita, obecně vládlo právo silnějšího. To, co se počítalo, byla mužská síla a ženy se dostávali do silně podřízeného postavení a jejich hlavní funkcí bylo porodit dědice. Samotná křesťanská nauka, především v době po reformaci, toto ještě více podporovala a prohlubovala, onen ideál tiché a poslušné manželky, která sedí doma ve zbožných modlitbách. A i když zrod rytířské kultury a dvorské lásky mohl přinést, jak to navenek vypadalo, nějakou ideu změny postavení žen ve společnosti, ve skutečnosti na jejich podřízenosti příliš neměnil.⁴⁹ V době před reformací mohly ženy dosáhnout ještě nějakého vlivnějšího postavení ve společnosti, což můžeme vidět na mnoha příkladech – Matylda Flanderská, Adéla z Blois, „císařovna“ Matylda Anglická, Marie z Champagne a mnohé další. Akvitánské právo bylo, na rozdíl od ostatních zemí, k ženám a jejich postavení obecně příznivé a jejich celkový status zde dosahoval vyšší úrovně než jinde ve zbytku feudální Francie. Je důležité zmínit, že v této zemi silně přežívaly římské tradice, což lze vidět na postavení žen na zdejším vévodském dvoře, které bylo, jak tvrdí historik Ralph Turner, lepší než ve zbytku středověké feudální Evropy⁵⁰ a lepší než v ostatních částech francouzského království. Ženy zde mohly samy dědit, a dokonce zděděných statkům volně vládnout a nakládat s ním, jak chtěly. Rovněž nebyly vylučovány z veřejného života tak, jako v jiných oblastech.⁵¹ Akvitánie byla k ženám v porovnání s jinými oblastmi opravdu vcelku uvolněná. Volnost se projevila ve více sférách života, urozené a bohaté Akvitánky byly po feudální Evropě proslulé svými překrásnými šaty s výraznými vzory, za něž si vysloužily nenávist církve. Na vrch toho všeho církev odvrhovala tyto ženy i pro jejich uhlem orámované oči nebo namalované tváře, luxusní parfémy a asi nejevíce za jistý nedostatek morálky a uvolněnější mravy. I Akvitánské právo bylo k cizoložným ženám celkem hodně shovívavé – nebylo zde trestáno uvězněním nebo dokonce ani exekucí.⁵² Nicméně v něčem se ani Akvitánie nelišila od zbytku Evropy – například nějaké lepší vzdělání pro dívky bylo zřídka shledáno za důležité. Samozřejmě se vzdělávaly v domácích pracích a starosti o domácnost, ale učit je i jiným dovednostem už jim přišlo zbytečné.

---

⁴⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 255.

⁵⁰ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 11.

⁵¹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 16.

⁵² Ibid

Silným prvkem Akvitánie byla značná kulturní vyspělost, tradovaly se a zpívaly se zde příběhy o předchozích vévodech i vévodkyních a jejich skutcích,⁵³ Eleanora tudíž vyrůstala ve značně vyvinutém prostředí. Místní vévodové svůj původ odvozují od karlovských panovníků a staví se díky auře vysoké vznešenosti na roveň králům. Akvitánští vévodové ale byli rovněž hrabata z Poitou a dalo by se říci, že právě Poitou bylo oním kulturním centrem, s hlavním městem Poitiers, protože samotný termín Akvitánie je vlastně poněkud nepřesný, obsahující rozlehlá a těžce definovatelná území mezi Loirou a Pyrenejemi.⁵⁴ Pojem Akvitánie, tak v sobě inkorporoval menší kusy území, rozlehlé lesy a úrodné půdy, Na jihu to například byly země s produkcí vína, jimž dominoval rušný přístav Bordeaux.⁵⁵ Poitiers pak bylo centrem především obchodu a výroby, známé pro výrobu kvalitních helem.⁵⁶ Akvitánie nebyla jen kulturně na výši, ale rovněž i ekonomicky a oproti tehdejším držbám francouzských králů, kteří ovládali v podstatě jen oblast Ile-de-France s centrem v Paříži,⁵⁷ to bylo opravdu přebohaté a rozlehlé panství. Akvitánie byla skutečně opulentní a prosperující zemí, která se sice formálně řadila do okruhu zemí spadajících pod vládu kapetovských králů, avšak královská doména okolo Paříže byla pro její obyvatele něčím jako odlehlou zemí na severu a autorita královské moci sem téměř nedoléhala.

Většina obyvatel mluvila Provensálštinou nebo tzv. *langue d'oc*, což byl dialekt, který se vytvořil z latiny, kterou sem importovali Římané před mnoha staletími. Více na severu se pak mluvilo ještě jedním dialektem - *langue d'oïl*. Samotná Eleanora pravděpodobně ovládala oba dialekty, ale mateřštinou pro ni byl *langue d'oc*.⁵⁸ Nicméně Ralph Turner tvrdí, že prvním jazykem, kterým Eleanora mluvila, byla severnější verze *langue d'oïl*, kterou se naučila od svých sloužících, kteří se o ni starali a až později si osvojila occitánštinu.⁵⁹ Akvitánie tak byla zemí dvou jazyků. Po území Akvitánie bylo rozesteto mnoho kostelů a klášterů. Slavné cisterciácké opatství v Cluny, nacházející se na území Burgundska, založil v roce 910 vévoda Vilém I. Akvitánský. Cluny jako jeden z nejvýznamnějších počínů ve snaze o reformu církve, nelze opomenout. Posléze se tento konvent pod vedením Bernarda z Clairvaux rychle zvětšoval, získával nové stoupence a

---

⁵³ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 14.

⁵⁴ Turner. S. 11.

⁵⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 5.

⁵⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 13.

⁵⁷ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 5.

⁵⁸ Weir. S. 6.

⁵⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 16.

šířil dál nové ideje a myšlenky.⁶⁰ Kulturní ráz celého regionu pak podtrhovaly elegantní románské katedrály v Poitiers a Angoulême. Nesmíme rovněž opomenout, že po dlouhou dobu vévodský dvůr sousedil s oblastmi arabského vlivu, což také mělo vliv na utváření politického klimatu a kultury.

Eleanora nebyla první silnou a sebevědomou ženou ve vévodském rodokmenu, takových žen lze nalézt v akvitánské rodině více, což posléze můžeme spatřovat jako jistý dědičný povahový rys, který panuje v rodině už od 10. století, a který přišel poprvé s postavou Adély z Normandie. Silné ženy se pak staly jistým poznávacím znakem vévodského dvora⁶¹ – jako další výraznou osobnost můžeme zmínit Emmu, sestru krále Huga Kapeta, která se do Akvitánie přivdala a rovněž nežila přesně tak, jak by si středověká společnost představovala.⁶² Ještě více tak v rodině tento povahový prvek ukotvila. A rozhodně nebyla poslední ženou, která se dokázala prosadit ve světě ovládaném muži.

Eleanořin dědeček Vilém IX., který nastoupil na vévodský trůn ve svých patnácti letech, byl považován za prvního trubadúra.⁶³ Je rovněž zmiňován jako stvořitel kulturního okruhu, pro který byla signifikantní takzvaná *find amour*, tedy ušlechtilá láska.⁶⁴ Silná a prosperující kultura byla rovněž jakýmsi poznávacím znakem akvitánského dvora. Vilém byl inteligentní a nadaný muž, i přes své mládí dokázal rychle stabilizovat svou vládu nad rozsáhlým územím. V roce 1088 si jako svou první ženu vzal krásnou Emengardu, dceru hraběte z Anjou, jejich sňatek však byl anulován a Vilém se posléze oženil Filipou⁶⁵, s mladou vdovou po aragonském králi, která byla dědičkou Toulouse a neteří Viléma Dobyvatele.⁶⁶ Akvitánský vévoda se během života rozhodl pro cestu na Východ a přijal kříž. Po návratu ze Svaté země a pod tíhou exotických dojmů a zkušeností z Východu, začal Vilém psát poemy a lyrické skladby oslavující ženskou krásu a dvorskou lásku.⁶⁷ Vilémův dvůr v Poitiers se brzy stal vyhlášeným po celé Evropě zejména pro svůj nový literární styl a stal se tak předním kulturním centrem Francie. Vilémově osobě se nicméně nedá přiřknout vzorný život, ba právě naopak - skandály, pokleslá křesťanská morálka a

---

⁶⁰ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 11.

⁶¹ Owen. S. 7.

⁶² Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 7

⁶³ Weir. S. 8.

⁶⁴ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 18.

⁶⁵ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 7.

⁶⁶ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 9-10.

⁶⁷ Flori, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha. Vyšehrad: 2008. S. 202.

nevhodné chování, za které si vysloužil exkomunikaci.⁶⁸ Jeho druhá manželka Filipa z Toulouse to už odmítala dál snášet a odešla na odpočinek do nedávno založeného opatství ve Fontevrault,⁶⁹ o kterém se ještě později zmíním.

Syn tohoto temperamentního vévody z druhého manželství se rovněž jmenoval Vilém. Jeho ženou se stala Aenor z Châtellerault, žena o které není mnoho zmínek, ví se o ní jen to, že byla dcerou pozdější milenky Eleanořina dědečka Viléma IX.⁷⁰ Jejich prvním společným potomkem se stala dívka, ale přesné datum narození není známo, byť se pravděpodobně narodila v rozmezí let 1122 - 1124.⁷¹ Neznámé je i místo narození, zde ale můžeme polemizovat mezi třemi nejvýznamnějšími centry v kraji – Poitiers, Bordeaux nebo hrad Belin poblíž Bordeaux, kde měl Vilém svou oblíbenou rezidenci.⁷² Tento jistý nedostatek informací je ale zcela běžný pro období dvanáctého století, jen zřídka se u dcer zaznamenávalo datum narození nebo místo a to i u těch z vysokých šlechtických kruhů. Důvodem možná byla vysoká dětská mortalita, která znemožňovala rodičům poutat se více na své potomky, neboť dožití se dospělého věku nebylo samozřejmostí. Více než datum narození se u dívek sledovalo datum jejich sňatku. Dcera akvitánského vévody Viléma X. dostala jméno Aliénor, což byla složenina jména její matky Aenor a latinského slova *alia*, což znamenalo *ta jiná*, aby se to odlišilo právě od jména její matky.⁷³ Eleanor pak měla ještě mladší sestru Petronillu⁷⁴, která je ale v pramenech často zmiňována jako Aelith, a bratra Aigreta, který velice brzy zemřel⁷⁵ Aliénor se tak stala dědičkou rozlehlého a hojností oplývajícího panství už ve svých zhruba 8 letech, což jí v následujících letech zajistilo privilegovanou výchovu a zacházení. Nicméně faktem zůstává, že Eleanořino dětství na vévodském dvoře v Akvitánii zůstává téměř bez nějakých pramenných pilířů, o které bychom se mohli opřít. Prvně je zmíněna v roce 1129, kdy je zaznamenána její přítomnost v klášteře Monterneuf v Poitiers.⁷⁶

---

⁶⁸ Owen, D. D. R. Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 8.

⁶⁹ Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 18.

⁷⁰ Turner. S. 19.

⁷¹ Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 17.

⁷² Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. London. Random House Group: 1999. S. 13.

⁷³ Ibid

⁷⁴ Kelly, Amy. Eleanor of Aquitaine and the four kings. Massachusetts. Harvard University Press: 1950. S. 6.

⁷⁵ Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. London. Random House Group: 1999. S. 14.

⁷⁶ Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 28.

Vláda Eleanořina otce byla obecně značně problematická a poznamenaná spory s vazaly a rovněž neshodami s církví, když Vilém X. podpořil vzdoropapeže, za což se následně dočkal exkomunikace a nad celou Akvitánií byl vyhlášen interdikt.⁷⁷ Ač nový vévoda nebyl sám básníkem nebo tvůrcem *chanson de geste* jako jeho otec, rozhodně pokračoval v podpoře kultury u svého dvora, zaštiťoval trubadúry, zval je do svých rezidencí a držel nad nimi patronát.⁷⁸ Za jeho vlády pronikají do Akvitánie rovněž první artušovské legendy. Vilém X. neměl jedno stálé sídlo, nýbrž se pohyboval po více residencích, hradech a loveckých hrádcích. Eleanora samozřejmě cestovala s ním.⁷⁹ Jeho nejmilejší rezidencí se stal starý palác, založený už v časech Merovejců v Poitiers, obklopený přenádhernými zahradami. Eleanora si jej rovněž velice oblíbila v pozdějších letech.⁸⁰ Co se týče její výchovy, dostalo se jí jako dědičky významného území, na rozdíl od většiny ostatních šlechtických dcer, celkem dobrého vzdělání. Ač Akvitánie v mnoha aspektech ženy neomezovala tolik, jak tomu bylo v jiných oblastech, tak na vzdělání žen rovněž mnoho nedbala. Eleonora byla výjimkou, které se dostalo řádného vzdělání – kromě klasických ženských dovedností jakými byly vedení domácnosti nebo ruční práce, se naučila také číst a dostala základy latiny, které si posléze upevnila čtením legend o svatých.⁸¹ Není jisté, zda se naučila i psát, neboť urozené ženy své dopisy často diktovaly nějakému církevnímu hodnostáři nebo sekretáři. Její učitelé si brzy všimli, že má jisté nadání a zálibu v poezii a romantické literatuře jako její dědeček. Rychle se naučila jezdit na koni a po celý život bylo její vášní sokolnictví.⁸² Dvůr, na kterém vyrůstala, byl velice civilizovaný a uhlažený, užívající si luxusu plynoucího z bohatství Akvitánie.⁸³ Není divu, že Eleanora si velice brzy oblíbila trubadúřskou lyriku, když její otec byl jejich mecenášem a ona se tak od útlého dětství pohybovala v jejich blízkosti. Oblíbila si rovněž hudbu.⁸⁴ Díky zjevně klidnému a zajištěnému dětství si rodnou Akvitánii zamilovala v kontrastu s francouzským a posléze anglickým panovnickým dvorem, které nedosahaly takové vyspělé úrovně. Tyto zkušenosti z dětství a vzpomínky na krásný domov a kulturní zázemí, pak probudily v Eleanoře celoživotní lásku k Akvitánii, kterou vždy stavěla na první místa svých

---

⁷⁷ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 21.

⁷⁸ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 11.

⁷⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 13.

⁸⁰ Turner. S. 23.

⁸¹ Turner. S. 32 – 34.

⁸² Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 16.

⁸³ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 12.

⁸⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 17.

životních priorit. Pomalu se formoval i charakter Eleanory a vzhledem k její pozdější kariéře, musel být velice pevný a odhodlaný – jistě byla velice inteligentní, cílevědomá a možná tvrdohlavá, vitální s živou a jasnou myslí s bystrým úsudkem a velkou dávkou šarmu a grácie. Rovněž z ní vyrostla překrásná žena, v latině označovaná slovem *perpulchra*, alespoň to tvrdí kronikáři, byť to dnes nemůžeme nijak dokázat, neboť se nedochovaly žádné věrohodné důkazy.⁸⁵ O barvě jejích vlasů nebo očí nejsou žádné přesvědčivé a spolehlivé zmínky, stejně tak jako o jejím vzrůstu a postavě. Podle jednoho vyobrazení z kaple v Chinonu se lze domnívat, že měla vlasy hnědé možná lehce načervenalé.⁸⁶ Rudé vlasy nebyly v dobovém vnímání příliš oceňované, stejně jako vlasy černé, protože tento odstín se považoval za ďáblovu barvu. U urozených dam se v *chanson de geste* nejvíce oceňovala světlá pleť, jasné oči a dlouhé zlaté vlasy.⁸⁷ Její postava je pravděpodobně ještě zobrazena jako donátorka na vitráži v katedrále v Poitiers, kde je i se svým druhým manželem Jindřichem Plantagenetem.⁸⁸ Její způsob odívání byl dle akvitánských vzorů velice nákladný, se složitými ornamenty a vzory, užívala se drahá látka a vše se podtrhlo drahými kovy, skvostnými šperky a ozdobami.

I přes všechny její přednosti a dovednosti byla Eleanora stále jen žena, a ani v Akvitánii nebylo úplně vhodné, aby žena sama vládla feudálnímu panství, navíc v situaci, kdy její otec Vilém X. neměl plně pod kontrolou své vazaly. Vilém se snažil situaci vyřešit a povolal své vazaly, aby složily přísahu věrnosti jeho dceři, jako dědičce jeho zemí – Akvitánie, Poitou a Gaskoňska.⁸⁹ Nicméně přísaha věrnosti by ji a její dědictví stejně v budoucnu příliš neochránila před vzpurnými vazaly a tak bylo nutné ji najít mocného manžela. Jediný, kdo připadal v úvahu pro svůj vysoký společenský status a autoritu, byl dědic francouzského trůnu Ludvík. Vilém se posléze rozhodl pro pouť do Santiaga de Compostela, kde onemocněl a ve spěchu sepsal poslední vůli, jmenoval krále Eleanořiným ochráncem⁹⁰ a žádal, aby se co nejdříve uskutečnila svatba dědice francouzského trůnu s jeho mladou dcerou. Rovněž vyslovil požadavek, že Akvitánie a celé Eleanořino dědictví se nesmí začlenit do francouzské koruny, má být nezávislé a

---

⁸⁵ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 10.

⁸⁶ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 18.

⁸⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 31.

⁸⁸ Ibid

⁸⁹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 19.

⁹⁰ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 25.

zdědit ho mají Eleanořini dědici.⁹¹ V 38 letech pak vévoda Vilém X. zemřel⁹² a zanechal po sobě tehdy zhruba 13 letou⁹³ dědičku obrovské a bohaté země. Starší ze sester tedy získala Akvitánii spolu s oblastí Poitou, mladší Petronilla ale z dědictví také nebyla vyřazena. Vilém jí odkázal všechny hrady a statky, které držel v Burgundsku.⁹⁴

---

⁹¹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 20.

⁹² Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 10.

⁹³ *Eleanoře vzhledem k tomu, že neznáme přesné datum jejího narození, bylo pravděpodobně 13 nebo 14 let*

⁹⁴ Drška, Václav. *Dějiny Burgundska – Nomen Burgundiae ve středověku*. Praha. Vedita: 2011. S. 181.

VÝZNAM AKVITÁNSKÉ KULTURY

Kulturní prostředí oblastí Provence a Akvitánie, kde se výrazným prvkem stala romanticky laděná literatura, bylo protkáno mnoha skvělými ódami, které opěvovaly pravé rytířské vlastnosti, ať už to byla odvaha, věrnost nebo čest. Značnou oblibu zde našly legendy o velkých hrdinech, jakými byli Roland nebo král Artuš, stejně tak jako lyrické skladby vyzdvihující čistou, upřímnou, ale také často nenaplněnou lásku.⁹⁵ A právě tento model „dvorské lásky“ rozšířili akvitánští a provensálští trubadúři dále od svých rodných krajin. Přenesli tak dál kodex dvornosti, rytířství a galantnosti, do popředí zájmu se dostává zbožňovaná žena, která v prostředí dvorské lásky je pro svého obdivovatele často nedosažitelná, a který musí v mnoha případech prokazovat svou věrnost v rozličných situacích.⁹⁶ Žena v této roli měla jistou převahu nad muži, neboť to byla právě ona, kdo udával tempo a ráz celého vztahu. Muž nebo nápadník, který se nedokázal přizpůsobit jejím přáním, pak byl shledán nehodným její lásky. Nicméně našlo se mnoho kritiků tohoto nového uhlazeného stylu, především z řad církve, kteří jej považovali za škodlivý až destruktivní, rozvracející morálku křesťanské společnosti.⁹⁷ Faktický konec této jihofrancouzské trubadúřské éry spadá do 13. století, do období křížových výprav proti albigenským.⁹⁸ Křížáci zde mečem a značnou brutalitou potlačili katarské heretiky, ale zároveň vyrvali a v mnohých oblastech navždy vykořenili původní kulturu.

Pokud se ale vrátíme do doby kulturního rozkvětu Akvitánie, nelze nepoukázat na fakt, že jistý vliv zde měla i arabská kultura, na což by se nemělo zapomínat. Akvitánie se po dlouho dobu své existence potýkala s konfrontací s muslimským světem a samozřejmě zde muselo docházet k prolínání nebo spíše k předávání jistých kulturních prvků nebo k drobnému ovlivňování cizí arabskou kulturou usazenou tehdy v částech Iberského poloostrova.⁹⁹ Významným prvkem doby je i značný růst evropské literatury, kdy na počátku 12. století zahrnovaly písemnosti v podstatě jen životy svatých, letopisy apod. Na konci století nalezneme díla veršovaná i prózu nebo *chanson de geste*, kde se romantický příběh většinou odvíjí na pozadí populárních artušovských legend.¹⁰⁰ Nové kulturní prvky

---

⁹⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 8.

⁹⁶ Weir. S. 9.

⁹⁷ Ibid

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 22.

¹⁰⁰ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 13.

importovala do Akvitánie také výprava Viléma IX. do Svaté země, kde se mohl seznámit s cizím kulturním okruhem a přenést některé jeho elementy na svůj dvůr.

Událost, kterou považuji za velice důležitou pro tuto práci a chtěla bych jí připomenout, je založení opatství ve Fontevrault, které bylo pro Eleanoru především v pozdějších letech velice významné. Opatství ve Fontevrault rovněž bylo s Eleanorou blízce spojeno po celý její život a posléze mělo blízko i k Plantagenetům. Založení kláštera nebo opatství obecně patřilo vždy k významným událostem středověké společnosti, jak v rovině kulturní a sociální, tak především ve spirituální. Fontevrault založil bretoňský potulný učenec a kazatel Robert d'Arbrissel. Robert v roce 1100 dostal od akvitánského vévody půdu¹⁰¹ na severu oblasti Poitou na hranicích s Anjou poblíž města Saumur a Chinon, kde založil kostel a malou komunitu mnichů a jeptišek, žijících odděleně.¹⁰² Fontevrault velice brzy začaly využívat urozené aristokratky jako útočiště, stačí připomenout výše zmiňovanou manželku Viléma IX. Filipu¹⁰³ nebo její předchůdkyni Emengardu. Místo se posléze stalo pohřebištěm králů z rodu Plantagenetů a jejich rodinných příslušníků.

Co se týče organizace vévodského dvora v Akvitánii, fungoval na stejném principu jako ostatní větší šlechtické dvory v západní Evropě. Velmož byl zde obklopen svými společníky, významnou úlohu hráli rovněž církevní hodnostáři a nedílnou součástí byli také různí úředníci s rozličnými úkoly a pravomocemi – například kancléř, odpovědný za královské listiny a diplomacii, nebo konetábl, jehož hlavní náplní byla starost o ozbrojené složky - a pak ostatní sloužící. Při slavnostních událostech se ke dvoru přidružovali i šašci, tanečníci nebo někteří potulní trubadúři.¹⁰⁴ Dvůr byl rovněž centrem veřejné autority v panství, kam se sjížděli vazalové, aby zde mohli řešit věci války nebo věci soudního charakteru. Nicméně v Akvitánii bylo zvykem, že se vévodský dvůr často stěhoval a koloval tak po svém panství, aby mohl dávat na obdiv svou autoritu. Dvůr pobýval nejen v hradech a pevnostech, ale také ve městech, loveckých usedlostech nebo v důležitých církevních konventech.¹⁰⁵ Velice důležitým městem, které si i Eleanora oblíbila, bylo Poitiers. Sídila zde mimo jiné škola, která udržovala naživu tradici klasické latinské literatury a písemnictví, tak jak jsme ji mohly znát z dob upadajícího římského impéria. Její studenti rozhodně nebyli jen z okolních území, ale i ze vzdálených zemí, tak byla

---

¹⁰¹ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 9.

¹⁰² Ibid

¹⁰³ Ibid

¹⁰⁴ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 22.

¹⁰⁵ Turner. S. 23.

věhlasná.¹⁰⁶ Oblast Poitou nebyla jen centrem vzdělanosti, ale také kultury, módy a celkově místo vysoké civilizovanosti. A v této době se do dvorských způsobů pomalu vkrádá rytířská dvornost a kavalírství a do tradiční společnosti, která je založená na válečném ladění aristokracie, vlévá novou eleganci a rafinovanost. Rytířství a dvornost jsou dva hlavní body, které můžeme nalézt v podstatě ve všech literárních spisech 12. století.¹⁰⁷ Jak jsem již několikrát zmiňovala, Eleanorin dědeček měl k dvorské rytířské kultuře velice blízko, sám byl velkým trubadúrem, skládal verše a držel patronát nad ostatními umělci, truvéry nebo potulnými básníky, kteří se později stali slavnými, a kteří možná právě svá první léta tvorby strávili na akvitánském dvoře. Eleanora sama je pak v dospělém věku spojována se symboly dvorské lásky a dokonce se stává předobrazem pro různé variace na artušovské legendy.¹⁰⁸ Dvorská láska, opěvovaná básníky, samozřejmě našla svého velkého odpůrce především v církvi, která odmítala jakkoliv vyzdvihovat ženy. Nový kulturní trend rovněž spojil význam slov rytíř a urozený, neboť rytíř již nebyl někdo, kdo jen bojuje ve válkách na koni, ale byl mu rovněž přiznán vysoký společenský status jako urozenému členovi společnosti.¹⁰⁹ Rovněž přijal něco jako nový morální dvorský kodex. Změnilo se i postavení žen, ty se ocitly ve středu této nové dvorské koncepce, a dostalo se jim označení *Dáma* nebo *Paní (Lady)*.¹¹⁰ Tato nová koncepce se nejdříve rozmohla v prostředí, kde vyrůstala Eleanora, která následně tyto tendence přenesla na oba své královské dvory – na francouzský a anglický a její dcery se rovněž staly dalšími nositelkami těchto kulturních prvků. Nicméně francouzský historik Jean Flori se domnívá, že to byl jen jeden z více faktorů, dalším pak byla například přežívající keltská tradice, v jejímž prostředí se utvořila například legenda o Tristanovi a Isoldě.¹¹¹ Proč vlastně vznikla dvorská kultura a model dvorské lásky? Mnozí historikové ji vidí jako jistou hru na dominanci, láska k manželce jejich lenního pána je k němu více připoutá. Jak se zdá navíc tato ideologie mírně pozvedla postavení ženy ve společnosti, ale rozhodně ne v nějak závratné míře, žena stále měla zůstat podřízena svému manželovi. Byl to jistý

---

¹⁰⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 24.

¹⁰⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 240.

¹⁰⁸ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 180.

¹⁰⁹ Flori, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha. Vyšehrad: 2008. S. 58-59.

¹¹⁰ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 241.

¹¹¹ Flori, Jean. *Rytíři a rytířství ve středověku*. Praha. Vyšehrad: 2008. S. 205.

postoj – především duševní a kulturní, jehož kodex chování silně dopadal na tehdejší společnost a utvářel tehdejší smýšlení.¹¹²

Ve středověké společnosti se rozhodně nesmí opomenout význam víry v Boha a touhy po spáse vlastní a spáse předků. Eleanor, rovněž jako celá tehdejší společnost, hluboce věřila v Boha a křesťanská víra pro ni byla daleko důležitější, než se na první pohled může zdát. Boha na zemi zastupovali církevní hodnostáři a přes ně se lidé snažili vyjednat si spásu. Pro Eleanoru bylo velice důležité zajistit si přízeň boží a přízeň svatých pomocí donací a různých darů klášterům, konventům nebo jiným církevním institucím.¹¹³ Po celý život se Eleonora až puntičkářsky věnovala donacím různým církevním domům, které na její žádost prováděli motlitby za spásu duše jejích nejen živých příbuzných, ale také za duše jejích předků.¹¹⁴ Na to ukazují některé její dochované listiny, v nichž vyjmenovává donace pro církevní instituce nebo právě žádá o nějaké církevní služby pro sebe nebo své blízké.¹¹⁵ Byl to jistě i styl doby, kdy to byly právě ženy, které se často staraly o duchovní spásu svého okolí a byly iniciátorkami donací nebo významnými mecenáškami.¹¹⁶

---

¹¹² Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 255.

¹¹³ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 36.

¹¹⁴ M. P. Marchegay. *Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle*. 2nd series, BEC 19 (1857-58), p. 134-5., 337-38.

¹¹⁵ A. Teulet. *Layettes du Tresor des Chartes*. Paris: 1863. 202-04,#489.

¹¹⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 36.

EGO HELIONORDIS, DEI GRATIA REGINA FRANCORUM ET DUCISSA AQUITANORUM

Eleanora se po smrti svého otce stala díky prestižnímu dědictví, které jí náleželo, nejžádanější nevěstou v Evropě. Neměla žádné mocné příbuzné, kteří by nad ní drželi ochrannou ruku, a proto vévoda Vilém X. svěřil osud své dcery do rukou francouzského krále Ludvíka VI. Tlustého, jehož poslední dny se rovněž rychle blížily. Král ještě stihl uspořádat v roce 1337 svatbu svého syna, rovněž Ludvíka, s akvitánskou dědičkou, a za necelý měsíc poté zemřel.¹¹⁷ Budoucí Ludvík VII. se narodil kolem roku 1120-1121 ve Fontainebleau jako druhý z celkem šesti synů Ludvíka VI. a jeho ženy Adelaidy z Maurienne.¹¹⁸ Jeho starší bratr Filip se ale nešťastnou náhodou zabil při pádu z koně¹¹⁹ a tak se druhorozený královský syn, původně určený pro církevní dráhu, který značnou část svého života strávil v opatství Saint-Denis, stal následníkem trůnu.

Francouzská koruna se díky Eleanorině dědictví značně rozrostla o rozsáhlá a bohatá území, což znamenalo velkou příležitost pro povýšení královské pozice a moci ve Francii. Panství Kapetovců se uznávalo v rozsahu bývalé západofrancké říše, ale oblast, ve které měl král skutečně nějaká práva, byla velice malá. Jednalo se o oblast Ile de France, dále Sens, Orleáns a část Berry.¹²⁰ Navíc se nejednalo o propojené državy.¹²¹ Jedním z hlavních prvků politiky francouzských králů té doby tudíž byla snaha o scelení území, upevnění a rozšíření královské domény. Spojení kapetovských držav s Akvitánií pak představovalo možnost, jak vytvořit protiváhu anglonormanskému postavení ve Francii a zmírnit tak ohrožení francouzského královského panství ze strany anglických nepřátel. S tímto problémem se francouzští králové potýkali již od roku 1066 a v následujících dekádách se ohrožení ještě zvyšovalo, neboť v roce 1127 se dědička anglického krále Jindřicha I. Matylda provdala za hraběte z Anjou a hrozilo, že se další mocná hrabství připojí k anglonormanskému panství.¹²² Ale dlouholetá válka v Anglii vedená Matyldou proti synovci Jindřicha I. Štěpánovi z Blois, který uzurpoval anglický trůn, tento proces poněkud zbrzdila. To však nic nezměnilo na tom, že se pomalu rýsovalo vytvoření

---

¹¹⁷ Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 39.

¹¹⁸ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 22.

¹¹⁹ Ehlers, Joachim. *Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII.* (888 – 1498). Praha. Argo: 2003. S. 134.

¹²⁰ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 21.

¹²¹ Ehlers, Joachim. *Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII.* (888 – 1498). Praha. Argo: 2003. S. 134.

¹²² Ehlers. S. 135.

mohutného anjouovského impéria. Spojení akvitánského vévodství a francouzské koruny se stalo čistě personálním, Akvitánii a vévodský titul měl zdědit mladší syn francouzského královského páru.¹²³ Tuto oblast neměla nikdy absorbovat francouzské koruna, Ludvík nikdy nepřijal titul hraběte z Poitou nebo gaskoňského vévody, jen dodatečný titul akvitánského vévody ke svým titulům.¹²⁴ Vévodství jeho ženy, ačkoli spadalo pod Kapetovskou správu, nemělo být připojeno k francouzským korunním zemím, ale zachovat si jistou vlastní identitu s odlišnými institucemi.¹²⁵

Velkolepá svatba se konala 25. července 1137 v katedrále St. André v Bordeaux.¹²⁶ Princ Ludvík tehdy, jak můžeme číst v závěru díla opata Sugera *La geste de Louis VI.*, korunoval Eleanoru královským diadémem.¹²⁷ Ludvík sám byl na krále dle franckých tradic pomazán velice brzy po smrti svého staršího bratra už v roce 1131 v Remeši, neboť především duchovenstvo neuznávalo dědičnost vlády a trvalo na něčem jako volebním principu při předávání úřadů, nicméně se přiklánělo k dynastickému pojetí, aby postavilo hráz proti šlechtě, která oslabovala královskou moc.¹²⁸ Posléze se královský pár vydal do Poitou, kde je v Poitiers zastihla smutná zpráva o sklonu téměř šedesátiletého krále Ludvíka VI. Král byl kvůli úmorným vedrům téměř okamžitě pochován, na příjezd králova syna se nečekalo.¹²⁹

Nový král Ludvík VII. tak musel Eleanoru zanechat na půli cesty do Paříže, neboť naléhavá situace v Orleánsu si žádala jeho pozornost. V Orleánsu vypukla lidová vzpoura, která chtěla využít smrti předchozího krále a vytvořit si vlastní vládu. Když nová královna dorazila do Paříže, porovnání královského sídelního města s městy na jihu nedopadlo zrovna příznivě. Paříž byla jen o něco málo větší než dnešní oblast *Ile de la Cité*, stále zde stála stará merovejská katedrála ze šestého století, stavba nové katedrály ještě nezačala. V Paříži se ale soustředilo několik klášterních škol a jedna katedrální, což z ní dělalo

---

¹²³ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 44.

¹²⁴ Turner. S. 49.

¹²⁵ Ibid

¹²⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 48.

¹²⁷ Suger, Abbot of Saint Denis, 1081-1151. *The Deeds of Louis the Fat*. Translated with introduction and notes by Richard Cusimano and John Moorhead. Washington, DC : Catholic University of America Press:1992.

Online na stránkách Fordham University:

<http://www.fordham.edu/Halsall/basis/suger-louisthefat.asp> Chapter XXXIV 15. 11. 2014

¹²⁸ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 22.

¹²⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 49.

v západní Evropě prominentní centrum filosofie a teologie. Nacházela se zde velká opatství Sainte-Géneviève, Saint-Victor a Saint-Germain-des-Prés. Bylo to přední sídlo křesťanského intelektuálního života na západě a v následujících dekadách se zde utvořil první francouzská univerzita. Působila zde slavná jména, mimo jiné Petr Lombardský, mladý Thomas Becket nebo John ze Salisbury.¹³⁰ Díky tamějším studentům brzy vznikla *Latinská čtvrť*, která se mimo jiné stala kulturním centrem, a někteří zdejší nájemníci se často nechávali inspirovat milostnou poezií a stávali se autory různých poem psaných v latině.¹³¹

Francouzskou královnu do hlavního města kromě značného počtu Akvitánců doprovázela i její mladší sestra Petronilla. První setkání Eleanory a jejího doprovodu s pařížským lidem musel být značný kulturní šok – díky jejímu vznešenému titulu přicestovala s obrovskou družinou. Na pařížské poměry bylo jejich oblečení přehnaně zdobené, nestřídmé. Dvůr jen stěží mohl uvěřit uvolněnosti, která mezi akvitánskou šlechtou panovala, ženy se prý naprosto volně dokázaly vmísit do mužské konverzace.¹³² Na jazykově i kulturně cizí masu s nelibostí pohlíželi především urození muži u dvora, kteří zastávali vysoké funkce a cítili se těmito cizinci ohroženi. Na královském dvoře vládla spíše zdrženlivá a vážná atmosféra a Eleanora si jistě nemohla nepovšimnout rozdílu mezi tímto dvorem a dvorem jejího otce, kde panovalo nevázané a veselé ovzduší ověšené mnoha básníky a hudebníky. Jistě i kapetovský palác musel připadat Eleanoře oproti přepychovým sídlům na jihu poněkud jednodušší a strohý se stísněnými a tmavými pokoji, kde neustále vál průvan – prostředí spíše jako z kláštera než z královského dvora. Král zřejmě její rozpoložení poznal a nechal její komnaty rychle zrenovovat.¹³³ Kulturní život na severu byl daleko více, než na jihu, pod vlivem církve. Na kapetovském královském dvoře se vedoucími osobnostmi intelektuálního a politického života stali především představitelé církve, stačí připomenout opata Sugera. Do takového prostředí Eleanora vnesla jistou jižanskou smyslnost, rovněž přivedla do nového prostředí prvky akvitánské kultury. Eleanora se na královském dvoře snažila vytvořit kulturní prostředí, takové, které znala ze své domoviny. Umělci, které údajně podporovala, zde měli šířit ideály dvorské lásky a představu hrdinného rytíře jako ctitele urozených dam. Dvorská láska byla na severu Francie a především v královské doméně *Ile de France* spíše cizím prvkem, a to i v pozdějších letech, jen velice málo

---

¹³⁰ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 16.

¹³¹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 50.

¹³² Turner. S. 51.

¹³³ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 27.

básníků pocházelo z oblastí okolo Paříže.¹³⁴ Díky Eleanořiným postojům dříve či později muselo dojít ke konfliktu, především v očích církevních prelátů její spojitost s uvolněnou jižanskou kulturou nebyla přijímána kladně.

Pro královnu představoval dvorský život hlavně jedno slovo – a to rutina, zahrnující pod taktovkou církve především velké množství motliteb. V době příznivého počasí se Eleanora mohla v zahradách věnovat sokolnictví, což byla její oblíbená zábava po celý život.¹³⁵ V zimním období nebo při špatném počasí se dvorské aktivity královny soustřeďovaly především ve vnitřních prostorách. Takovéto dny vyplňovala typická ženská dvorská zábava – hlavně zpěv, konverzace, vyprávění příběhů nebo hraní společenských her.¹³⁶ Pro ženu Eleanořina nezávislého ducha a inteligence to jistě nemohlo být dostatečnou náplní dne.

Mezi Eleanorou a jejím manželem nepanoval velký věkový rozdíl, nicméně povahově se oba značně odlišovali. Oproti živé povaze Eleanory byl Ludvík tichý, vážný a extrémně zbožný,¹³⁷ což mohlo být způsobeno také tím, že se původně neměl stát králem. William z Newburghu ve své kronice píše, že Eleanora dokonce jednou prohlásila, že se provdala za mnicha, ne za krále.¹³⁸ Pár působil velice rozdílně, Eleanora byla zvyklá na živé a vysoce kulturní prostředí akvitánského dvora. Král údajně neměl příliš zálibu v okázalosti, nákladných robách ani honosných ceremoniálech.¹³⁹ Eleanora ale zpočátku velice zapůsobila na svého manžela, který prý podlehl jejímu šarmu a ona tak dostala jedinečnou možnost začít se vměšovat do politiky a držet si nad králem jistý vliv.¹⁴⁰ Stalo se tak až poté, co Ludvíkova matka Adelaida z Maurienne opustila královský dvůr.

Problémem bylo, že Eleanora pravděpodobně zpočátku nevěděla, jak se jako královna chovat. Její matka zemřela, když byla ještě dítě, Akvitánie tak dlouho neměla vévodkyni, tudíž Eleanora neměla žádný vzor. Na jihu se urozené ženy mohly stát vládkyně nad svými

---

¹³⁴ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 53.

¹³⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 28.

¹³⁶ Ibid

¹³⁷ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 46.

¹³⁸ Stevenson, Joseph. *The Church Historians of England, volume IV, part II*. Seeley's. London: 1861.

Online na stránkách Fordham University:

<http://www.fordham.edu/halsall/basis/williamofnewburgh-one.asp#31> 15. 11. 2014

¹³⁹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 30.

¹⁴⁰ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 47.

oblastmi, politická moc pro ně nebyla cizí. Proto možná očekávala nejen moc nad svou dědičnou zemí, ale rovněž i podíl na vládě v Ludvíkově království.¹⁴¹ Během vlády Kapetovců byly královny vnímány jako partneři a spojenci krále v panování a tento trend vyvrcholil v osobě Adelaidy z Maurienne, které se stala pro Ludvíka VI. skutečným partnerem ve vládnutí, jeho rádkyní a pomocníkem.¹⁴² Adelaida otevřeně vstupovala do politického dění a mohla o mnoha věcech rozhodovat nebo se alespoň na rozhodování podílet. Z královského páru byla Eleanora jistě silnější osobnost. Nicméně prameny o jejích aktivitách nebo politickém vlivu na Ludvíka mnoho neříkají. Z její vlády se zachovalo několik dokumentů, kde Eleanora vyjmenovává různá privilegia pro církevní instituce, řády, kláštery, opatství, přiznává donace nebo žádá o církevní služby.¹⁴³ Jedná se o tři listiny z let 1139-1141, všechny jsou veřejné. Označuje se zde tituly *Dei gratia regina Francorum et ducissa Aquitanorum*, v jednom případě ještě s přídomek *humilis* – pokorná, nebo jako *Francorum regina et Willelmi ducis Aquitanici filia*, tedy francouzská královna a dcera akvitánského vévody Viléma. V nejstarším z nich Eleanora daruje mlýny a domy z jejích zděděných statků řádu templářů, rovněž zde vyjmenovává podmínky předání majetku. Listina z roku 1140 pak představuje jen potvrzení darů učiněných králem Ludvíkem pro Notre Dame de Saintes, ve svědečné řadě je zde zahrnuta i Petronilla. V nejmladším dopise osvobozuje jeptišky z Notre Dame od jistých předešlých uložení a upozorňuje, že na statcích patřících jeptiškám nemá právo nikdo bydlet. Je zde uveden i trest pro ty, kteří toto nejsou ochotni dodržet – mají být vyobcováni z církve. Pokud Eleanora měla vliv na politické dění u dvora, tak na něj působila skrytě. Zpočátku její role byla omezena na více méně ceremoniální záležitosti. Přirozeně si u dvora nadělala i nepřátele. Především se šlechta shromažďovaná okolo královského dvora stavěla proti příchozím z jihu Francie, poté lze samozřejmě k jejím odpůrcům počítat rovněž královu matku Adelaidu z Maurienne. Poměrně asketický Bernard z Clairvaux se zase nedokázal přenést nad stylem odívání nové panovnice. Jak to Bernard vylíčil v dopise jisté zbožné Sofii: „*Jejich krása má hedbáví, nach a malbu. Ukazují vlastní krásu, když to aplikují na tělo, ale to nedělá tělo krásným. Ozdoby královny nejsou tak krásné jako ruměnec*

---

¹⁴¹ Turner, Ralph. Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 53.

¹⁴² Turner. S. 54.

¹⁴³ Chartes de la Commanderie de Temple de La Rochelle (1139-1268), ed. Meschinot de Richemont (Saintes, 1874), no.1

Cartulaires inedites de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2 (Niort, 1874), pp. 51.

skromnosti. Je vidět ženy více zatíženy, než ozdobeny zlatou dekorací a stříbrem. Jejich těla se lesknou šperky, ale jejich životy jsou znečištěny marností.“¹⁴⁴

Na Vánoce roku 1137 došlo v Bourges ke druhé korunovaci královského páru, která sloužila pro uvedení Eleanory jako formální královny Francie.¹⁴⁵ I když se Eleanora stala francouzskou královnou, stále byla právoplatnou akvitánskou vévodkyní a její primární zájem samozřejmě směřoval především do jejích dědičných zemí. Jako zdejší vládkyně měla klíčovou roli v akvitánské politice a správě, Ludvík zde měl mít práva pouze z pozice manžela vévodkyně. Po sňatku se ale rychle ukázalo, že Eleanorina moc nad vlastním územím se značně limitovala a místní správu v podstatě plně převzal Ludvík. Jen velice málo listin ukazuje, že Eleanora jednala ve věcech týkajících se Akvitánie sama. Oblast královniných pravomocí se zmenšila na donace pro větší náboženská centra, například již zmiňovaných benefitů pro ženy z Notre Dame de Saintes nebo dary pro řád templářů¹⁴⁶ V další listině už Eleanora jen potvrzuje některé donace, které už učinil Ludvík.¹⁴⁷ Eleanorina veřejná role v jejích dědičných zemích se během manželství s francouzským králem nedá sice považovat za zanedbatelnou, nicméně byla spíše zdrženlivá.

Ludvík se během prvních let po jejich sňatku pokusil ustavit efektivnější a výkonnější vládu nad vévodstvím a doménu své ženy navštěvoval poměrně často. K častějším návštěvám ho donutily i rozkoly mezi místními šlechtici, kteří ohrožovali zdejší mocenskou stabilitu. Rok 1138 přinesl měšťanské nepokoje v Poitiers, Ludvík tak poprvé mohl zasáhnout v zemích své ženy. V čele přibližně dvouseťhlavého vojska vytáhl proti rebelům z Poitou. Obyvatelé města se tváří v tvář králově autoritě a ozbrojenému vojsku radši vzdali. Ludvík následně zavedl krutá opatření proti hlavám vzbouřenců, Eleanorina role a postoj k této události je nejasná. Z dobového myšlení aristokracie se můžeme domnívat, že sdílela jejich opovržení pro městskou obchodnickou třídu a nijak se nesnažila zmírnit Ludvíkův hněv.¹⁴⁸ Další pokus, jak se Ludvík snažil uplatnit svůj vliv a autoritu v Akvitánii, se týkal církevních záležitostí. Kanovníci v Poitiers si dovolili zvolit nového

---

¹⁴⁴ Sancti Bernardi Opera, ed. J. LeClercq and H. Rochais (Rome: Eds. Cisterciennes, 1979), ep.113.

Bruno Scott James, The Letters of St. Bernard of Clairvaux, #116, pp.174-77. Copyright 1998 by Cistercian publications. Published by Liturgical Press, Collegeville, MN.

¹⁴⁵ Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 54.

¹⁴⁶ Cartulaires inedites de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2 (Niort, 1874), pp. 36. Chartes de la Commanderie de Temple de La Rochelle (1139-1268), ed. Meschinot de Richemont (Saintes, 1874), no.1

¹⁴⁷ Cartulaires inedites de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2 (Niort, 1874), pp. 51.

¹⁴⁸ Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 60.

biskupa bez králova souhlasu, což Ludvíka popudilo. Nového biskupa posléze vysvětil arcibiskup z Bordeaux, rovněž bez souhlasu krále. Už od dob Ludvíka VI. bylo oblasti Bordeaux garantováno právo svobodné volby, nicméně Ludvík trval na tom, že alespoň formální potvrzení nového biskupa králem je stále vyžadováno. Následně pozval arcibiskupa z Bordeaux na královský dvůr a brzy se rozhořel spor přesahující hranice francouzského království. Bernard z Clairvaux a papež Innocenc II. vedli polemiky o králových nárocích uvádět do úřadu nově zvolené církevní hodnostáře. Bernard z Clairvaux následně odsoudil předvolání arcibiskupa z Bordeaux na královský dvůr a papež obyvatelům Poitiers přikázal, aby poslouchali jejich nového biskupa.¹⁴⁹ I v tomto případě je role Eleanory ve sporu krále a církve neznámá, víme jen, že spory mezi akvitánskými vévody a církevními představiteli zde byly na denním pořádku. Hluboká krize světské a církevní spolupráce se nevyhnula ani jejímu otci, ani dědečkovi.

Následně se Ludvík zaměřil na nový projekt, získání oblasti Toulouse, na nějž, jak se domníval, měl nárok skrze Eleanoru.¹⁵⁰ Nicméně jeho protivník, mocný Raymond V. z Toulouse, měl na celou situaci zcela jiný názor. V roce 1141 Ludvík zahájil obléhání silně opevněného města Toulouse, ale situaci a sílu svého protivníka zřejmě značně podcenil a město nedokázal dobýt.¹⁵¹ Hrabě nakonec jen přislíbil složit přísahu věrnosti králi jako jeho vazal z pozice králova titulu akvitánského vévody. Eleanoru tato skutečnost pravděpodobně nepotěšila, neboť silně věřila ve své právo na Toulouse.¹⁵²

Další konflikt, ve kterém na sebe Ludvík a Eleanora poštvali především hněv Bernarda z Clairvaux, na sebe nenechal dlouho čekat. Celá aféra se tentokrát týkala královniny mladší sestry Petronilly a jejího vztahu k hraběti z Vermandois.¹⁵³ Ralph z Vermandois se údajně zamiloval do královniny sestry a přes vyšší věk a fakt, že již manželku měl, se s ní za králova souhlasu oženil. Proti tomuto aktu se vznesla vlna kritiky jak z řad církve, tak z řad rozzlobené šlechty, především příbuzných první ženy hraběte z Vermandois. Jsou tu ale jisté důvody, proč král mohl tento sňatek podporovat. Pokud by Eleanora zůstala bezdětná, zdědila by po její smrti Akvitánii právě Petronilla a Ralph z Vermandois by se

---

¹⁴⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 61.

¹⁵⁰ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 18.

¹⁵¹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 61.

¹⁵² Turner. S. 62.

¹⁵³ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 18.

stal vévodou. A jako prominentní člen královny družiny by území spravoval.¹⁵⁴ Podobné důvody možná vedly i hraběte, být spřízněn s králem by mu vyneslo jistý prospěch. Ludvík s Eleanorou se postarali o anulování prvního sňatku, což vyvolalo nelibost papežského stolce. Papež oba novomanžele exkomunikoval a první sňatek prohlásil na platný.¹⁵⁵ Ludvík se následně odhodlal k akci proti hraběti z Champagne, jehož příbuznou byla první žena hraběte z Vermandois.¹⁵⁶ Vpadl na území roku 1142 se zuřivým odhodláním, které vyvrcholilo masakrem ve Vitry.¹⁵⁷ Ludvíka to velice zasáhlo, údajně několik dní nevycházel z komnat, nejedl ani nekomunikoval a rychle se vrátil do Paříže, i když boje stále pokračovaly.¹⁵⁸ Proti Ludvíkovi stála stále nepoddajná mocná šlechta, především hrabata z Champagne a Flander, v opozici vůči němu byla i řada církevních prelátů. O rok později začal opat Suger vyjednávat se zástupcem hraběte z Champagne, kterým byl Bernard z Clairvaux, o podobě míru. Jednání trvala dlouho a neustále hrozilo, že se opět od slov přejde ke zbraním. Bernard z Clairvaux viděl v pozadí těchto událostí především Eleanoru. Ta stále nedala králi žádné dědice a Bernard to považoval za boží trest za jejich výpady proti církvi.¹⁵⁹ V roce 1143 se mezi nepřátelými stranami uzavřel mír ve Vitry, který ale spory stejně nevyřešil na dlouho. Tato složitá domácí situace byla později i jedním z důvodů, proč se Ludvík VII. odhodlá ke křížové výpravě.¹⁶⁰

Je možné, že krvavý masakr ve Vitry silně zapůsobil na zbožného krále. Historik Ralph Turner právě zde vidí ten moment a důvod, proč se Ludvík začal pomalu vymaňovat z vlivu své ženy a stále více dbal na rady církve, především opata Sugera a posléze i Bernarda z Clairvaux. Opat Suger velice brzy převzal úlohu hlavního rádce krále Ludvíka, a jeho moc vyvrcholila v době křížové výpravy, kdy se stal regentem království. Eleanor, ač měla první roky manželství na Ludvíka velký vliv, což můžeme doložit na výpravě k Toulouse a na aféře okolo její sestry a hraběte z Vermandois, ho díky zpočátku bezdětnému manželství rychle ztrácela a ani narození dvou dcer její situaci příliš nezlepšilo. Bezdětnost Eleanorina manželství v prvních letech přisuzovali církevní

---

¹⁵⁴ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 64.

¹⁵⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 39.

¹⁵⁶ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 18.

¹⁵⁷ Ehlers, Joachim. *Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII. (888 – 1498)*. Praha. Argo: 2003. S. 135.

¹⁵⁸ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 64.

¹⁵⁹ Turner. S. 66.

¹⁶⁰ Ehlers, Joachim. *Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII. (888 – 1498)*. Praha. Argo: 2003. S. 136.

hodnostáři jejímu odmítavému postoji k církvi, Suger toto využil ve svůj prospěch a nabádal královnu, že pokud přestane nepříznivě ovlivňovat krále, tak se jí dostane od Boha dětí.¹⁶¹ Rok poté královna přivedla na svět dceru Marii.¹⁶² Nicméně si polepšila jen málo, bylo zapotřebí pro upevnění její pozice, aby králi dala mužského dědice. Ludvík se pod tíhou svých domnělých hříchů snažil napravit svůj život a upřednostňoval rádce z církevních řad. Jeho snaha smazat předchozí hříchy posléze vyústila na křížové výpravě, kde se oba manželé definitivně odcizili.

Otázkou může také být, zda budoucí rozkol mezi manžely mohla způsobit, nebo alespoň k ní přispět, rozdílnost kultur, z nichž oba pocházeli, rozdílné myšlenkové postoje, životní styl. Eleanora byla jistě zpočátku na dvoře svého manžela cizinkou – její mateřština byla jiná než jazyk královské domény.¹⁶³ Přišli s ní nezvyklé kulturní proudy, které se do oblasti *Ile de France* zatím dostaly jen v jemných přízvucích. V kulturní sféře měla Eleanora jistý vliv, jak můžeme vidět na jejích dochovaných darovacích listinách, donacích apod. Ale co její postavení ve skutečné vysoké politice? Byla to ona, kdo by měl být suverénním vládcem nad Akvitánií, nicméně Ludvík již brzy po jejich sňatku zde ustavil vládu ze sobě věrných. Eleanora vládla svým panstvím v podstatě formálně jen skrze jméno a její politický vliv byl zde nepřímý.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 41.

¹⁶² Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 18.

¹⁶³ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 34.

¹⁶⁴ Flori. S. 36 – 37.

ROZVOD A NOVÝ SŇATEK – OD KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY DO SVATBY **S JINDŘICHEM PLANTAGENETEM**

Křížová výprava se pro francouzský královský pár i pro další vývoj stala zlomovou událostí. Důvodů proč k ní došlo, historikové vidí více. Jednak to může být již zmiňovaná povaha Ludvíka, zbožného krále, kterého tížilo svědomí svých hříchů a z neshod, které měl v minulosti s církví a jejími představiteli. Pak celkově se situace ve francouzském království zdála do jisté míry výbušná. Král se snažil získat zpět jejich a boží přízeň a upevnit své postavení v zemi. Vzhledem k účasti královny na výpravě odvážnější teorie mluví o jakémisi poděkování Bohu za její těhotenství.¹⁶⁵

Ludvíkova pout' se v roce 1144 změnila v regulérní křížovou výpravu poté, co dorazila zpráva o pádu křesťanské Edessy do rukou prince z Aleppa a místodržícího z Mosulu Zengiho.¹⁶⁶ Ludvík následně ohlásil záměr přijmout kříž a vést do Palestiny armádu. Stalo se tak roku 1145 na dvorském sněmu v Bourges, který se konal o Vánocích.¹⁶⁷ Dalo by se spíše očekávat, že výpravu vyhlásí papež, což se ale v tomto případě nestalo. Nakonec došlo k jednání Ludvíka s papežskou kurií, která se ukázala jako úspěšná a papež Evžen III. následně vydal bulu, ve které se prohlásil za původce celé akce a pověřil Bernarda z Clairvaux vyhlášením výpravy.¹⁶⁸ Bernard pak kázal ve Vézelay a ohlásil novou výpravu. Neobracel se ale na lid, nýbrž na vrstvu ozbrojených bojovníků. Mimo Ludvíka přijal kříž a s ním i účast na výpravě ve Špýru také německý císař Konrád III.¹⁶⁹

Eleanora pojala myšlenku, že by vyjela do křížové výpravy po boku svého manžela. Přítomnost žen v křížáckých armádách ale nebyla něčím úplně novým. Zúčastnily se již první křížové výpravy, a nebyly to jen prostitutky nebo podobné lehké ženy, ale také právoplatné manželky velmožů, často se svým ženským doprovodem. Výpravy se účastnily, i když v malém množství, také jeptišky. Nicméně v Eleanořině případě to bylo poprvé, co krále doprovázela jeho manželka – královna.¹⁷⁰ Královnina příkladu posléze následovalo mnoho dalších urozených žen, samozřejmě spolu se svým doprovodem a

---

¹⁶⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 42.

¹⁶⁶ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 45.

¹⁶⁷ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 21.

¹⁶⁸ Ehlers, Joachim. *Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII. (888 – 1498)*. Praha. Argo: 2003. S. 136.

¹⁶⁹ Ehlers. S. 136.

¹⁷⁰ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 45.

sloužícími. Účast žen na výpravě se rovněž stala pro mnohé kronikáře a současníky důvodem, proč výprava skončila nezdarem.¹⁷¹ William z Newburghu ve své kronice píše, že v roce 1147 již bylo vše na výpravu připraveno a křižáci vyrazili do Svaté země ve dvou proudech a francouzského krále doprovázelo vojsko skládající se z Franků, Bretonců, Burgund'anů, Provensálců a Akvitánců.¹⁷²

Opat Suger nebyl příliš nadšen účastí Ludvíka na výpravě, nepřítomnost krále by mohla ohrozit stabilitu země, opouštěl zemi a vydal se vstříc nebezpečí, aniž by měl legitimního dědice. Navíc sousední Normandii před několika lety dobyl Geoffrey z Anjou, jehož žena Matylda si nárokovala anglický trůn a vedla dlouholetou vyčerpávající válku se svým bratrancem Štěpánem z Blois. Ještě více pak byl znepokojen, když se doslechl o záměru Eleanory přijmout kříž také. Je pravděpodobné, že ona sama vnímala výpravu jako možnost, jak utéci z dosahu nudného a všedního dvorského života, navíc mohla vidět svého strýce, pána Antiochie.¹⁷³ Eleanora tehdy sama vyzvala své akvitánské vazaly k účasti na výpravě a objela své panství. Na druhou stranu královna se do své domoviny během prvních 10 let manželství vrátila jen asi třikrát.¹⁷⁴ Je zde také doložena její první návštěva v opatství ve Fontevrault, kde potvrdila Ludvíkovy donace zdejším jeptiškám poté, co ohlásil účast na výpravě.¹⁷⁵ Rovněž bylo nezbytné v akvitánském vévodství ustanovit spolehlivou správu, která by oblast řídila během jejich absence. Královský pár svěřil zdejší správu do rukou Geoffreye lorda z Rançon a Wiliama de Mauzé, nezanedbatelnou roli hráli církevní hodnostáři v čele s Geoffreym z Loroux, arcibiskupem z Bordeaux.¹⁷⁶

Dne 8. června 1146 se král s královnou setkali v opatství Saint-Denis s papežem Evženem III. a opatem Sugerem. Opat byl pověřen správou království v době nepřítomnosti krále. Asistovat mu měl šenešal Raoul z Vermandois a arcibiskup z Remeše.¹⁷⁷

---

¹⁷¹ Gislebert de Mons, *La Chronique de Gislebert de Mons*, ed. L. Vanderkindere (Brussels, 1904, 1st edn), § 53, p. 93.

¹⁷² Stevenson, Joseph. *The Church Historians of England*, volume IV, part II. Seeley's. London: 1861.

Online na stránkách Fordham University:

<http://legacy.fordham.edu/Halsall/basis/williamofnewburgh-one.asp> Chapter XX. 20. 11. 2014

¹⁷³ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 48.

¹⁷⁴ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 58.

¹⁷⁵ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 51.

¹⁷⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 59.

¹⁷⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 47.

Zlomovým bodem jejich východní kampaně se stala zastávka v Antiochii, sídlu Eleanorina strýce Raymoda. Pravděpodobně zde došlo k fatální roztržce mezi králem a královnou, která posléze vedla k anulování jejich sňatku. Těžko přesně určit, co se před mnoha staletími odehrálo, dnes můžeme jen spekulovat a vytvářet více či méně věrohodné domněnky. Mnoho historiků mluví o tom, že celá nastalá situace se měla vyhrotit kvůli snad příliš blízkému a důvěrnému vztahu Raymonda k jeho neteři Eleanoře, kdy spolu údajně vedli mnoho privátních konverzací během zastávky krále v Antiochii.¹⁷⁸ Král chtěl následně opustit Antiochii a odjet do Jeruzaléma, ale královna ho odmítla doprovázet a požadovala anulování sňatku.¹⁷⁹ Oba muži se také neshodli ohledně plánovaného cíle křižáckého útoku a Eleanora se přidala se svým názorem ke strýci a odmítala odejít z Antiochie, takže ji král musel nechat odvést násilím. Do Jeruzaléma ji dopravil v podstatě jako vězeňkyni.¹⁸⁰

Stejně skandální a nečekanou se stala zpáteční cesta královského páru – každý se nalodil na jinou loď a cestoval odděleně.¹⁸¹ Po téměř dvou a půl letech se dostali zpět do Paříže. Navzdory tomu, že Eleanora ještě králi porodila druhou dceru, jejich manželství bylo v troskách. Jediný člověk, který se snažil manželství za každou cenu udržet, opat Suger, zemřel roku 1151 ve věku sedmdesáti let. S jeho smrtí znovu vystala otázka rozluky francouzského královského páru, ke kterému také záhy došlo v roce 1152 v Beaugency z důvodu vysokého stupně příbuzenství, ale také pro neshody mezi manžely¹⁸² a pro to, že Eleanora po skoro 15 letech manželství přivedla na svět jen dcery. O důvodech rozluky prvního manželství a o jejím sňatku s Jindřichem Plantagenetem podrobně mluví také kronika Williama z Newburghu.¹⁸³ Termín rozvod v klasickém dnešním pojetí neexistoval, tudíž manželství mohlo být anulováno či prohlášeno za neplatné z několika důvodů – blízkého příbuzenství, neplodnosti nebo nesouhlasu se sňatkem.¹⁸⁴

---

¹⁷⁸ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 53.

¹⁷⁹ Duby, Georges. *Vznešené paní z 12. století I*. Brno. Atlantis: 1997. S. 16.

¹⁸⁰ Hroch, Hrochová. *Křižáci ve Svaté zemi*. Praha. Mladá fronta: 1996. S. 112.

¹⁸¹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 54.

¹⁸² Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 149.

¹⁸³ Stevenson, Joseph. *The Church Historians of England, volume IV, part II*. Seeley's. London: 1861.

Online na stránkách Fordham University: 20. 11. 2014

<http://legacy.fordham.edu/Halsall/basis/williamofnewburgh-one.asp#31> Chapter XXXI.

¹⁸⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 29.

Eleanora, už jen jako akvitánská vévodkyně, dostala zpět své dědičné země a spěšně odcestovala do Poitiers.¹⁸⁵ Stala se z ní opět jedna z nejžádanějších partií v křesťanském světě, o jejíž ruku byl veliký zájem. Od koho vzešla iniciativa sňatku Eleanory s Jindřichem, zůstává pro historiky dosud značně mlhavé.¹⁸⁶ Některé hypotézy ale naznačují, že vzešla právě od Eleanory.¹⁸⁷ Budoucí pár se již v minulosti totiž jednou setkal. Eleanora tehdy byla ještě francouzskou královnou a Ludvíkovou manželkou. Po návratu z křížové výpravy se Ludvík dostal do sporu se svým vazalem Geoffreyem z Anjou, který bez porady s králem předal území Normandie svému synovi Jindřichovi. Aby nedošlo k ozbrojenému střetu, tak Bernard z Clairvaux přesvědčil Godeffreye a jeho syna, aby přijeli ke královu dvoru vyjednat mír a uklidnit situaci.¹⁸⁸ Během pobytu Plantagenetů na francouzském dvoře v roce 1151 se Eleanora setkala s mladým, zhruba osmnáctiletým Jindřichem. Historikové se shodují, že na královnu velice zapůsobil svou mužností, charismatem a vzděláním.¹⁸⁹ Vzali se pouhé dva měsíce po rozluce jejího prvního manželství 18. května roku 1152 pravděpodobně v Poitiers a pár to byl věkově nerovný, neboť Eleanora byla asi o deset let starší, než její snoubenec.¹⁹⁰ Podle kroniky Williama z Newburghu byla jejich svatba daleko méně obřadná a pompézní, než jaká by se od tak významného páru dala očekávat.¹⁹¹ Dle historika Turnera se nekonaly žádné velké ani okázalé přípravy a svatba se uskutečnila spíše v tichosti z důvodu strachu, že by ji něco mohlo přerušit.¹⁹² Navíc oba byli formálně poddanými francouzského krále, tudíž by ho měli žádat o povolení sňatku, což ani jeden z nich vzhledem k situaci neudělal. To se chápalo jako výrazná provokace, byť v jejich mocenském postavení si to mohli dovolit.¹⁹³ Jindřich se již teď stal díky majetkům své ženy potencionálně nejmocnějším vládařem v Evropě, ale musel i riskovat, neboť nebylo jisté, zda mu Eleanora bude moci dát dědice.

---

¹⁸⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 55.

¹⁸⁶ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 31.

¹⁸⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 61.

¹⁸⁸ Flori. S. 58-59.

¹⁸⁹ Flori. S. 59.

¹⁹⁰ Duby, Georges. *Vznešené paní z 12. století I*. Brno. Atlantis: 1997. S. 18.

¹⁹¹ Stevenson, Joseph. *The Church Historians of England, volume IV, part II*. Seeley's. London: 1861.

Online na stránkách Fordham University: 20. 11. 2014

<http://legacy.fordham.edu/Halsall/basis/williamofnewburgh-one.asp#31> Chapter XXXI.

¹⁹² Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 109.

¹⁹³ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 90.

Otec Jindřicha Plantageneta Geoffrey z Anjou se nikdy nevzdal nároku své manželky Matyldy na anglický trůn. Válka na anglickém území se táhla od smrti vnuka Viléma Dobyvatele, krále Jindřicha I., který zemřel bez mužského dědice. Novou dědičkou se tedy stala jeho dcera Matylda, což musel krále velice těžce prosazovat u svých baronů. Jindřich se rozhodl svou dceru výhodně provdat za tehdejšího římskoněmeckého císaře Jindřicha V. Matylda brzy jako bezdětná ovdověla, ale titul císařovny hrdě nosila ještě dlouhá léta.¹⁹⁴ Ctižádostivá žena se provdala znovu, tentokrát za Geoffreya z Anjou, jehož doména hrabství Anjou, Touraine a Maine patřilo k přebohatým feudálním lénům. Jeho přízvisko znělo Plantagenet díky tomu, že se při turnajích honosil žlutými větvemi kručinky – v latině *planta genista*.¹⁹⁵ Nicméně po smrti svého otce se ani ambiciózní Matylda nedokázala prosadit jako právoplatná dědička trůnu ani jako regentka za svého malého syna. Korunu tak získal vnuk Viléma Dobyvatele Štěpán z Blois. Celá doba jeho vlády byla protknutá bojem o korunu s Matyldou, která do země vnesla dlouhotrvající boje, zmatky a bezpráví.

Když Geoffrey roku 1151 zemřel, jeho syn zdědil Anjou, Normandii a formálně i titul anglického krále, který mu byl přislíben po smrti krále Štěpána, což se později skutečně naplnilo.¹⁹⁶ Navíc se Jindřich oženil s Eleanorou, což pro francouzského krále znamenalo více než pohromu. Jindřich spolu s Akvitánií dokázal totiž na francouzském území vytvořit mocensky silnou a kontinuální državu. Roku 1154¹⁹⁷ se ve Westminsterském opatství jako druhý svého jména dočkal anglické královské koruny, která se na jeho hlavě udržela dlouhá desetiletí, a je mnoha historiky považován za nejvýznamnějšího anglického krále středověku a stvořitele rozsáhlého anjouovského impéria.¹⁹⁸ Korunována byla rovněž Elenaora, z bývalé francouzské královny se nyní stala královna anglická. Navíc už byla v této době matkou syna Williama,¹⁹⁹ což pro Ludvíka jistě znamenalo tvrdý úder.

---

¹⁹⁴ Lebe, Reinhard. Království jako věno – sňatková politika v dějinách. Olomouc. Brána: 1999. S. 56.

¹⁹⁵ Lebe. S. 57.

¹⁹⁶ Ehlers, Joachim. Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII. (888 – 1498). Praha. Argo: 2003. S. 139.

¹⁹⁷ Stevenson, Joseph. The Church Historians of England, volume IV, part II. Seeley's. London: 1861.

Online na stránkách Fordham University: 22. 11. 2014

<http://legacy.fordham.edu/Halsall/basis/williamofnewburgh-two.asp#1> Chapter I.

¹⁹⁸ Lebe, Reinhard. Království jako věno – sňatková politika v dějinách. Olomouc. Brána: 1999. S. 58.

¹⁹⁹ Gervaise of Canterbury. The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 149.

**ALIENOR, DEI GRATIA REGINA ANGLIE, DUCISSA NORMANNIE,
AQUITANIE, COMITISSA ANDEGAVIE**

Eleanora se podruhé v životě stala královnou. Byť byla o téměř deset starší než její manžel, většina historiků se shoduje v tom, že přinejmenším prvních 15 let jejich manželství bylo značně harmonických, bez větších konfliktů.²⁰⁰ Ke spokojenosti přispěl i fakt, že bylo požehnáno osmi dětmi, syny i dcerami. První roky Jindřichovy vlády jeho matka, „císařovna“ Matylda, držela Normandii a vykonávala zde svou moc. Mezitím její syn konsolidoval poměry na ostrově, rozvráceném dlouhotrvající válkou. Povedlo se mu zkrotit odbojné barony a zavést klid. Eleanora ho v těchto prvních neklidných letech často na cestách doprovázela.²⁰¹

Podle kroniky Gervaise z Canterbury, kde je mimo jiné zmínka nejen o korunovaci Jindřicha, ale také Eleanory, se uvádí, že londýnský královský palácový komplex byl téměř zničen během občanské války Štěpána s Matyldou, a tak musel pár zpočátku pobývat v rezidenci v Bermondsey.²⁰² Londýn, kvůli své lokaci, se stal významným centrem na severu Evropy. Díky živému obchodu se zde střetávaly různé kultury a jazyky. Mezi zdejší významné královské rezidence se řadil Westminster, který nechal Jindřich zrenovovat,²⁰³ Tower, pak mimo město Windsor, Winchester nebo Nottingham.²⁰⁴ Eleanora ale jako anglická královna strávila překvapivě málo času v Londýně. Dvůr královského páru hodně cestoval, pohyboval se mezi hrady a ostatními rezidencemi. Hlavní Eleanořinou rezidencí se údajně stal Old Sarum nebo Old Salisbury, pak Winchester a Oxford.²⁰⁵ Jindřich sám se po dobu své vlády snažil všemožně zvelebovat královská sídla na znamení své moci a prosperity, na což vynaložil značnou sumu peněz.

Jazykem prostých obyvatel ostrova tehdy byla středověká angličtina. Šlechtické prostředí a královský dvůr ale ovládala anglo-normandská francouzština a to už od dob Viléma Dobyvatele, se kterým se roku 1066 do Anglie importovala francouzská kultura. Díky

---

²⁰⁰ Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 124.

²⁰¹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 74.

²⁰² Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 159-160.

²⁰³ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 42.

²⁰⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 137.

²⁰⁵ Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 126.

tomu, že dvůr mluvil francouzsky, se Eleanora pravděpodobně nikdy nenaučila nic z běžné angličtiny, i když zřejmě měla anglicky mluvící sloužící.²⁰⁶

Ačkoli bylo běžné, že královny často prosluly jako podporovatelky a zakladatelky různých církevních domů, tak není doloženo, že by Eleanora v Anglii nějaké takové místo vůbec založila.²⁰⁷ Je známo, že vedle Fontevrault měla zvláštní vztah ještě k anglickému opatství Reading, kde byl pohřben první syn královského páru, malý William, který zemřel zhruba ve třech letech.²⁰⁸ Podle politiky krále Jindřicha I. měl být právě Reading pohřebištěm anglických králů.²⁰⁹ Dnes je mezi historiky znám dopis, který Eleanora obdržela od opata z Reading, datovaný někdy do doby mezi 1158 až 1165. Královna je v dopise od opata ujištěna, že se jí po její smrti dostane všech výhod, které normálně patří zesnulým mnichům, včetně vzpomínkové slavnosti ve výročí smrti. Tato rozsáhlá výhoda pro královnu ukazuje na to, že opat pravděpodobně chtěl projevit Eleanoře přízeň a odvděčit se jí za na nějaký akt štědrosti k místu, kde odpočívá její prvorozený syn.²¹⁰

Eleanoře se v roce 1155 narodil druhý syn, který dostal jméno Jindřich.²¹¹ Její hvězda stoupala, byla již matkou dvou princů. V roce 1157 se v Oxfordu narodil další syn, Richard. Posléze dala život ještě Geoffreymu. Královský pár se dočkal i několika dcer – Matyldy, která dostala jméno na počest Jindřichovy matky, nebo to také mohl být odkaz na manželku Viléma Dobyvatele, čímž by pár sledoval anglonormandské předky,²¹² pak Eleanory a Joany (Johany). Královním posledním dítětem se v roce 1166 stal syn Jan.

Král Jindřich velice často opouštěl své ostrovní království a odjížděl na kontinent, kde se rozkládala druhá část jeho rozsáhlé říše, především proto, že události rozličného charakteru si žádaly jeho přítomnost a pozornost. V roce 1156 odcestoval do Normandie a do Anglie se vrátil až zhruba po roce. Eleanora mezitím zůstávala v Anglii jako regentka.²¹³ Na jisté formě regentství, kterou Eleanora vykonávala při králově pobytu na kontinentu, se shoduje

---

²⁰⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 126.

²⁰⁷ Turner. S. 129.

²⁰⁸ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 146.

²⁰⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 130.

²¹⁰ Cheney, Christopher. A Monastic Letter of Fraternity to Eleanor of Aquitaine. In: *The English Historical Review*. Vol. 51. No. 203. 1936. S. 488-493.

²¹¹ Gervase of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 161.

²¹² Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 72.

²¹³ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 45.

většina historiků mapujících její životní osudy. Královna měla pravomoc zasedat s královskými soudci a ke královským soudním příkazům rovněž připojovala svou pečeť.²¹⁴ Její spoluvláda by se v prvních letech dala shrnout zhruba takto: často cestovala po zemi, místy vydala nějaké listiny a především dohlížela na šerify.²¹⁵ Pokud nezůstávala v Anglii, cestovala po ostatních panstvích společně se svým manželem. Jindřich ji například ještě zanechal jako regentku v Anjou a Maine v roce 1165, když musel v Anglii vést kampaň proti Welšanům.²¹⁶ Po slabé vládě Štěpána z Blois byla pevná a vitální politika nového královského páru, která rozvrácenou zemi stabilizovala, vítanou změnou. Jindřich pravděpodobně viděl v Eleanoře stejně výraznou osobnost, jakou byla jeho matka „císařovna“ Matylda.²¹⁷ Ale ani Eleanora nezůstávala pouze na ostrově, stejně jako její manžel i ona musela několikrát překročit kanál a cestovat z Anglie buď do Akvitánie, Anjou nebo Normandie.²¹⁸ Někdy byla doprovázena svými dětmi. Cestovala buď ze svého vlastního popudu nebo častěji na rozkaz krále.²¹⁹

Královský pár společně navštěvoval také královninu rodnou zemi, Akvitánii, která byla díky své rozloze a bohatství velice významnou a důležitou oblastí. O tom svědčí i to, že na dvoře v Bordeaux strávili několik vánočních svátků. Podle historika Ralpha Turnera velice brzy po svatbě skončila éra Eleanory jako nezávislé vladařky ve svém vévodství. Celkem záhy se začínají ukazovat limity její autority ve prospěch Jindřicha a její jméno se vytrácí ze zdejších listin.²²⁰

Stejnou kampaň jako Ludvík VII. vedl v Akvitánii také Jindřich. Dokonce i se stejným výsledkem. V roce 1159 se král chystal k výpravě do Toulouse.²²¹ Rozhořel se zde totiž spor mezi pány z Toulouse a Barcelonou.²²² Jindřich to viděl jako šanci obnovit zde své zájmy, nebo spíše zájmy své ženy, a vytáhl proti zdejšímu hraběti, na jehož země si Eleanora činila dědičný nárok. Hrabě Raimond samozřejmě její nároky odmítal. Král se

---

²¹⁴ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 75.

²¹⁵ Flori. S. 78.

²¹⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 141.

²¹⁷ Turner. S. 150.

²¹⁸ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 128.

²¹⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 74.

²²⁰ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 132-133.

²²¹ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. London. Bohn: 1853. S. 247.

²²² Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum od William of Newburgh*. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4)*. London. Longman & Co: 1884. S. 121-122.

tehdy rozhodl o pokus dobýt dobře opevněné město Toulouse, ale neuspěl.²²³ Stejně jako dříve Ludvík.

Královský dvůr Eleanory a Jindřicha se stal pravděpodobně největším dvorem v Evropě. Jindřich by zřejmě spíše preferoval menší dvůr, nicméně dobře rozuměl politice reprezentace moci a navíc od své matky Matyldy často slýchal o dvoře svého děda Jindřicha I. nebo o dvoru jejího prvního manžela, římského císaře. Jindřich se snažil oživit zvyklosti anglo-normandských králů slavit s velikou pompou a nádherou důležité církevní svátky. Pozvaní hosté pak rovněž plnili jistou politickou rovinu, které oslavy měly.²²⁴ Nejokázalejším se logicky stal dvůr v době vánočních svátků. Královský pár si velice dobře uvědomoval důležitost okázalého dvorského ceremoniálu, velké obřady poukazovaly na důležitost jejich královské moci a užitečně sloužily jako dobře mířená politická propaganda. Eleanora z pozice královny v tomto dění zastupovala důležitou roli jako těžiště nebo střed těchto slavnostních příležitostí. Na královnino oblečení a nákladně zdobené šaty se utratily horentní sumy peněz, šaty zdobené kožešinou, zlatem a stříbrem se staly dokladem královského bohatství, moci a prosperity. Tento trend lze vidět i na vysokých standardech stolování u dvora, kde se vynakládaly nemalé peníze například na dovoz drahého koření.²²⁵ Královská tabule tak měla zapůsobit na hosty duchem prestiže, moci a bohatství. Dvůr inkorporoval rozličnou společnost, což bylo způsobeno rozsáhlostí královské domény, která se neomezovala jen na ostrov samotný, ale rozprostírala se i na kontinentální části Evropy. Silnou odezvu na dvoře krále Jindřicha měl jistý duch rytířství a kurtoazie, která pak měla podíl na rozvoji dvorské lyriky. I toto, jak tvrdí mnozí historici, mohlo mít svou politickou tvář. Eposy a básně o čestných a věrných rytířích měly podnítit šlechtice v tom, aby podporovali mladé rytíře, kteří neměli naději na dědictví nebo vhodný sňatek. Dvornost jim pak vynesla přízeň u žen, které se pak za ně mohly přimluvit výše. Velkými odpůrci tohoto dvorského trendu se samozřejmě stali klerici a církevní hodnostáři. Vzhledem k tomu, že dvůr plnil mnoho funkcí, tak čítal i mnoho osob s rozličným posláním a úkoly, od oficiálně titulovaných dvorských úředníků, církevních hodnostářů přes skupinky rytířů, až po obyčejné služebné, kteří se starali o koně, lovecké psy, otevírali dveře nebo měli na starosti chod kuchyně.²²⁶ Dvůr, který se v Anglii vytvořil, se mohl trochu podobat dvoru Eleanořina dědečka, neboť zde rovněž byli učenci,

---

²²³ Gervaise of Canterbury. The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 167.

²²⁴ Turner, Ralph. Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 156.

²²⁵ Ibid

²²⁶ Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. London. Random House Group: 1999. S. 133.

umělci, herci, pěvci, žongléři.²²⁷ Hlavní složku u dvora tvořili lidé z okruhu církve, kteří měli na starost většinu důležitých funkcí a zastávali nejvyšší posty, hlavně díky svému vzdělání. Kolem krále se pak vytvořila další velká skupina lidí – lidé z vojenského prostředí, kteří měli na starost bezpečnost a ochranu a sloužili především v dobách válek jako jádro armády. Tato skupina čítala šlechtice a jejich rytíře. Poslední skupinou byly pracovníci u dvora a sloužící s mnoha rozdílnými úkoly od těch důležitějších jako komorníci, po obyčejné sluhy nalévající víno. Dvůr se nezdržoval na stejném místě, ale po rozsáhlém Jindřichově impériu spolu s králem značně cestoval. V návaznosti na to pak měl u dvora velice důležitou funkci maršál, který se staral o koně, zavazadla krále a královny a celého jejich doprovodu a o hladký průběh cesty. Existovaly i jiné s cestováním spojené a vysoce specializované funkce jako nosič královny postele nebo hlídač stanu. Rovněž kuchyně a další části dvora pak byly naloženy na vozy, které přepravovaly jejich inventář. K tomu navrch musíme připočíst ozbrojený doprovod a koně, kteří přepravovali zmiňované vozy s nákladem.²²⁸ Přemísťovat se s takto početnou družinou muselo být velice nákladné na organizaci. Jindřich cestoval po svém území hodně a často, od hradu ke hradu a přes kanál na pevninu, protože mnoho lokálních konfliktů vyžadovalo jeho pozornost. Eleanora tak často necestovala nebo podnikala spíše kratší cesty, zpočátku především kvůli jejím častým těhotenstvím a také kvůli svěřené roli regentky v nepřítomnosti krále. Navíc cestovat s malými dětmi bylo velice náročné a zároveň i nebezpečné, tudíž snazší bylo je zanechat v péči nějakých důvěryhodných služebných nebo v klášteře.²²⁹

Jako královna měla Eleanora rozsáhlý počet sloužících a společníků, kteří zde byli pro její potřeby. Během nepřítomnosti krále se pak její doprovod zvětšil ještě o některé královi muže. Jenom malý zlomek lidí z královniny družiny dnes známe jménem. Mezi přední členy patřil jistý mistr Matthew (Matěj), královnin kancelář, v jehož funkci ho později vystřídal mistr Bernard. Dalším je Jocelin de Balliol z baronské rodiny, který byl původně členem domácnosti „císařovny“ Matyldy, a byl častým svědkem v Eleanoriných listinách.²³⁰ Většinu těchto lidí do královnina doprovodu dosadil Jindřich. Další člověk, jehož jméno se dochovalo, byl Ralph z Hastings, hospodářský správce a Geoffrey z Clères,

---

²²⁷ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 134.

²²⁸ Bartlett, Robert. *England under the Norman and Angevin kings 1075-1225*. Oxford. Clarendon Press: 2000. S. 133-134.

²²⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 161.

²³⁰ Richardson, H. G. *The Letters and Charters of Eleanor of Aquitaine*. In: *The English Historical Review*. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 196-197

který sloužil už Jindřichovu otci.²³¹ Eleanora s sebou v Anglii neměla žádný větší akvitánský doprovod, jako když byla francouzská královna, nebo nám jejich jména zůstala skryta.²³² Eleanora se také díky svým příjmům stala pro ostatní mocným zdrojem donací. Příjmy jí plynuly samozřejmě z Akvitánie, ale také z jejího věna, které čítalo rozličné statky od jednotlivých panství až po prosperující města, jak na ostrově, tak i na území pevniny. Například v Londýně kontrolovala oblast městských doků.²³³ Dalším jejím příjmem bylo zlato.²³⁴ Tento výnos byl natolik důležitý, že královna měla vlastního úředníka ve státní pokladně, který na toto dohlížel.²³⁵ Se svými značnými zisky mohla královna hrát přední roli ve veřejném životě a reprezentovat moc na svých vysokých životních standardech. Mohla tak být štědrá mecenáškou různých institucí.

Oblast Akvitánie prošla během Eleanorina druhého sňatku mnoha změnami. Zdejší mocenské přesuny jsou velice důležité pro budoucí události. Poté, co se Eleanora znovu provdala a než se stala anglickou královnou, tak to stále byla ona, kdo měl hlavní slovo ve vládě nad svými dědičnými zeměmi. V této době také Jindřich pouze potvrzoval její činy a jednání. Posléze na Akvitánii už ztrácela vliv, především díky permanentní absenci ve vévodství, než se tam na několik let vrátila v roce 1168. Pak také z důvodu regentství za Jindřicha v Anglii a z důvodu častých těhotenství, která ji dovozovala cestovat jen přiměřeně. Její manžel ji celkem brzy zatlačil do pozadí a byla to ona, která pak pouze potvrzovala jeho rozhodnutí.²³⁶ Jindřich se díky sňatku stal hrabětem z Poitou a akvitánským vévodou, ale nemohl legálně převést vévodská práva bez Eleanorina souhlasu. Na druhou stranu Eleanora jako vdaná žena nemohla sama za sebe rozhodovat a brát zodpovědnost bez souhlasu svého manžela.²³⁷ Krátkou dobu celkem autonomní Eleanoriny vlády nad jejím dědictvím tak ukončila především snaha Jindřicha centralizovat svou moc a autoritu. Nicméně Jindřichova politika zde narážela na jeden problém – odbojnost poitouských šlechticů vůči jejich pánům. Na počátku roku 1168 se Jindřich díky tomu vzdal naděje na přímou vládu nad oblastí Akvitánie a rozhodl se jim vrátit zpět jejich právoplatnou vévodkyni. Doufal, že když dosadí Eleanoru zpět do Poitiers, tak skrze ni

---

²³¹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 161-162.

²³² Turner. S. 162.

²³³ Turner. S. 165.

²³⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 128.

²³⁵ Richardson, H. G. *The Letters and Charters of Eleanor of Aquitaine*. In: *The English Historical Review*. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 210-211.

²³⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 176.

²³⁷ Richardson, H. G. *The Letters and Charters of Eleanor of Aquitaine*. In: *The English Historical Review*. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 197, 199.

bude moci nepřímo vládnout a navíc pro zdejší šlechtice to bude daleko přijatelnější způsob vlády. Následujících pět let, které strávila v Poitou, se stalo nejdelší dobou, kdy vládla více méně přímo svým zemím.²³⁸

Předtím, než Eleanor odjela na několik let zpět do Akvitánie, tak jí příliš nenavštěvovala, jen asi dvakrát v roce 1156 a pak v roce 1159 v souvislosti se zmiňovanou kampaní vůči hraběti z Toulouse.²³⁹ To, co Jindřicha vedlo k tomu dosadit znovu do Akvitánie svou ženu, byly spory s místní šlechtou. Jak jsem již nastínila, akvitánská šlechta nebyla z Jindřicha příliš nadšená. Ten se rozhodl v roce 1166 svolat zdejší nobilitu na koncil do Chinonu, kde oznámil, že letošní Vánoce stráví dvůr v Poitiers. Do Poitiers dorazil i se svým nejstarším synem Jindřichem Mladíkem, kterého chtěl zde představit jako svého dědice, nicméně ani toto gesto příliš zdejší šlechtu neuklidnilo. Pravděpodobně z důvodu absence jejich vévodkyně, která očekávala narození svého nejmladšího syna a tak dlouhá a namáhavá cesta přes kanál pro ni byla více než riskantní.²⁴⁰ O rok později se Jindřich snažil stále vypořádat nejen s Akvitánci, kteří neustále hrozili revoltami, ale problémy nastaly i v jiných částech říše, které vyžadovaly jeho pozornost. Jindřich se tudíž rozhodl pro onen vstřícný krok a pokusil se odbojnou šlechtu zpacifikovat tím způsobem, že jí vrátí její právoplatnou dědičku, královnu Eleanoru. Důvody, které k tomu Jindřicha vedly, vyvolaly mezi historiky vlnu spekulací. Samozřejmě mimo potíží s odbojnou šlechtou se mluví i o odcizení mezi královskými manžely. Odcizení měly zapříčinit Jindřichovy zálety s jeho oblíbenou milenkou Rosamond Cliffordovou²⁴¹ a tato situace údajně přinutila Eleanoru opustit Anglii. Takováto hypotéza nicméně není příliš věrohodná – královna musela očekávat, že jí Jindřich nezůstane věrný.²⁴²

Období Eleanořina života poté, co se vrátila na několik let zpět do oblasti Poitou v roce 1168, je velice zajímavé. Mohla si zde vytvořit vlastní dvůr víceméně nezávisle a bez dohledu svého královského manžela. Její dvůr zde tvořili lidé především z akvitánského prostředí. Byl zde přítomný i syn Richard, který se měl stát dědicem jejích zemí. Se svými dvěma dalšími syny, Jindřichem Mladíkem a Geoffreyem, měla během svého pobytu na kontinentě jen málo kontaktů. S Eleanorou ale kromě Richarda žila několik let na

---

²³⁸ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 176.

²³⁹ Turner. S. 183.

²⁴⁰ Turner. S. 183-184.

²⁴¹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 165.

²⁴² Kelly, Amy. *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge. Harvard University Press: 1950. S. 134-135.

akvitánském dvoře ještě její druhá dcera, rovněž jménem Eleanora.²⁴³ Přicestovaly také její dvě nejmladší děti, dcera Joanna a syn Jan, které ale nepobývaly s královnou v Poitiers, ale byly svěřeny do péče jeptiškám ve Fontevrault.²⁴⁴ Během pobytu v rodné zemi v letech 1168-1174 Eleanora zažívala také pravděpodobně největší míru autonomního rozhodování²⁴⁵ během let, kdy byla v manželství s Plantagenetem, nicméně stále její autorita a moc nebyla bez limitů nebo hranic. Například Jindřich si ponechal kontrolu nad vojenskými záležitostmi, což se dalo očekávat. Eleanora, která se stala opět zodpovědnou za své vévodství, nyní signovala všechna důležitá akta svou vlastní pečeti.²⁴⁶ V Poitiers se snažila obnovit jeho bývalou slávu centra kultury, jak bylo známé z časů jejího dědečka.²⁴⁷ O jejích aktivitách v závěru roku 1169 příliš nevíme, údajně budova svůj dvůr v Poitiers, kde se obklopovala trubadúry a básníky a zaštiťovala umění. V poslední době je ale její umělecká patronace předmětem sporů mezi historiky, kteří se dnes přiklánějí spíše ke zpochybňování tohoto tvrzení nebo přinejmenším k větší střízlivosti.²⁴⁸

Léta strávená v Poitiers jsou dnes obecně pokládána za klíčová pro její vztah se syny. I když měla rezidenci, často cestovala, na těchto cestách ji nedoprovázely všechny děti, spíše vždy tak jedno nebo dvě. Ale určitě měla děti u sebe častěji než dříve, což platí hlavně o Jindřichovi a Richardovi, zatímco malý Jan zůstal v klášteře.²⁴⁹

V roce 1170 byl na popud Jindřicha jeho nejstarší syn korunován na krále. Koruny se dočkal od arcibiskupa Rogera z Yorku, neboť arcibiskup z Canterbury Tomáš Becket byl exilu.²⁵⁰ Becket byl původně důležitá postava z králova nejbližšího okolí, jako velice schopný muž své doby se stal jeho kancléřem.²⁵¹ Jak píše William z Newburghu brzy se ale mezi ním a králem rozhořely spory, které skončily exilem a nakonec vyústily

---

²⁴³ Kelly, Amy. *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Cambridge. Harvard University Press: 1950. S. 159.

²⁴⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 170.

²⁴⁵ Weir. S. 173.

²⁴⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 186.

²⁴⁷ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 60.

²⁴⁸ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 88.

²⁴⁹ Flori. S. 88-89.

²⁵⁰ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum* od William of Newburgh. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4)*. London. Longman & Co: 1884. S. 160.

²⁵¹ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 170-171.

v tragickou Becketovu smrt.²⁵² Královna u korunovace nebyla přítomna. Eleanora si velice přála, aby její další syn, Richard, byl jmenován dědicem akvitánského vévodství. Richard se měl stát dědicem na základě starého zvyku, který ustanovoval, že druhorození synové dědí země své matky. Toto potvrdila i schůzka Jindřicha s francouzským králem Ludvíkem a Eleanora následně navštívila většinu velkých a důležitých měst v Akvitánii a představovala svého syna zdejším velmožům. Vánoce roku 1172 strávil celý královský dvůr na hradě Chinon. Tehdy královna navštívila opatství ve Fontevrault, kde se stala ona i Richard svědkem donace pro opatství od nějakých členů královského dvora a Eleanora jejich dar potvrdila svou pečeti. Toto možná znovu oživilo její zájem o opatství, kde se jeptišky staraly o její dvě nejmladší děti, když byla zaměstnána jinými záležitostmi. Fontevraud také posléze spolykalo nejvíce benefitů a darů od královny, které během svého života udělila a prestiž tohoto opatství rostla čím dál více.²⁵³ Jiné vysvětlení se nabízí – podporou zdejšího opatství by zde získala větší vliv než král a získala na svou stranu zdejší velmože, z nichž několik se později přidalo na její stranu v rebelii proti králi. To je ale značně spekulativní vysvětlení.²⁵⁴ Navíc Eleanora byla v Akvitánii jednoznačně oblíbenější než její manžel, tudíž zde pravděpodobně nějaký náhlý příklon ke králi ani nehrozil.

Královský pár spolu trávil čím dál méně času, avšak nějaké otevřené nepřátelství mezi nimi zatím nepanovalo. Král ale roku 1170 vážně onemocněl a mnozí nedoufali, že se uzdraví. Jindřichův stav tak přispěl k tomu, že musel nějak rozdělit majetek mezi syny a právně to ošetřit.²⁵⁵ Dle kroniky Rogera z Hovedenu měla územní držba vypadat následovně: Richard dostal akvitánské vévodství a všechny země, které přinesla do manželství Eleanora, Geoffrey měl získat Bretaň sňatkem skrze Konstancii, dceru hraběte, prvorozenému dal Normandii a panství která vlastnil jeho otec Geoffrey, hrabě z Anjou, tehdy ještě malý Jan dostal hrabství Mortain.²⁵⁶ Dělení majetku tehdy vyplývalo z dobových dědických zvyklostí, kdy prvorozený syn získává dědictví otce a druhorozený matky, Geoffrey pak získal panství sňatkem a na nejmladšího Jana příliš nevyzbylo. Eleanora se snažila co nejlépe dědictví synovi předat, podnikala s ním po Akvitánii cesty,

---

²⁵² Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum* od William of Newburgh. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* (Volume 1 - 4). London. Longman & Co: 1884. S. 139-140.

²⁵³ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 129.

²⁵⁴ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 190.

²⁵⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 92.

²⁵⁶ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. I. London. Bohn: 1853. S. 326-327.

v Limoges společně položili základní kámen kláštera sv. Augustina.²⁵⁷ V roce 1172 celý proces vyvrcholil, když čtrnáctiletý Richard přijal na shromáždění v Niortu slavnostně kopí a korouhev jako symboly vévodské moci, stejně jako lenní přísahu od svých vazalů.²⁵⁸ Král tak s vůlí Eleanory předal vévodství svému synovi, což znamenalo, že vláda přešla z Jindřicha na Richarda. Rovněž i další Eleanorin syn byl představen svým vazalům. Zhruba desetiletý Geoffrey už v roce 1169 přijal přísahu od velmožů v Bretani.²⁵⁹ Nicméně poté, co se král uzdravil, se rozhodně odmítal vzdát své plné moci a jak korunovaci Jindřicha Mladíka, tak Richardovo investování v Akvitánii bral jen jako symbolické naznačení, jak se má po jeho smrti rozdělit říše.²⁶⁰ Jindřich si po celou dobu své další vlády rovněž ponechal titul akvitánského vévody, a tak se Richard obvykle tituloval jako hrabě z Poitou.²⁶¹ Historik Jean Flori se domnívá, že právě zde můžeme vidět počáteční kámen úrazu pro další vývoj událostí, především pro vzpouru Jindřichových synů.²⁶²

Politické partnerství páru se čím dál více štěpilo a tříštilo a vzrůstaly mezi nimi neshody. Bylo stále více zřejmé, že Jindřich Eleanore nebo Richardovi nedovolí mít kompletní svobodu ve věcech vlády nad vévodstvím a nepřestane osobně zasahovat do zdejších věcí. Navíc v několika dokumentech je již i patrný záchvěv Eleanorina distancování se od Jindřicha. Například změnila formu, jak sebe sama definuje jako hlavu panství. Opustila frázi „*královým věrným následovníkům a jejím vlastním*“ na pouze „*jejím vlastním následovníkům*“.²⁶³ Navíc Eleanora nebyla nadšená z celkem krutých opatření, která její manžel zde někdy zaváděl vůči odbojným městům nebo šlechtě.²⁶⁴ Eleanora tíhla k tomu protěžovat své syny proti jejich otci, nicméně v letech 1173-1174 zašla až příliš daleko. Rebelie, ve které podněcovala své syny proti otci a dokonce se k nim veřejně připojila, ji poté na dlouhou dobu uvrhly do stínu jako vězně.

---

²⁵⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 94.

²⁵⁸ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 21.

²⁵⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 87.

²⁶⁰ Flori. S. 95.

²⁶¹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 189.

²⁶² Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 95.

²⁶³ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 191.

²⁶⁴ Ibid

Eleanora nejen že podněcovala rebelii svých synů proti jejich otci, králi Jindřichovi, ale stala se i přímou účastnicí dynastického sporu. Revolta se navíc rychle šířila po králových doménách. Historici popisují vztah mezi králem Jindřichem II. a jeho nejstarším synem Jindřichem Mladíkem jako typický příklad vztahů mezi středověkými královskými otci a jejich dědici, kdy dědicové nemohou dosáhnout plnohodnotného statusu, dokud jejich otec žije, což je pro ně frustrující.²⁶⁵ Když bychom pročítali Putování Walesem od Geralda z Walesu, dověděli bychom se, že proti svému otci tehdy povstali hned tři jeho synové – prvorozený Jindřich, Richard z Poitou a Geoffrey z Bretaně, kteří se navíc spojili s francouzským králem Ludvíkem.²⁶⁶ Zde také vyvrcholil vzrůstající antagonismus mezi králem a královnou, kdy královna otevřeně podpořila své syny proti jejich otci a svému manželovi, což bylo v očích současníku značně troufalé a trestuhodné.

Mnoho dobových kronikářů přisuzuje při vzpouře velkou roli právě královně, především to můžeme pozorovat u Gervaise z Canterbury, stejně jako u Williama z Newburghu nebo Rogera z Hovedenu. Pravděpodobně nejobsáhlejší se o revoltě proti králi Jindřichovi dočteme v kronice Gervaise z Canterbury, který líčí i zajetí královny Eleanory. Rovněž je jediný z kronikářů, který zaznamenává její pokus o útěk před manželovým vojskem v mužských šatech, kdy se snaží se připojit ke svým synům.²⁶⁷ Rovněž rebelie je detailně popsána v kronice Williama z Newburghu, včetně vojenských operací.²⁶⁸ Jindřich dal posléze zajatou královnu nejprve hlídat na hradě Chinon, jejím uvězněním ale vzpoura zdaleka neskončila a iniciativy se chopil Richard v Akvitánii.²⁶⁹

Poté co se synové vzbouřili proti otci, musel Jindřich čelit snad nejvážnějším problémům od doby, kdy získal korunu. Synové se uchýlili ke dvoru otcova zarytého nepřítele, francouzského krále Ludvíka VII., který pasoval během oslav Richarda na rytíře.²⁷⁰ Zde Eleanora přešla od slovní podpory svých synů k činům, neboť to byla údajně ona, kdo přiměl Richarda, aby se vydal za francouzským králem. Francouzský král ho rovněž uznal legitimním držitelem Akvitánie a jejím obráncem ve zbrani, což samozřejmě Eleanora ze

---

²⁶⁵ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 206.

²⁶⁶ Gerald z Walesu. *Putování Walesem/ Popis Walesu*. Praha. Argo: 2008. S. 44.

²⁶⁷ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 242-243.

²⁶⁸ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum od William of Newburgh. Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4)*. London. Longman & Co: 1884. S. 169-181.

²⁶⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 109.

²⁷⁰ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 30.

své pozice zastávat nemohla.²⁷¹ Jindřichovi II. reálně hrozilo rozpadnutí impéria, neboť jeho protivníci měli značnou podporu a on zůstal v podstatě sám. Rebelie ale přišla ve špatnou dobu – synové byli příliš mladí a nezkušení.²⁷² Zatímco Jindřich Mladík si ve válčení příliš neliboval, v ozbrojených střetech začal ze stínu vystupovat hlavně mladý Richard, pro kterého to byl první krok k jeho přídomek Lví srdce.²⁷³ Král ale byl dobrý stratég, na jeho straně stály četné zkušenosti a dokázal zareagovat více než energicky – sesbíral vojsko a vtrhl do Poitou. Jindřich si jistě uvědomoval, že za vzpourou stojí především jeho manželka. Král nakonec své odbojné syny dokázal pokořit.²⁷⁴ Poslední vzdoroval Richard na tvrzi Taillebourg,²⁷⁵ ale ztratil většinu svých vojsk. Jindřich následně vyplnil Bretaň, obnovil pořádek v Normandii a poté odplul do Anglie spolu se svými nejmladšími dětmi – synem Janem a dcerou Joanou.²⁷⁶ Byl obnoven předválečný status quo, ale králův vztah s manželkou byl definitivně v troskách a Jindřich rozhodně už neměl chuť ji ponechávat po svém boku a zachoval se k ní nesmiřitelně. Eleanora zaplatila asi nejvyšší cenu ze všech rebelů. Nejdříve byla několik měsíců uvězněná na hradě Chinon, posléze převezena do Anglie a držena zpočátku pod přísným dohledem. Král ji sice dal uvěznit, ale dnešní historikové se shodují, že to nebylo v důsledku příliš přísné vězení ani úplně.²⁷⁷ Plnou svobodu si ale mohla vychutnat až po smrti manžela v roce 1189. Vůči svým synům projevil král až přílišnou velkodušnost a shovívavost. Richard posléze z rozkazu svého otce musel obnovit pořádek ve stále se bouřícím Akvitánsku a přimět ke klidu vazaly, kteří předtím bojovali po jeho boku.²⁷⁸

Obecně se o Eleonořině životě po rebelii až do smrti jejího manžela ví celkem málo, protože až na pár výjimek mizí z pramenů a zanechává nám prázdný prostor. Královna bezmála dalších patnáct let svého života strávila v nemilosti jako zajatec. Ale nebyla vězněm v pravém slova smyslu, spíše se její pozice podobala především v prvních letech,

---

²⁷¹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 105-106.

²⁷² Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 205.

²⁷³ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 123.

²⁷⁴ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 250.

²⁷⁵ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 31.

²⁷⁶ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 109.

²⁷⁷ Flori. S. 118.

²⁷⁸ Flori. S. 111.

kdy vzpomínky byly ještě živé, něčemu jako domácímu vězení.²⁷⁹ A jak roky postupovaly, měla stále větší svobodu. Eleanoře byla na začátku odebrána všechna věna, která dostala a byla držena na hradě Salisbury, nicméně později dostala možnost cestovat i po jiných statcích a hradech.²⁸⁰ Samozřejmě neměla žádnou možnost se vměšovat do politiky. Její dvůr, dá-li se tomu tak vůbec říkat, byl velice malý a byla jí povolena pouze jedna osobní dáma.²⁸¹ I když Eleanora zůstávala v nemilosti, stále měla velice blízký vztah ke svým synům, zvláště když vztah krále k nim sice nyní spočíval v míru, ale stále zde hrozil nevyřešený spor o to, že nejmladší Jan stále nemá žádné významnější teritorium. Historikové se domnívají, že Jindřich měl Jana pravděpodobně také ze svých synů nejraději, neboť se nezúčastnil rebelie proti němu a vlastně vyrůstal odtržen od své matky,²⁸² takže na něj neměla příliš vliv, na rozdíl třeba od Richarda, jejího oblíbence. Nakonec Jan získal hrabství Cornwall a Gloucester a posléze byl jmenován pánem Irska. Olej do ohně přilévaly ale také narůstající neshody mezi jednotlivými Jindřichovými syny, které se rychle vyhrcovaly, což se ukázalo jako palčivý problém posledních let vlády Jindřicha II. Spory propukaly především mezi Jindřichem Mladíkem a Richardem, kdy prvorozený žárlil na svého mladšího bratra, který měl v Akvitánii jistou volnost v rozhodování, zatímco on ve svých doménách prakticky žádnou. Situace byla vypjatá. V Akvitánii se v té době opět ke slovu přihlásili odbojní šlechtici, které proti Richardovi podporoval jeho starší bratr, navíc s podporou francouzského krále, kterým od roku 1179 byl již Filip August.²⁸³ Jindřich II. musel tudíž Richardovi přijít na pomoc.²⁸⁴ Tento rozkol ukončila nenadále smrt.

Významnou dynastickou změnu přinesl rok 1183, tehdy na úplavici zemřel nejstarší syn královského páru, Jindřich Mladík.²⁸⁵ Nástupcem se stal Richard, kterému se rychle podařilo po bratrově smrti zvládnout i onu vzpouru. Opět se stalo nutností přerozdělit državy. Jindřich chtěl, aby Jan dostal Akvitánii, s tou se ale Richard nehodlala rozloučit a

---

²⁷⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 321.

²⁸⁰ Turner. S. 236-237.

²⁸¹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 212.

²⁸² Weir. S. 234.

²⁸³ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum* od William of Newburgh. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4)*. London. Longman & Co: 1884. S. 223.

²⁸⁴ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 125.

²⁸⁵ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 305.

Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 26.

odbojně se stáhl do Poitou.²⁸⁶ Jindřich II. pak celkem nešťastně prohlásil, že Akvitánie připadne tomu, kdo si ji dokáže vydobýt, takže mezi bratry vypukl ozbrojený střet, kdy se Jan spojil s Geoffreyem proti Richardovi. Hrozilo tak vypuknutí nového konfliktu. Jean Flori uvádí, že právě v této době král poprvé částečně osvobodil královnu a navrátil jí jistou roli ve veřejném životě. Dostalo se jí relativního omilostnění a Jindřich Eleanoře na důkaz částečného odpuštění údajně věnoval zlacené sedlo.²⁸⁷ Roku 1184 pak Jindřich svolal své syny do Anglie, kde je posléze udobřil.²⁸⁸ V těchto sporech král velice efektivně využil Eleanoru – vrátil jí moc na jejích panstvích, aby na Richardovi mohl požadovat jeho navrácení do rukou zákonné vlastnice. Jindřich ji tak využil jako trumf pro kapitulaci svého syna. Richard skutečně poté, co se to dozvěděl, předal panství zpět své matce, která se opět stala vévodkyní a Richard jejím dědicem. Reálnou moc držel Jindřich.²⁸⁹ Zdánlivě to vypadalo, že bratrská rivalita se překonala, nicméně to bylo opravdu jen zdání a další rozkol na sebe nenechal dlouho čekat. Střet zájmů tentokrát vyvolal Geoffrey, který požadoval Anjou a stáhl se pod ochranu francouzského krále Filipa Augusta.²⁹⁰ Tento problém vyřešila brzká Geoffreieho smrt, o jejíž okolnostech existuje hned několik verzí, z nichž nejpravděpodobnější se jeví podlehnutí turnajovým zraněním. Geoffrey už se nedožil narození svého syna Artura. Jedinými přeživšími se tak stal Richard a Jan. Jindřich tudíž musel znovu přerozdělit své impérium mezi zbylé syny – Richard měl podle nového plánu dostat Anglii, Normandii, Anjou, Poitou a Akvitánii, nejmladší Jan, byť byl otcovým favoritem, jen Irsko, kam byl roku 1185 poslán,²⁹¹ a několik malých a celkem bezvýznamných držav, což mu potvrdilo již dříve vzniklou přezdívku Bezzemek.²⁹² I když Jindřichovi zbyli už jen dva žijící synové, rodinné spory neutichaly a mezi Richardem, Janem a jejich otcem vznikaly neustále nové a nové třecí plochy.

V takové situaci, neustále hroící nějakými rodinnými konflikty, v roce 1189 6. července umírá král Jindřich II. na hradě Chinon po téměř 35 letech vlády.²⁹³ Pohřben byl ve Fontevault²⁹⁴ i přesto, že si to nepřál a chtěl být pochován v Grandmont. Tehdy se ale

---

²⁸⁶ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 127.

²⁸⁷ Flori. S. 127. -128.

²⁸⁸ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 37.

²⁸⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 129.

²⁹⁰ Flori. S. 130.

²⁹¹ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 50-51.

²⁹² Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 232.

²⁹³ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 111.

²⁹⁴ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I*. edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 449-450.

Vilém Marechal díky letnímu teplému počasí rozhodl nechat jej pohřbít ve Fontevrault, které leželo v blízkosti Chinonu.²⁹⁵ Jeho dědic Richard poté, co převzal kontrolu nad doménami otce, jako první ze svých rozkazů, které poslal po Vilémovi Marechalovi do Anglie, bylo nechat propustit matku z izolace.²⁹⁶ A poněvadž nepobýval v Anglii, svěřil rovněž své matce do rukou značnou moc.²⁹⁷

---

²⁹⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 135.

²⁹⁶ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 79.

²⁹⁷ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 248.

ELEANORA A VLÁDA JEJÍCH SYNŮ

Eleanora během vlády svých dvou přeživších synů, Richarda a posléze Jana, konečně dosáhla značného politického vlivu, po kterém tolik toužila. Dny, které prožila jako vdova, se pravděpodobně staly těmi nejvíc naplňujícími v celém jejím dosavadním životě a posledních patnáct let svého života hrála důležitou roli v nejen ostrovní politice. Vdovství ji rovněž přineslo velkou volnost v rozhodování a spravování věnných statků. Během nejistého období přesunu vlády z bývalého krále na jeho dědice se jako královna matka stala symbolem a arbitrem kontinuity. Korunovaná královna jako emblém autority dokázala udržet v Anglii celkem klidné poměry, dokud se následník neujal koruny. Richard navíc byl bezesporu Eleanoriným favoritem a oblíbencem. Což možná byl i důvod, proč ho Jindřich neměl příliš rád. Fyzicky zdědil rysy po svém otci, ale povahově se podobal spíše své matce.²⁹⁸

Jak píše Roger z Hovedenu: „*Královna Eleanora, matka Richarda, stěhovala svůj královský dvůr od města k městu, od hradu ke hradu, jak správně myslela, a poslala zprávu skrze celé země anglické, aby zadržení byli propuštěni z vězení pro dobro duše krále Jidřicha.*“²⁹⁹ Královna tak nechala propustit všechny vězně, které z jejího pohledu nechal zesnulý král nespravedlivě věznit.³⁰⁰ Vrátila se tak k intenzivnímu politickému životu a opět se stala skutečnou královnou. Sehrála důležitou roli po svém plném propuštění ze zajetí především v anglické vládě, neboť díky tomu, že nový král ještě setrval na kontinentu, bylo potřeba, aby vydávala královské listiny.³⁰¹ Eleanora samozřejmě nezanedbávala ani povinnosti královny a nechala provádět motlitby a mše za svého zemřelého manžela.³⁰²

Richard byl pokládán za právoplatného dědice říše a hodlal vládnout jako jeho otec, ale nejdříve se musel vypořádat se svým mladším bratrem. Byť mezi nimi dříve docházelo k neustálým sporům a konfliktům, Richard s Janem po svém nástupu na trůn naložil velmi benevolentně. Nicméně nehodlal mu postoupit nějaký větší úděl. Nakonec se nový král projevil celkem velkoryse, když dovolil, aby se Jan oženil s dědičkou hrabství Gloucester a

---

²⁹⁸ Meade, Marion. *Eleanor of Aquitaine*. London. Phoenix Press: 2001. S. 322.

²⁹⁹ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 112.

³⁰⁰ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 249.

³⁰¹ Richardson, H. G. *The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine*. In: *The English Historical Review*. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 204-205.

³⁰² Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 260.

později ještě bratrovi k jeho državám přidal několik hrabství v Anglii a Irsko, které mu již přidělil otec.³⁰³

Richard v době smrti Jindřicha II. nepobýval v Anglii, takže Eleanor se se synem setkala až ve Winchesteru, krátce poté, co se vylodil u anglických břehů. A jak píše Gervaise z Canterbury, na radu své matky nejdříve zamířil do Londýna na korunovaci.³⁰⁴ Eleanor se zúčastnila obřadu, stejně jako bratr nového krále Jan. Průběh korunovace z roku 1189 je dokonce popsán – Richardovi se dostalo pomazání, pak byl oblečen do královského oděvu a na hlavu mu byla posazena koruna. Korunu údajně sám Richard vzal z oltáře a podal ji arcibiskupovi. Následně se převlékl, vzal si lehčí korunu a zúčastnil se velkolepých oslav.³⁰⁵ Ty trvaly celé tři následující dny.³⁰⁶ Jako nový král pak Richard své matce znovu potvrdil držbu jejích věnných statků, které jí Jindřich II. po rebelii odebral.

Následujícího roku po svém usednutí na trůn svolal Richard koncil do Nonancourtu, kde se setkal s francouzským králem Filipem Augustem.³⁰⁷ Přítomna zde byla i Eleanor a rovněž jeho bratr Jan.³⁰⁸ V návaznosti na tato jednání posléze svolal král rodinu do Normandie.³⁰⁹ Bylo třeba připravit zemi na jeho nepřítomnost, neboť Richard přijal kříž³¹⁰ a schylovalo se ke třetí křížové výpravě. Původně byl o organizaci křížové výpravy žádán už jeho otec Jindřich, ten ale přislíbil pouze finanční podporu.³¹¹ Richard pak přijal kříž ještě za života starého krále, a to bez toho, aby to s ním probral a poradil se.³¹² Richard před výpravou předal do rukou svého jediného přeživšího bratra Jana kontrolu nad šesti hrabstvími v Anglii a nad částí Normandie a potvrdil mu jeho titul pána Irska. Z králova bratra se stal velice mocný muž. Nový král si chtěl situaci pojistit a na bratrovi si vynutil, že během jeho nepřítomnosti nesmí setrávat 3 roky na anglické půdě. Nicméně Jan byl Eleanorou i přes tento zákaz později povolán zpět do Anglie a Eleanor následně vymohla

---

³⁰³ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 139.

³⁰⁴ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 457.

³⁰⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 141.

³⁰⁶ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 253.

³⁰⁷ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 51.

³⁰⁸ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 81.

³⁰⁹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 144.

³¹⁰ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 123.

³¹¹ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum od William of Newburgh*. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* (Volume 1 - 4). London. Longman & Co: 1884. S. 247.

³¹² Howlett. S. 271.

na králi zrušení předchozího zákazu.³¹³ Richard v této době velice spoléhal na schopnosti své matky, která sice neměla formální titul regentky, ale z pozice královny matky jisté starosti o království připadly jí.³¹⁴ Navíc Richard v Anglii obecně příliš často nepobýval, takže zdejší poměry mu byly trochu vzdálené, na rozdíl od Eleanory, která se v ostrovních poměrech vyznala o něco lépe, tudíž sehrála velice důležitou roli z pozice matky krále. A to nejen během Richardovi účasti na výpravě, ale především po dobu jeho pobytu v německém zajetí. Eleanora i přes pokročilý věk stále měla vitalitu na to, aby na politické scéně něco dokázala a mohla ji ovlivňovat. Richard také ustanovil jakousi regentskou radu, v níž důležité místo zaujímal Vilém Longchamp,³¹⁵ biskup z Ely, kterého jmenoval kancléřem a nejvyšším soudcem.³¹⁶ Měl rozsáhlé pravomoci, což se brzy ukázalo jako šlápnutí vedle. Mezi Longchampem a královým bratrem se brzy rozhořely spory a Longchamp rychle upadl v nemilost. Jean Flori uvádí, že Eleanora i přes fungující regentskou radu ale často jednala sama dle svého nejlepšího uvážení.³¹⁷

Ještě než Richard opustil evropské břehy, tak Eleanora podnikla dlouhou cestu do Španělska. Odtud mu dovezla až na Sicílii, kde zimoval před odjezdem, jeho nevěstu Berengarii Navarrskou.³¹⁸ Pro zhruba 65letou ženu to byl obdivuhodný výkon. Richardův sňatek s Berengárií navíc byl s největší pravděpodobností záměr přímo Eleanory. Již dříve se totiž dohodlo, že se Richard ožení se sestrou francouzského krále Filipa Augusta Alicí, což se královně zjevně příliš nezamlouvalo.³¹⁹ Richard se s Berengárií nemohl kvůli velikonočnímu půstu oženit hned, takže se vzali až později na Kypru.³²⁰ Vitalita a životní energie, kterou královna matka oplývala, dodnes budí údiv. Eleanora se v italských oblastech příliš nezdržovala, jen asi tři dny³²¹ a zase spěšně odcestovala, neboť neodkladné události v anglickém království si žádaly její návrat. Po odjezdu Richarda a během jeho nepřítomnosti se vyrojilo několik vážných trhlin. Jednou z nich se stala všeobecná nenávist vůči kancléři normanského původu Vilému Longchampovi, který se údajně spolčoval se

---

³¹³ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 84.

³¹⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 255.

³¹⁵ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum* od William of Newburgh. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4)*. London. Longman & Co: 1884. S. 331.

³¹⁶ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 143.

³¹⁷ Flori. S. 143.

³¹⁸ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 82-83.

³¹⁹ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 73.

³²⁰ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 153.

³²¹ Flori. S. 153.

Skoty proti Richardovi.³²² Druhou byly neuvážené činy Jana, který samozřejmě také ve svých rukách soustřeďoval značnou moc jako králův bratr a další dědic trůnu.³²³ Co se týče kancléře, byl brzy zbaven moci šlechtou a duchovními a na jeho místo byl povolán Walter z Coutances. Longchamp musel následně odevzdat královskou pečeť a uprchnout ze země.³²⁴ Jana shledali v Anglii dědicem a následníkem koruny, pokud by Richard zemřel bezdětný.³²⁵ Byť král tehdy určil v Messině za svého nástupce synovce Artura Bretaňského.³²⁶ K Richardovým uším se také rychle dostala zvěst o Janových nekalých finančních aktivitách. Místo toho, aby Jan dávky odváděl do státní královské pokladny, tak si část příjmů ponechával. Navíc se až příliš nebezpečně sbližoval s Filipem Augustem, který se z Palestiny vrátil dříve než Richard. Do této situace se ale vložila Eleanora a ostatní šlechtici, kteří spravovali zemi v králově nepřítomnosti, a pohrozili Janovi, že mu odeberou statky, pokud se bude spolčovat proti bratrovi s francouzským králem.³²⁷ Vedle těchto problémů musela královna matka věnovat pozornost i řadě dalších lokálních třenic. Například hrála hlavní roli v náboženských sporech, které vznikly během nepřítomnosti panovníka mezi arcibiskupem z Canterbury a mnichy z katedrály Christchurch. Za takové domácí situace nemohl Richard příliš otálet s návratem domů.³²⁸

Velkou krizí si země prošla během období králova pobytu v německém zajetí v roce 1193. Richard byl při návratu z křížové výpravy zajat poblíž Vídně vévodou Leopoldem Rakouským.³²⁹ Gervaise z Canterbury v této souvislosti píše, že královna Eleanora v této době převzala přímou vládu nad Anglií.³³⁰ Pro Jana se uvěznění jeho bratra stalo až příliš velkou šancí na to, aby ji nechal být. Přelavil se do Normandie a prezentoval se zde jako dědic vévodství.³³¹ I přes starosti, které královně dělal její nejmladší syn, šlo Eleanoře v těchto těžkých měsících především o to, aby Richarda co nejrychleji osvobodili z vězení

³²² Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum* od William of Newburgh. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* (Volume 1 - 4). London. Longman & Co: 1884. S. 335.

³²³ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England.* New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 265.

³²⁴ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum* od William of Newburgh. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* (Volume 1 - 4). London. Longman & Co: 1884. S. 346.

³²⁵ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh.* Praha. Ikar: 1999. S. 120.

³²⁶ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel.* Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 160.

³²⁷ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend.* Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 86.

³²⁸ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh.* Praha. Ikar: 1999. S. 121.

³²⁹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine.* London. Random House Group: 1999. S. 278.

³³⁰ Gervaise of Canterbury. *The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I.* edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 515.

³³¹ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend.* Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 86.

císaře Jindřicha VI., kam byl vydán z rukou Leopolda Rakouského. Eleanora nejdříve vyslala k císaři své posly.³³² Královna se také snažila získat podporu papeže ve věci Richardova uvěznění, o čem svědčí 3 její neobyčejné dopisy papeži Celestinovi III. z roku 1193.³³³ V dopisech je patrný její strach o milovaného syna, celkem vzácný ve středověkých časech, stejně jako zloba nad papežovou pasivitou. Papež několikrát přislíbil poslat k císaři své legáty, ale nikdy to neudělal.³³⁴ Nechal pouze vyobcovat z církve rakouského vévodu a králi Francie pohrozil klatbou, pokud vpadne na Richardovo území.³³⁵ Problémem bylo, že nový papež měl dobré vztahy s císařem Jindřichem VI. a nechtěl je porušit kvůli Richardovi, ač jako křižák spadal pod papežovu ochranu. Královna se tak od běžné titulace *Z milosti boží* ve vzteku ze synova neoprávněného uvěznění na počátku dopisu stylizuje slovy *Alienor in ira Dei regina Anglorum* - tedy *V hněvu božím královna Anglie*.³³⁶ Můžeme se zde také dočíst, že se označuje jako trpící matka, která svého syna vykresluje jako věrného vojáka Kristova, na kterém byla dopuštěna nespravedlivost.³³⁷

Toto období královnina života se vyplnilo strachem o syna a snahou vyprostit ho z vězení. Za Richarda se požadovalo vysoké výkupné, tudíž v Anglii musela být vystavena mimořádná pětadvacetiprocentní daň z důchodů a movitých statků.³³⁸ Eleanora se snažila, aby výběr peněz šel hlavně rychle, neboť Filip August se svými vojáky již stál na hranicích Normandie.³³⁹ Později zde obsadil několik měst a tvrzí. Mimořádné daně se samozřejmě týkaly celé anjouovské říše, ne jen ostrovní části, a tak například benediktinské opatství Saint-Martial u Limoges ve Francii mělo zaplatit celých 100 hřiven stříbra, což nebylo málo.³⁴⁰ Samozřejmě, že tyto daně se mezi obyvateli říše vnímaly vysoce negativně, neboť peníze plynuly do královské pokladny velice pomalu a doprovázely je rozsáhlé zpronevěry královských úředníků.³⁴¹ Královna sama ve věku zhruba kolem sedmdesáti let odcestovala nejdříve do německého Kolína a posléze do Špýru, kde se měly dohodnout finální

³³² Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 163.

³³³ Rymer, Thomas. *Foedera* 1.23-4 (3rd ed.)

Migne, Jacques-Paul. *Patrologia Latina* 206, ep. 3, cc. 1265-1268

Migne, Jacques-Paul. *Patrologia Latina* 206, ep. 4, cc. 1268-1272

³³⁴ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 283.

³³⁵ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 150.

³³⁶ Rymer, Thomas. *Foedera* 1.23-4 (3rd ed.)

³³⁷ Ibid

³³⁸ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 164.

³³⁹ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 161.

³⁴⁰ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 167.

³⁴¹ Flori. S. 167.

podmínky Richardova propuštění. V době nepřítomnosti ustavila Eleanora v Anglii regentem Huberta Gaultiera, canterburského arcibiskupa, poněvadž Walter z Coutances doprovázel královnu na cestách.³⁴² Posléze se Eleanora stala hostem také na císařově dvoře v Mohuči.³⁴³ Tam dne 4. února roku 1194 vyústila zdlouhavá jednání v jeho konečné osvobození.³⁴⁴ Císař ale krom výkupného požadoval, aby se Richard stal jeho vazalem s titulem krále provensálského. Podle Jeana Floriho Eleanora pak údajně synovi poradila, aby se stal císařovým vazalem i za Anglii, neboť císař začal manévrovat a zdržovat jednání. S tím Richard velice těžce, ale nakonec přeci souhlasil.³⁴⁵ Richardovo uvěznění se rovněž snažili prodloužit Jan spolu s francouzským králem Filipem Augustem, kteří za prodloužení jeho zajetí nabídli císaři peníze. Richard byl nakonec předán do rukou své matky a s ní se pak vrátil do Anglie.³⁴⁶ Posléze zpacifikoval svého odbojného bratra a velkoryse mu jeho chování odpustil,³⁴⁷ uklidnil situaci v království a přivedl k rozumu bratrovi stoupence. Velikonoce král se svou matkou strávil v Northamptonu, kde královna dosvědčila několik královských listin potvrzujících různá vyznamenání pro skotského krále. Richard byl také podruhé korunován.³⁴⁸ Pravděpodobně proto, aby smyl potupu z uvěznění a z toho, že ho císař Jindřich donutil mu složit lenní přísahu. Druhá korunovace se podle historičky Alison Weir odehrála v katedrále ve Winchesteru,³⁴⁹ byť soudobý Richardův kronikář William z Newburghu jeho druhou korunovaci umisťuje do Westminsteru.³⁵⁰

Poté co se stabilizovala situace na plantagenetovských panstvích, tak se Eleanora na nějaký čas stáhla z veřejného života a pobývala ve Fontevrault, ze kterého udělala do konce života svou hlavní rezidenci. Vybudovala si zde rozsáhlou domácnost.³⁵¹ Zdejší opatství se také stalo hlavní institucí, kam plynuly její dary a donace v posledních letech života.

---

³⁴² Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 176.

³⁴³ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 309-310.

³⁴⁴ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 169.

³⁴⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 168.

³⁴⁶ Riley, Henry Thomas. *The Annals of Roger de Hoveden*. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 310.

³⁴⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 172.

³⁴⁸ Flori. S. 171.

³⁴⁹ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 298.

³⁵⁰ Howlett, Richard. *Historia rerum anglicarum od William of Newburgh*. *Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4)*. London. Longman & Co: 1884. S. 408.

³⁵¹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 276.

Rána pro starou dámu přišla v roce 1199. Zemřel její nejmilovanější syn Richard.³⁵² Ten byl tehdy nucen odjet do Akvitánie, kde musel opět pacifikovat neklidné a odbojné vazaly, které chtěl konečně srazit na kolena. Při obléhání hradu Chalus byl zasažen šípem,³⁵³ ale zemřel až o několik dní později na sepsi v přítomnosti své matky, kterou k němu povolali z nepříliš vzdáleného Fontevrault.³⁵⁴ Před smrtí ještě jmenoval Jana svým dědicem a nástupcem.³⁵⁵ Synovce Artura z dědictví vynechal, s čímž se mladík a jeho ambiciózní matka nehodlali smířit a začali okolo sebe rychle shromažďovat své stoupence. Richarda pohřbili ve Fontevrault jako otce. Král vydal ohledně svého pohřbu složité pokyny. Chtěl, aby jeho srdce pohřbili v Rouenu, který mu byl věrný, tělo ve Fontevrault a vnitřnosti odkázal obyvatelům Chalusu.³⁵⁶ V den jeho pohřbu Eleanora provedla velkou donaci pro komunitu opatství za duši jejího drahého Richarda, čítající například jistý peněžní obnos na nové hábity pro jeptišky. Rovněž ve stejný rok založila ve Fontevrault kapli svatého Vavřince.³⁵⁷

Novým králem se stal její nejmladší syn Jan, ke kterému nikdy neměla příliš blízko. Eleanora tehdy naposledy opustila místo svého odpočinku ve stáří a vystoupila na veřejnost, aby pomohla střežit dědictví nejmladšího syna. Z této doby se dochovalo asi nejvíce jejích donací. Navíc se na obzoru ukázal dynastický spor mezi Janem a jejím mladým vnukem Arturem Bretaňským podporovaným francouzským králem, který ho jmenoval pánem Anjou, Tourraine, Maine, Bretaně a Normandie.³⁵⁸ Eleanora stála samozřejmě na straně svého syna.³⁵⁹ A podporovala ho nejenom slovy, ale také činy - nechala vyplnit Anjou, které se připojilo k Arturovi.³⁶⁰ Eleanora pak složila francouzskému králi lenní slib za hrabství Poitou, které následně s okamžitou platností

---

³⁵² Gervaise of Canterbury. The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879. S. 593.

³⁵³ Riley, Henry Thomas. The Annals of Roger de Hoveden. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 452-454.

³⁵⁴ Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 178.

³⁵⁵ Owen, D. D. R. Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 92.

³⁵⁶ Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 184.

Riley, Henry Thomas. The Annals of Roger de Hoveden. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 452-454.

³⁵⁷ Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. London. Random House Group: 1999. S. 312.

³⁵⁸ Riley, Henry Thomas. The Annals of Roger de Hoveden. Vol. II. London. Bohn: 1853. S. 462.

³⁵⁹ Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 281.

³⁶⁰ Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 187.

postoupila Janovi, který za ně složil lenní slib své matce. To byla velice dobrá politická klička, neboť Filip August nyní musel ve věcech týkajících se této oblasti vyjednávat s Eleanorou a ne s Janem, který byl pouhý vazal jeho vazala.³⁶¹ Na nějaký čas se podařilo mezi stranami dospět k míru. Artur následně složil Janovi lenní slib za Bretaň. Stará královna ještě vykonala cestu do Španělska ke dvoru kastilského krále Alfonse VIII., kam se provdala její dcera. Královna odtud odvezla svou asi 11letou vnučku Blanku, se kterou se posléze oženil francouzský princ a pozdější král Ludvík VIII.³⁶² Eleanora se pak na čas stáhla do Fontevrault, neboť se jí nyní zdálo, že Jan sedí na trůnu dostatečně pevně. Křehký mír ale nevydržel příliš dlouho. Do oblasti Poitou opět vtrhl Artur. Eleanora tehdy opustila klášterní zdi a zamířila do Poitiers. Na cestě ale dostala zprávu o blížícím se Arturově vojsku, ten ji následně oblehl na hradě Mirabeau. Janovi vojáci ji ale celkem rychle vyprostili z obležení³⁶³ a Jan následně nechal Artura uvěznit. Artur brzy ve vězení za záhadných okolností zemřel, pravděpodobně byl zabit na Janův příkaz.³⁶⁴ Po jeho smrti se od Jana začala pomalu odvracet většina jeho francouzských vazalů.³⁶⁵ Převaha na kontinentě pomalu přecházela na stranu Filipa Augusta. Eleanora se poté už nadobro stáhla z veřejného života do Fontevrault.

Své poslední dny trávila stará královna v místě posledního odpočinku svého druhého manžela a nejmilovanějšího syna Richarda. Roku 1202 byla dokonce vysvěcena na jeptišku.³⁶⁶ Eleanora zemřela v pravý čas, neboť anjouovské impérium se začalo během Janovy vlády hroutit a Francouzi počali zabírat plantagenetská území na kontinentu. Jako první padla do rukou Filipa Augusta Normandie, čemuž Jan jen přihlížel. Filip pak vtrhl i do Poitou.³⁶⁷ Eleanora zemřela ve Fontevrault 31. března nebo 1. dubna roku 1204³⁶⁸ v neuvěřitelném věku kolem 80 let. Někteří historici se ale domnívají, že Fontevrault není jediným možným místem, kde zemřela a polemizují ještě s městem Poitiers.³⁶⁹ Nicméně jisté je, že pohřbena byla ve Fontevrault pod krásným náhrobkem vedle manžela a syna.

---

³⁶¹ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 189 -190.

³⁶² Flori. S. 190 -191.

³⁶³ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 220-221.

³⁶⁴ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 200.

³⁶⁵ Obermeier, Siegfried. *Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh*. Praha. Ikar: 1999. S. 216.

³⁶⁶ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 343.

³⁶⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 201.-202.

³⁶⁸ Flori. S. 202.

³⁶⁹ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 102.

ELEANORA MEZI MOCÍ, KULTUROU A MECENÁŠTVÍM

Eleanora je často spojována s termíny kultura, dvorská láska nebo mecenášství. Mezi staršími historiky je v této oblasti viděna jako vzdělaná žena, která přenesla prvky vyspělé jihofrancouzské kultury do oblasti Ile de France a poté i do své nové domoviny, do Anglie. Dříve se vnímala jako mecenáška a donátorka umění, patronka umělců a básníků. Sponzorovala jejich práci a sama se často stávala zdrojem uměleckých a básnických inspirací. Moderní historiografie si ale pokládá otázku, zda tomu tak skutečně bylo. Většina kronikářů nevěnuje ženám přílišnou pozornost, tudíž zajímavější a hlubší pohled na její osobnost nebo záliby a sebeprezentaci nám mohou přinést její dochované dopisy a listiny. Na donacích a darovacích listinách můžeme pozorovat její zájem o kulturní věci, v dopisech většinou lze vysledovat spíše nějaký politický záměr a lze z nich vyčíst i nádechy jisté politické moci, především v době po smrti Jindřicha Plantageneta a v době věznění Richarda Lví Srdce.

Eleanora zdědila rodinou inteligenci a zájem o umění, které okolo ní kvetlo. Byla živá dívka, kterou okolnosti najednou vytrhly z pohodlí jižanského domova a vtáhly do mnohem střízlivějšího a střídavějšího prostředí francouzského dvora.³⁷⁰ Tam ale nebyla příliš šťastná. Dalo by se říci, že Eleonora přirozeně inklinovala k romancím, dobrodružstvím, aktivnímu zájmu o vládu a o státnické a mocenské záležitosti, což ji možná vedlo ke změně v manželství, kdy hledala k sobě někoho více dynamického.³⁷¹ Eleanora, navzdory častým těhotenstvím, rozhodně nevedla usedlý život, se svým druhým manželem značně cestovala po Anglii a několikrát se rovněž vrátila zpět na kontinent. Našla potěšení v přijímání návštěvníků na jejím dvoře, zaštiťovala kulturní život a importovala sem vlivy jihofrancouzské kultury.³⁷² Tak byla dlouho vnímána.

V této kapitole bych se chtěla kromě prezentace Eleanory jako mocenského činitele především zaměřit na její roli v kulturním životě, v mecenášství a patronaci, která v jejích dochovaných listinách, které mám k dispozici, jasně převažuje nad politicko-mocenskými snahami. Kdybychom přijali názor, že Eleanora se skutečně stala významnou patronkou, jistě nebyla jedinou ženou, která ve svém staletí udržovala kulturní dvůr nebo podporovala umělce, jsou známy i jiné královny a ženy, které prosluly patronací umění. Nakonec to byla jedna z mála sfér, kde se mohla žena středověku realizovat. Můžeme mezi

---

³⁷⁰ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 214.

³⁷¹ Owen. S. 215.

³⁷² Ibid

ně počítat například Matyldu Skotskou, manželku Jindřicha I. Anglického. Slavnou podporovatelkou básníků a trubadúrů se později stala také Eleanořina dcera z prvního manželství Marie, provdaná do Champagne. Nicméně dovolit si být štědrá mecenáškou mohly pouze ty urozené dámy, které byly do jisté míry finančně nezávislé, se svými penězi volně disponovaly a měly jako Eleanora jistou autoritu. Ženy se ale daleko častěji stávaly, co se mecenášství týče, závislými na financích svých manželů, takže umělci na ně příliš nepamatují. Díla jsou věnována především těm, kteří ho dotovali penězi.³⁷³ Eleanořina role kulturního patrona se v daleko větší míře projevila v Anglii, kde také měla delší dobu působnosti. Navíc její manžel, král Jindřich, se stavěl do pozice spíše vojenského a politického činitele, a tak by Eleanoře logicky připadala role přední mecenášky umění. Navíc s sebou údajně přinášela nové kulturní prvky, které znala z dětství z akvitánského dvora. Na druhou stranu, například historik Jean Flori připomíná a není jediný, že Jindřich II. byl sám významným patronem, především v architektuře, ale podporoval také mnoho umělců. Tudíž dochází k závěru, že královský pár jako patroni umění pravděpodobně vystupovali společně, tudíž to nebyla jen doména královny. Flori rovněž zmiňuje, že Eleanora jen velmi málo podporovala architektonické projekty, prokazatelně ji lze přičíst jen kapli svatého Vavřince ve Fontevrault.³⁷⁴ Také zde není mnoho důkazů, že by nějak výrazněji podporovala anglické církevní instituce, kromě opatství Reading. Je více než logické, že králové se snaží hodně angažovat v oblasti architektury – je pro ně znamením prestiže a moci. Když byla Eleanora vytlačována, dá-li se to tak říci, z pozic stavebního patrona, tak nový prostor možná našla jako mecenáška výtvarného umění a malířů. I zde je ale často zobrazována spolu se svým manželem, tudíž lze tvrdit, že Eleanora využívala a podporovala umění spolu s Jindřichem a to především k politickým a dynastickým účelům.

375

Eleanořina dochovaná korespondence a listiny tak mohou poukázat mimo spektrum jejího zájmu i něco více, zda měla skutečně reálnou moc nebo ne. Zde se musíme především pozastavit nad prostorem – jinak situace probíhala ve Francii, jinak v Anglii a jinak v její dědičné zemi, tedy v Akvitánii.³⁷⁶ Co se týče Eleanořiny moci, tak tu lze vypožorovat z jejích listin, kde můžeme rozpoznat několik různých období a stupňů královнинých pravomocí. Logicky se nabízí, že prvním obdobím budou léta v manželství s Ludvíkem,

---

³⁷³ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 281.

³⁷⁴ Flori. S. 282.

³⁷⁵ Flori. S. 283.

³⁷⁶ Flori. S. 279.

tedy doba, kdy se honosila titulem francouzské královny. Je to éra, kdy se její politický vliv uplatňoval nepřímým, ať už v kampaních v Toulouse nebo během sňatku sestry Petronily s Ralphem z Vermandois. Eleanora tehdy přenesla svá práva na manžela, který v Akvitánii za jejího souhlasu legitimoval svou vládu. Tehdy neměla žádnou nezávislou moc, vše zaštiťoval Ludvík. Pak přichází období těsně po rozvodu, kdy se snažila upevnit nově nabytou svrchovanou moc nad Akvitánií a mohla zde svobodně rozhodovat. Další sňatek ale znamenal ztrátu samostatnosti. Většinu jejích listin potvrzuje nebo dokonce předchází nějaká podobná listina vydaná Jindřichem II. Eleanora navíc není v této době příliš aktivní, což lze vysvětlit častými těhotenstvími. Do rodné Akvitánie se pak vrací v letech 1168 – 1173 a Jindřich jí zde svěřuje vládu v naději, že uklidní odbojné barony. Jindřich tehdy ustupuje do pozadí a dle historika Jeana Floriho její listiny nepotřebují žádné konfirmace, ale objevuje se v nich často Richard jako spoluvydavatel.³⁷⁷ Soubor Eleanoriny korespondence a listin, vydaný v projektu Kolumbijské univerzity, ze kterého jsem čerpala, ale žádné její listiny z této doby bohužel nedává k dispozici. V důsledku podílu na vzpouře pak Eleanora mizí z veřejného i listinného života, i když ne úplně. Po smrti manžela, za vlády syna Richarda, vydává spíše soukromé listiny zbožné povahy, což mohl ovlivnit její pobyt v klášteře. Z období Richardova zajetí pak jsou známy tři dopisy papeži Celestýnovi III. Zato neklidné první roky Janovy vlády se nesly ve znamení intenzivní listinné aktivity.³⁷⁸ Eleanorina autorita a moc v jejích doménách se tak v čase značně proměňovala. Navíc díky statusu provdané ženy nemohla uplatňovat moc tak, jak by si ráda přála.³⁷⁹ Značně limitována byla během svého manželství s Ludvíkem. Ve svazku s Jindřichem je pak vnímána její moc spíše jako nekompletní a střídavá.³⁸⁰ Zjevné je, že během druhého manželství s Plantagenetem měla jistou reálnou autoritu a moc, především během pobytu v Poitou v letech 1168-1173, kterou ale po podporové rebelii svých synů opět ztratila. V podstatě plnou moc nad svými zeměmi získala až poté, co ovdověla. Královna moc se projevovala hlavně v době krize, kdy mužská autorita byla slabá nebo dokonce úplně chyběla. Eleanora se snažila držet podobná práva a vliv jako muži a spolu s jejími postoji je zjevné, že tím musela nutně vybočovat z řady.³⁸¹ Nicméně medievalisté mají dnes na její postavu rozdílné názory, někteří ji vidí jako ženu, která je manipulována muži, jiní jako silnou, nezávislou osobnost, která se chtěla vyrovnat mužům v jejich světě, další ji vnímají tak někde mezi těmito dvěma extrémami. Byť ji její

---

³⁷⁷ Flori. S. 277.

³⁷⁸ Flori. S. 275-279.

³⁷⁹ Flori. S. 311.

³⁸⁰ Flori. S. 279.

³⁸¹ Ibid

společenský status pravděpodobně nedovoloval využívat moc tak, jak by ona sama chtěla. Přinejmenším v Akvitánii, ale také v dobách absence krále v zemi, se snažila držet alespoň nějakou politickou autoritu. A možnosti její patronace a mecenášství se nacházely v podstatě v podobných hranicích, značně nepřímé, byť se toto tvrzení těžko dokazuje a máme málo evidentních důkazů.

Historička Amy Kelly uvádí, že Eleanora údajně sama požádala Jindřicha, zda by se nemohla vrátit do svých dědičných zemí. A protože v té době stála Akvitánie na pokraji rebelie, tak Jindřich neměl jinou možnost, než ji vyhovět a očekával, že neklidné šlechtice uklidní jejich právoplatná vládkyně.³⁸² Eleanora přijela se záměrem obnovit mír a pořádek na svém panství. Často po svém panství cestovala a navštěvovala jednotlivé hrady. Co se týče její vlivnosti a nezávislosti, vzhledem k tomu, co víme o Jindřichovi, by jistě nebyl nakloněn tomu, aby Eleanora měla naprostou svobodu ve vládě nad svým teritoriem, nicméně na druhou stranu se zdá, že přesně tohle udělal.³⁸³ Znovu se tak Eleanora dostala do rodné země a palác v Poitiers opět ožil a stal se, jak zmiňuje ve svém díle Marion Meade, centrem civilizovanosti a vyvolával, i když v menší míře, vzpomínky na dvůr Eleanořina dědečka.³⁸⁴ Roky 1068-1073, které Eleanora strávila mimo Anglii, se staly předmětem mnoha mýtů, dohadů a spekulací, které stvořili onu královnu trubadúrů. Nicméně její už dvůr nikdy nedosáhl takové proslulosti jako za časů Viléma. Mělo to jednoduché vysvětlení – díky dlouhé absenci vévodkyně v Poitiers nebyl udržován žádný dvůr a nikdo zde umělcům nenabízel patronaci a ti si tak museli hledat své ochránce jinde, například v Aragonu nebo v Toulouse.³⁸⁵

Možná daleko zajímavější bude přiblížit Eleanoru jako možnou patronku básníků a literárních tvůrců. Stačí si vzpomenout na místo jejího dětství, které po celé Evropě proslulo vysokým stupněm kulturnosti - dvůr plný vzdělanců, trubadúrů a básníků. V tom, že původcem fenoménu dvorské lásky ve francouzském království je Eleanořin dědeček, panuje celkem shoda. Eleanora je často považována za propagátorku dvorské lásky, rytířství a podporovatelku kurtoazní literatury. Dříve se vnímala jako vzdělaná žena, která po Evropě šířila novou kulturu, byla ochránkyní vzdělanosti, kultury a umění, udržovala umělce a básníky. V pozdějších letech se stala literární patronkou a financovala údajně mnoho literárních děl. Bylo tomu ale skutečně tak? Dnešní odhady jsou hodně střídavé a

---

³⁸² Meade, Marion. *Eleanor of Aquitaine*. London. Phoenix Press: 2001. S. 293.

³⁸³ Meade. S. 301.

³⁸⁴ Meade. S. 303.

³⁸⁵ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 203.

značně se vůči starším hypotézám vymezují.³⁸⁶ Pro mnoho dříve vyslovených hypotéz navíc chybí nějaké relevantní důkazy, takže jde více méně o spekulace. To, že byla Eleanora šířitelkou jižanské kultury, například historik Jean Flori do jisté míry vyvrací, neboť s odkazy na díla jiných historiků poukazuje především na fakt, že Eleanora hojně podporovala spíše anglo-normanskou literaturu, než trubadúry z jihu. Jak opět podotýká Jean Flori, v okcitánské lyrice před koncem 12. století také panuje jen málo vazeb mezi kurtoazií a rytířstvím. Svět rytířství a kurtoazie se střetl až s přesunem této kultury na sever na královský dvůr Francie a Anglie, kde se dotvořil model dvorného rytíře.³⁸⁷ Navíc témata dvorské lásky se neomezovala jen na jih Francie, ale existovala i v oblastech *langue d'oïl* a v oblastech jazyků keltského původu. Panoval také názor, že Eleanora sehrála při přesunu a expanzi kultury zásadní roli, což je dnes již také bráno poněkud obezřetněji.³⁸⁸ Rozvoj a šíření této profánní kultury pak samozřejmě daleko lépe umožnilo prostředí plantegenetovského dvora, které bylo poněkud odlišné od strohého církevního dvora Kapetovců.³⁸⁹ Víme, že Jindřich sám podporoval sepisování historiografických děl, ale samozřejmě spíše pro politické a propagandistické důvody, než pro umělecké.³⁹⁰ Byla role Eleanory v tomto ohledu nějak zmenšena nebo popřena? Mnoho kronikářů, básníků a trubadúrů, kteří žili u dvora, samozřejmě očekávalo jistou odměnu za své služby, ať už se jednalo o peníze, dary atd. A především se snažili svým chlebodárcům nějak zavděčit. Možná jen samotná přítomnost Eleanory v jejich okolí ovlivnila literární tvorbu, aniž by je o to někdo výslovně požádal nebo jim to přikázal.³⁹¹ Vidíme zde tak především Jindřicha jako patrona literátů. Takže v této rovině Eleanora pravděpodobně nejednala sama jako mecenáška, ale spíše spolu se svým manželem nebo na jeho popud.

Obklopovat se dvorem, který zaštiťoval umělce, nebylo v té době zas tak velkou výjimkou. Ale takovýto patronát potřeboval nezbytně finance a to si mohly dovolit jen ekonomicky silné ženy, navíc ještě většinou s podporou manžela. Dnes se Eleanořin patronát zpochybňuje, i když ne úplně, jisté ale je, že to byl především Jindřich, kdo měl na podpoře kultury lví podíl. Právě on totiž zaštiťoval umělce a literáty a Eleanora tuto roli zastávala po jeho boku, tudíž byli v oblasti patronace partnery.³⁹² Například co se týče staveb a

---

³⁸⁶ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 273.

³⁸⁷ Flori. S. 244.

³⁸⁸ Flori. S. 248.

³⁸⁹ Flori. S. 255-256.

³⁹⁰ Flori. S. 284.

³⁹¹ Flori. S. 288.

³⁹² Flori. S. 282.

architektury, tak vystupovali oba královští manželé spolu. Na druhou stranu nelze tvrdit, že by Eleanora nevěnovala kultuře a literatuře pozornost.³⁹³ Mezi královnou a umělci panovala do jisté míry vzájemná náklonnost. Zájem o její osobu je vidět na psaní mnoha umělců a básníků z 12. století.

Mezi další významný fenomén, který stojí za zmínku, jsou Artušovské legendy na anjouovském dvoře. Znovuobjevení artušovského kultu a přiblížení artušovských romancí ke královskému páru bylo jistě i známkou propagandy dvora.³⁹⁴ Tento trend se měl podle historika Owena stát jakousi protiváhou kultu Karla Velikého, který se držel na pevninské části Evropy.³⁹⁵ Také to představovalo jistou kulturní obrodu. Jindřich Plantagnet byl považován za krále Artuše, Guinevra se stala předobrazem pro Eleanoru. Tyto legendy nebo romantické příběhy začínají vystupovat do popředí právě ve druhé polovině 12. století a stávají se značně populárními spolu s příběhy o Tristanovi a Isoldě.³⁹⁶ Přinášejí s sebou prohloubení kultu dvorské lásky a rytířství po vzoru rytířů kulatého stolu. Toto téma pak ještě více pozvedl Chrétien de Troyes. Mohla tato literární fikce mít něco společného s Eleonořiným životem a aktivitami? Musí se rovněž vzít v potaz přirozené tendence idealizovat si charakter nebo postavu, ke které autor cítí sympatie.

Jindřich chtěl historickou propagandou upevnit vlastní moc a posílit myšlenku královny vyvolenosti.³⁹⁷ Literární díla té doby obsahují málo zmínek o Jindřichově patronátu a vlastně téměř žádné o Eleonořině, přesto na jejich dvoře došlo k mimořádnému rozkvětu.³⁹⁸ Zábava měla na plantagentském dvoře také své důležité místo, na rozdíl od dvora francouzského krále Ludvíka. Jindřich údajně zval na svůj dvůr mnoho potulných umělců, žonglérů, herců, tanečníků nebo kejklířů a královna ho v tom podporovala.³⁹⁹ Samozřejmě si tento trend vysloužil i řadu odpůrců, kteří takovéto veselí považovali za nemorální a nehodné dvora. Tyto umělecké tendence měly i jinou rovinu, neboť poté co Jindřich získal anglickou korunu, tak zval umělce na dvůr proto, aby pro něj psali písně a skladby, které

---

³⁹³ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 282.

³⁹⁴ Flori. S. 294.

³⁹⁵ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 180.

³⁹⁶ Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine*. London. Random House Group: 1999. S. 131.

³⁹⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 286.

³⁹⁸ Flori. S. 293.

³⁹⁹ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 167.

by jeho osobu glorifikovaly a spolu s ním i celý jeho rod.⁴⁰⁰ Během vlády Jindřicha a Eleanory se trubadúrská poezie značně rozšířila v anglo-normandském světě. O příčině a účinku vztahu mezi Elenaořiným příjezdem do Anglie a rozkvětem dvorské literatury se mezi historiky vedou debaty, někteří to považují za pochybný svazek. Nicméně pravdou zůstává, že na dvoře se vytvořila jedinečná produkce literatury v mnoha žánrech podporovaná především králem. Dokonce ještě předtím, než se Jindřich stal králem, tak byl pro dobové umělce vzorem, kterému zasvěcovali svá díla.⁴⁰¹ Když Jindřich spisovatele zašitoval a podporoval, samozřejmě od nich očekával, že ho na oplátku vyobrazí jako mocného panovníka, což dobře posloužilo politické propagandě. Podporoval jak latinsky psanou tvorbu, tak rovněž i autory píšící v anglo-normandském nářečí a v celém geograficky rozmanitém území své říše – nejen v Anglii, ale také v Normandii a v Anjou. Snažil se o vychválení svých předků, neboť dobovou společností v královském okruhu předků byla požadována nějaká svatá figura nebo hrdina, který se mohl stát vzorem pro další krále a ke kterému by se odvolávali. Kapetovci měli svého Chlodvíka a Karla Velikého, který podle historika Ralpa Turnera sloužil jako jakýsi heroický předobraz.⁴⁰² Plantagenetům mohl podobně dobře posloužit Eduard Vyznavač nebo legendární král Artuš. Legendy o něm se v této době začínaly slibně rozvíjet.⁴⁰³ Artušovské romány se pak později těšily značné oblibě v plantagenetovských državách a pokládají se za projev propagandy dynastie. Artušovský mýtus totiž Jindřichovi poskytoval několik výhod – jeho dynastie se napojila na legendární posloupnost britských králů, vytvořil protiváhu ke Karlu Velikému a pomohl sjednotit rozdílnou elitu anjouovské impéria.⁴⁰⁴ Velkým vzorem pro Jindřicha byl jeho dědeček Jindřich I., jehož manželky se staly patronkami umělců. V návaznosti na tento trend se pak Jindřich mohl snažit do této pozice dostat i Eleanoru, byť někteří historici vidí Eleanoru jako patronku literárních děl značně skepticky.⁴⁰⁵ Mimo spisy volnější a lyričtější tematiky dostali svůj prostor také královští kronikáři. Mezi velké kronikáře píšící v latině tehdy patřil například Petr z Blois, Roger z Hovedenu a Gerald z Walesu, jejichž kroniky jsou cenným zdrojem informací, ale musí se k nim přistupovat

---

⁴⁰⁰ Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 167.

⁴⁰¹ Ibid

⁴⁰² Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 168.

⁴⁰³ Ibid

⁴⁰⁴ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 294.-295.

⁴⁰⁵ Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 168.

obezřetně, neboť jistě byly psány s účelem příliš se nekonfrontovat se svým mecenášem, tedy králem.

Královský dvůr také přitahoval, vedle již zmiňovaných spisovatelů a básníků, také pěvce, hráče na různé hudební nástroje a ostatní muzikanty. I oni mohli sloužit jako účelná politická propaganda, když na to přišlo. Jejich písně nebo díla měla vzpomínat nebo byla speciálně vytvořena pro oslavu nějaké důležité a významné události, jakou se mohla stát vítězná bitva, tažení nebo narození dítěte. Někdy se v pramenech zachovaly i platby za tyto služby.⁴⁰⁶ Nicméně nedochovaly se žádné přesvědčivé argumenty, které by ukazovaly na nějaký vlastní Eleanořin příkaz vůči literární tvorbě. Ale absence nějakých záznamů o královniných platbách vůči spisovatelům a básníkům neznámá, že je nemohla podporovat nebo odměňovat jinými dary - šperky, oděvy a koňmi - nebo se jednoduše záznamy nedochovaly. Například jeden z nejznámějších trubadúrů Bernard z Ventadour, byl prokazatelně podporován a dotován králem Jindřichem, ne královnou. Nicméně Bernard často ve svých skladbách oslavuje lásku k jedné ženě, které dal krycí jméno *Aziman* a která je literárními historiky často identifikována s královnou.⁴⁰⁷ Podobně u díla Mistra Benedikta, který se stal autorem eposu *Roman de Troie*, o trojské válce, se dají najít jisté spojitosti s Eleanorou jako předobrazem jedné z postav.⁴⁰⁸ Eleanora tak možná nebyla literární mecenáškou co se peněz týče, ale více se stávala modelem a zdrojem inspirace pro umělce. Historičky Marion Meade a Amy Kelly svorně tvrdí, že zde nejsou ale další důkazy, které by ukazovaly, že královna přitahovala třeba akvitánské trubadúry na anglický dvůr, stejně tak pro to, že inspirovala spisovatele na anglo-normanských teritoriích ke tvorbě dvorské lyriky.⁴⁰⁹ Zdá se ale, že především v prvních letech v Anglii sdílela Eleanora spolu s králem zájem o historii, což vyústilo v roce 1155 pověřením jistého Wace sepsáním díla s názvem *Roman de Brut*. Toto dílo prezentuje dějiny prvních Britonců až do saské invaze. Autor zakomponoval i zpěvy potulných básníků, která dílu dodala romantický nádech a utvořila živnou půdu pro o něco pozdější rozvoj artušovských legend.⁴¹⁰ Jindřich rovněž podnítil i jiné dílo od Wace, *Roman de Rou*,⁴¹¹ který má

---

⁴⁰⁶ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 168.

⁴⁰⁷ Turner. S. 169.

⁴⁰⁸ Turner. S. 172.

⁴⁰⁹ Meade, Marion. *Eleanor of Aquitaine*. London. Phoenix Press: 2001. S. 159 -160.

Kelly, Amy. *Eleanor of Aquitaine and the four kings*. Massachusetts. Harvard University Press: 1950. S. 85-87.

⁴¹⁰ Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 170.

oslavovat jeho normandské předky už od Rolla (Rou). V *Roman de Rou* je zmíněna i Eleanora, ovšem v celkem přívětivém světle. Například křížová výprava se líčí bez všech nedůstojných zvěstí a rovněž rozvod s Ludvíkem vynechává všechny své skandální aspekty.⁴¹² Další prací je spíše vědecké nebo přírodovědné dílo od Filipa z Thaon, který napsal první bestiář ve francouzském jazyce. Jedna kopie byla věnována přímo královně Eleanoře.⁴¹³

Eleanora jistě přitahovala pozornost lidí doby ke své osobně, ať už svým stylem života a rovněž zvěstmi, které se kolem ní šířily. Nesmíme opomínat, že středověké texty, především kroniky, psali muži – klerici, kteří měli jisté antiženské cítění.⁴¹⁴ a v ženách viděli téměř převtělení d'ábla.⁴¹⁵ Žádná jiná postava královny žijící ve středověku nebyla obklopena tolika černými pověstmi. Velice brzy po Eleanořině smrti se totiž kolem jejího příběhu začaly nabalovat různé legendy, které s jejím skutečným životem měly pramálo společného. Během staletí mýty naprosto dominovaly nad jejím skutečným obrazem a realitou doby.⁴¹⁶ Tudíž dnes musíme velice obezřetně přistupovat k některým aspektům a událostem jejího života. K objevu nebo poukazování na to, že Eleanora byla patronkou umění, došlo až v moderní době. Přestala být vnímána jen ve světle svých hříchů nebo nepřístojných událostí a začala být viděna jako patronka umění. Studie týkající se královnina života často psali specialisté na středověkou literaturu a zaměřovali se především na její roli možné patronky básníků a umělců.⁴¹⁷ Tito lidé inspirovali nový a pozitivnější obraz Eleanory jako královny trubadúrů, byť dnes jsou tyto teze spíše odmítány nebo jim není přisuzována taková váha.

---

⁴¹¹ Owen, D. D. R. *Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend*. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993. S. 109. Nebo Weir 130

⁴¹² Turner, Ralph. *Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 171.

⁴¹³ Turner. S. 173.

⁴¹⁴ Turner. S. 299.

⁴¹⁵ Turner. S. 310.

⁴¹⁶ Turner. S. 313.

⁴¹⁷ Turner. S. 312.

KORESPONDENCE A LISTINY

Celkem jsem měla k dispozici 26 jejích vydaných listin nebo dopisů z různých období jejího života, od doby, kdy byla francouzskou královnou, až po rok 1200, pár let před smrtí. Pro přehlednost jsem tyto prameny rozdělila na několik dílčích celků, podle Eleonořiných významných životních údobí. Chronologicky jsem jako první skupinu zařadila listiny z doby, kdy Eleanora nosila francouzskou korunu. Z této éry jsem měla k dispozici jen 3 listiny z let 1139 – 1141. Po té následuje jedna listina z roku 1152, kdy už se nacházela v manželství s Jindřichem Plantagenetem, ale ještě se nestala anglickou královnou. Samozřejmě velkou část pramenů posléze tvoří ty, které vydala jako anglická královna, protože na ostrovním trůnu působila dlouhou dobu. Ne všechna korespondence nebo listiny jsou ale datované a rovněž nevykazují stejný charakter, takže jsem pro přehlednost vytvořila několik tematických okruhů. První jsou písemnosti, které nenesou žádné datum, tudíž o době vzniku a vydání se může polemizovat. Další zajímavý okruh vytvořily dostupné listiny z doby jejího věznění v letech 1173 - 1189 poté, co otevřeně podpořila rebelii proti králi. Zprvu sice Eleanora byla držena pod pečlivým dohledem, ale posléze se její pozice trochu zlepšila a podmínky uvolnily. To můžeme sledovat i na listinách z té doby, neboť první je z roku 1179 a další dvě z osmdesátých let. Jako velice slavné jsou považovány tři její dopisy papeži Celestýnovi III. z roku 1193. Tento rok se ukázal pro stárnoucí Eleanoru jako velice vysilující, neboť poté, co byl Richard zajat, nejenom že musela udržet klid v říši, ale zároveň se intenzivně snažila o propuštění svého syna z nedůstojného vězení. O tom svědčí právě tyto dopisy papeži, kdy ho vyzývá, ovšem marně, aby se postavil ve věci sporu na Richardovu stranu. Protože jsou svým způsobem jedinečné, tak se domnívám, že si zaslouží samostatnou kapitolu. V královnině listinné aktivitě pak ještě výrazně dominuje rok 1199. Tato doba vyžadovala zvýšenou pozornost královny především díky mocenskému posunu v anjouovském impériu, neboť v tomto roce zemřel Richard Lví Srdce a nastoupil Jan Bezzemek. Z tohoto roku jsem měla k prostudování celkem 10 písemností a listin různého charakteru. Nelze si nevšimnout, že v tomto okruhu je značně vyšší počet písemností než v předchozích obdobích. Jako poslední bych pak ráda analyzovala Eleonořin dopis synovi Janovi z roku 1200, který celé pole uzavírá.

Dochovaná korespondence a listiny mají napříč jejími životními osudy rozličný charakter od politických a vysoce formálních dopisů až po celkem prosté a jednoduché donace, confirmace nebo udělení privilegií s méně formální strukturou. Nicméně věci kulturního

rázu v Eleanořiných písemnostech jasně dominují nad mocensko-politickými snahami, které reprezentují především již zmiňované tři dopisy papeži Celestýnovi III. Ve věcech kulturních pak celkem často vystupuje jméno opatství ve Fontevrault nebo oblast ostrova Oléron na území Poitou.

Dostupné prameny jsem v následujících kapitolách chtěla analyzovat z několika úhlů a hledisek. Především jsem se chtěla zaměřit na Eleanořinu sebereprezentaci a její proměny na časové ose. Rovněž jsem se chtěla pokusit na základě těchto skromných pramenů zmapovat, jak mohla vypadat její hodnotová hierarchie - oblasti jejího zájmu, k čemu tíhla, co chtěla prosazovat nebo na čem jí záleželo a co utvářelo svět kolem ní, který k nám skrze tyto prameny promlouvá. Také lze částečně vysledovat, jakou mírou moci Eleanora mohla v jednotlivých dobách disponovat.

Eleanořina korespondence a listiny jsou dostupné na stránkách projektu Kolumbijské univerzity.⁴¹⁸ Kompletní Eleanořina akta neexistují, prameny jsou zkompletovány z různých zdrojů. Některé její listiny se dochovaly ve *Foederách* od Thomase Rymera, publikované v letech 1704-1713.⁴¹⁹ Další dokumenty byly převzaty z kopiáře opatství Reading,⁴²⁰ z edice vytvořené Marchegayem týkající se opatství ve Fontevrault,⁴²¹ nebo z nekritické edice *Patrologia Latina*.

---

⁴¹⁸ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/woman/24.html> dne 30. 3. 2015

⁴¹⁹ Rymer, Thomas. *Rymer's Foedera*. London. Longmans, Green & Co. 1869.

⁴²⁰ Kemp, B. R. *Reading Abbey Cartularies*. Camden 4 th series, vol. 31, 33. 1986.

⁴²¹ Marchegay, M. P. *Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle*, 2nd series, BEC 19 (1857-1858)

LISTINY Z LET 1139-1141

Z tohoto období, kdy Eleanora žila v manželství s francouzským králem Ludvíkem VII., jsem měla možnost prostudovat tři listiny – z roku 1139, 1140 a 1141. Všechny jsou adresovány jako veřejné a jejich povaha není politická, ale spíše kulturní - jedná o potvrzení jistých darů nebo přímo o donaci.

První písemnost z roku 1139 je darovací listina pro řád templářů.⁴²² Eleanora jim tehdy věnovala darem mlýny a některé domy ze svých zděděných statků. Listina začíná obvyklou invokací *In nomine sancte et individue Trinitatis. Amen.*⁴²³ Poté následuje intitulace s klasickou devotní formulí *Ego Helionordis, Dei gratia regina Fancorum et ducissa Aquitanorum.*⁴²⁴ Eleanora se zde prezentuje jako *královna Franků a vévodkyně Akvitánců*, samozřejmě je připojeno obvyklé spojení „z milosti Boží“. Následně zde královna dává na vědomí, že všem věřícím, současným i budoucím, pro vykoupení její duše a duše jejích předků, stejně jako pro vykoupení duše předků krále Ludvíka, daruje řádu templářů, který byl ustanoven pro boj s nevěřícími, mlýny, které měla v La Rochelle. Tyto mlýny předtím obdržel darem jistý Gangan z Taunacu a daroval je zmiňovaným rytířům. Ludvík je zde titulován jako *rex Francorum et dux Aquitanorum - král Franků a vévoda Akvitánců*. Kromě zmiňovaných mlýnů Eleanora ještě rytířům dává a garantuje *na věčnost* několik domů, které už obývají, taktéž v La Rochelle. Termín *in eternum* – *na věčnost* se obecně ve středověkých listinách objevuje celkem často a tento jev můžeme hojně pozorovat i u Eleanořiných písemností. Darovaný majetek je posléze určen jako imunní vůči různým úkladům nebo omezením, je osvobozen od poplatků, tax nebo nějakých násilností, ovšem kromě mýtného. V listině je pak zmíněno, že kdokoliv bude v budoucnosti chtít těmto rytířům darovat něco z „*feodo nostro*“, tedy „našich“ respektive Eleanořiných lén, tak k tomu má svolení. Následně také garantuje řečeným rytířům všechno bohatství, které mají napříč Akvitánií a které má být osvobozeno od poplatků a daní. Na konci se uvádí, že tento čin má získat věčnou stabilitu, kterou Eleanora posiluje autoritou svojí pečeti a svého jména. Poté následuje už jen místo vydání, datum a svědečná řada. Listina je označena jako *Actum publice Lorriaco*, tedy přijato veřejně v místě, které dnes nese název Lorrez-le-Bocage. Datace je nejdříve klasické 1139 od vtělení Páně a poté je připojeno *regi nostri iii in palatio nostro*, tedy *ve třetím roce naší vlády v našem paláci*. Jako poslední je uvedena

---

⁴²² Chartes de la Commanderie de Temple de La Rochelle (1139-1268), ed. Meschinot de Richemont (Saintes, 1874), no.1

⁴²³ *Ve jménu svatě a jedinečné Trojice. Amen*

⁴²⁴ *Já, Eleanora, z boží milosti královna Franků a vévodkyně Akvitánců*

svědečná řada – první místo zde už v této době zaujímá šenešal Ralph z Vermandois, který si později vzal za ženu Eleanořinu sestru Petronillu, posléze je zde jmenován jistý Vilém jako *buticularii*, tedy *číšník*, pak Matěj z pozice *cameraii* - *komorníka* a poslední je rovněž Matěj z titulu *constabularii*, tedy *konetábla*.

Veřejnou listinu Eleanora vydala také 28. prosince roku 1140.⁴²⁵ Eleanora se zde tituluje *Ego Helionordis, Francorum regina, et Willelmi ducis Aquitanici fillia* - *Já Eleanora, královna Franků, a dcera Viléma vévody z Akvitánie*. Zde je vidět výrazná díkce na rodinu, kdy se Eleanora snaží prostřednictvím slovního spojení *dcera Viléma vévody z Akvitánie* poukázat na soudržnost a na svou příslušnost k akvitánské vévodské rodině. Tato listina se totiž týká Eleanořiny příbuzné. Intitulace stejně jako devotní formule zde zcela chybí, tudíž se jedná o méně formální písemnost, což můžeme vidět i na celkové stylistice. Listina není adresována nikomu konkrétnímu. Královna zde pouze potvrzuje a povoluje dary, které učinil již dříve její manžel Ludvík Eleanořině tetě Agnes, která byla abatyší u Notre Dame de Saintes. I zde můžeme nalézt další typické spojení, často používané ve středověkých listinách – *et omnibus ejus successoribus – a všem jejím následovníkům*. V tomto případě to znamená, že vyjmenované dary jsou určeny pro abatyši Agnes a poté všem, kteří budou v tomto úřadu po její smrti. Eleanora potvrzuje tyto dary v textu pomocí značky, která vypadá jako kříž – může jít o nějakou značku podpisu? Opět je zde svědečná řada, kde můžeme nalézt i jméno Aelith, kterou zde Eleanora označuje termínem *soror mea*.⁴²⁶ Aelith nebo také ve verzi Alix je jméno užívané v některých případech pro Petronillu.⁴²⁷

Poslední písemnost z tohoto období je z roku 1141.⁴²⁸ Opět se jedná o krátký list veřejné povahy, který není adresována nikomu konkrétnímu. Zde již opět můžeme vidět na počátku klasičtější invokaci *In nomine sancte et individue Trinitatis*,⁴²⁹ po níž následuje Eleanořina titulace s devotní formulí *Dei gratia humilis Francorum regina, et Aquitanorum ducissa*.⁴³⁰ Zde se poprvé objevuje přívlastek *humilis*, tedy *pokorná*, aby se ještě více dala najevo pro středověk tak důležitá zbožnost. Eleanora zde dává na vědomí, že se souhlasem Ludvíka, který je zde opět titulován jako *Rex Francorum et dux Aquitanorum* - *král Franků a vévoda Akvitánců*, stejně jako se souhlasem sestry Aelith,

---

⁴²⁵ Cartulaires inedites de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2 (Niort, 1874), pp. 50-51.

⁴²⁶ *Má sestra*

⁴²⁷ Cartulaires inedites de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2 (Niort, 1874), pp. 50-51.

⁴²⁸ Cartulaires inedites de la Saintonge, pp. 36.

⁴²⁹ *Ve jménu svatého a jedinečného Trojice*

⁴³⁰ *Z Boží milosti pokorná královna Franků a vévodkyně Akvitánců*

uděluje jeptiškám, které slouží Panně Marii ve městě Saintes, majetek a půdu, kterou mají nebo jí získají. Rovněž ustanovuje, že mohou s těmito statky volně nakládat a nikdo, ať už člen dvora, lesník nebo kdokoliv jiný zde nemá žádné právo na ubytování, výběr poplatků, zastávku nebo tudy nesmí projít s jízdním doprovodem. Následně zde královna žádá všechny církevní preláty, kteří list obdrží, aby tyto výsady pomohli hájit svou autoritou a mocí. Nakonec je uvedena i sankce, které říká, že pokud se někdo postaví proti tomuto nařízení, tak má být exkomunikován z církve – *et si aliqua persona contra hoc statutum ferrit, eam, cum omnibus factoribus suis, ex auctoritate Dei, excommunicent*.⁴³¹ Eleanora tak zde potvrzuje dary pro jeptišky a osvobozuje je od předešlých povinností a církevním prelátům nařizuje jí v tomto rozhodnutí podpořit. Nařízení bylo vydáno v Paříži, datace rok 1141 *ab incarnatione Domini - od vtělení Páně*. Chybí zde nějaké uvedení roku Eleanořiny vlády, které jsme mohli vidět výše. Rovněž tu chybí klasická svědečná řada, ale jsou zde místo ní připojeny jakési znaky nebo značky či podpisy jednotlivých předáků od dvora. K listu je připojen znak hraběte Ralpha z Vermandois, také majordoma Viléma nebo konetábla Matěje, poté ještě kaplana Petra a jistého Cadurca, označovaného jako kancléře krále (*cancellarius*).

Eleanora ve dvou ze tří listin jen potvrzuje donace, které už učinil Ludvík. Tyto donace mají spíše kulturní a náboženský rozměr než nějaký významný mocensko-politický podtext. Je také vidět jistý nedostatek královnina svobodného rozhodování nebo nakládání, neboť Ludvík velice brzy převzal správu nad Akvitánií a královně nedal přílišnou volnost v rozhodování. Eleanora zde dává tak svůj souhlas k tomu, co již ustanovil Ludvík. Klíčovou oblastí zájmu je zde prestižní ženský klášter v Saintes, kde funkci abatyše zastávala královnina teta Agnes. Celkově Eleanořina moc v rozhodování během prvního manželství sice není nezanedbatelná, ale přeci jen velice rezervovaná.⁴³²

---

⁴³¹ *Pokud se jakákoliv osoba postaví proti tomuto nařízení, bude z Boží autority exkomunikována se všemi svými spolupachateli*

⁴³² Turner, Ralph. *Eleanor of Auitaine – Queen of France, queen of England*. New Haven and London. Yale University Press: 2009. S. 60.

LISTINA Z ROKU 1152

Z období přelomu mezi dvěma velkými epochami v Eleanořině životě, kdy se z francouzské královny stala královnou anglickou, je k dispozici jen jedna listina (*carta*)⁴³³ z roku 1152.⁴³⁴ Přesná datace je 26. květen roku 1152, listina tedy byla vydána zhruba týden po svatbě Eleanory s mladým vévodou Jindřichem Plantagenetem, který tou dobou ještě bojoval o anglickou korunu. Ani tato listina nemá žádný klíčový politický nebo mocenský charakter, ale jedná se o potvrzení donací a darů, které učinily generace Eleanořiných předků pro kongregaci mnichů z Montierneuf. Na začátku je obvyklá invokace a poté již následuje titulace, která zde zní už poněkud odlišně než v předchozích třech případech – *Alienor, Dei gratia ducissa Acquitانorum et Normannorum*.⁴³⁵ Na dřívějších listinách, které vydávala z pozice francouzské královny je její jméno v latině psáno jako *Helionordis*, ale poté, co se znovu provdala a stala se anglickou královnou, se forma jména mění na *Alienor*. Eleanora zde na žádost opata Heliea a mnichů od svatého Jana Evangelisty z Montierneuf potvrzuje donace a ochrany uskutečněné jejími předky, jejím dědečkem a otcem pro zdejší klášter. Místo má dle její vůle požívat naprostou svobodu od vnější moci. V tomto případě je uvedena klasická svědečná (*testis*) řada, složená především ze šlechticů. Na závěr je přikázáno, aby se listina opatřila pečeti na znamení její autority. Listina končí větou *Hec autem carta data est Pictavi, per manum Bernardi cancelarii nostri* – *Tato listina je datována v Poitiers, rukou Bernarda, našeho kancléře*.

Zde je poprvé zmíněn Bernard jako královnin kancléř. Jestli Bernard sloužil Eleonoře i dříve, není známo.⁴³⁶ Nicméně později byl vystřídán mistrem Matějem,⁴³⁷ kterého lze najít jako svědka v několika listinách. Historikové se domnívají, že mistr Matěj, později také královnin kancléř, byl původně učitelem mladého Plantageneta.⁴³⁸ Podle Richardsona se mistr Matěj posléze pravděpodobně vrátil do děkanství v Anjou.⁴³⁹

---

⁴³³ Recueil des Documents relatifs a L'Abbaye de Montierneuf de Poitiers (1076-1319), ed. François Villard (Poitiers, 1973), pp. 135-136.

⁴³⁴ Recueil des Documents relatifs a L'Abbaye de Montierneuf de Poitiers (1076-1319), pp. 135-136.

⁴³⁵ *Eleanora, z Boží milosti vévodkyně Akvitánců a Normanů*

⁴³⁶ Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 193.

⁴³⁷ Ibid

⁴³⁸ Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 194.

⁴³⁹ Richardson. S. 195.

NEDATOVANÁ KORESPONDENCE A LISTINY

Celkem pět dopisů a listin z celkového počtu není vůbec datováno. Všechny tyto písemnosti jsou z doby, kdy už Elanora byla anglickou královnou, což můžeme snadno odhalit z její titulace. Prameny týkající se určitých donací nebo darů většinou geograficky spadají do Akvitánie a velmi pravděpodobně je Eleanora vydala sama, bez nějakého příkazu od krále. Jeden dopis se týká anglického opatství Reading, další korespondence pak směřovala do rukou papeže Alexandra III. a kardinála-jáhna Jacinta (Hyacint).

První dopis, který bych chtěla představit, Eleanora adresovala jistému Janovi, synovi vikomta Ralpa z Londýna, který byl pravděpodobně londýnským šerifem⁴⁴⁰. Její titulace je zde zkrácena na strohé *Alienora regina Anglie etc.*⁴⁴¹ Jelikož se jedná o velice krátký a strohý dopis, tak jistá stručnost je vidět i v její zkrácené titulaci. Na začátku se také nachází pozdrav ve formě *salutem*.⁴⁴² Zde je hlavním předmětem zájmu zmiňované opatství Reading, které bylo místem odpočinku Williama, prvního syna anglického královského páru, který zemřel v dětském věku. Eleanora píše, že mniši z Reading si jí stěžovali, že byli nespravedlivě vydědění z jistých statků v Londýně, totiž z držby opatství Westminster. Ten jim daroval Richard, označován jako *filius B.* - syn muže, který je zde zkrácen na pouhé B., když se stal mnichem. Královna po Janovi žádá, aby tuto stížnost neprodleně vyšetřil, a pokud by zjistil, že je to pravda, tak má mnichy opět dosadit zpět a doufá, že nic kvůli nespravedlivosti neztratí. Stručný dopis končí pouhým *Valete* – tedy rozloučením. Svou formou a stylistikou se jedná o méně formální dopis, který Eleanora pravděpodobně vydala v době, kdy Jindřich nepobýval v Anglii a ona měla jisté regentské pravomoce.⁴⁴³

Druhou písemností bez datace je opět dopis zaslaný papeži Alexandrovi III.,⁴⁴⁴ který svůj pontifikát vykonával v letech 1159-1181. Eleanora se zde tituluje jen *Regina Angliae* s přídomkem *humilis*, tedy *pokorná královna Anglie*. Je vidět, že tento dopis je daleko více formální než předchozí písemnost. Korespondence s papežem se musí odehrávat na určité úrovni – dopis zpočátku obsahuje vzletné fráze, plné zbožnosti a devótnosti, které jsou pak ve větší či menší míře zastoupeny v celém zbylém obsahu. Eleanora zde chce ukázat svoji oddanost pontifikovi tím, že bude hájit jeho stranu proti přívržencům jeho odpůrce, kterým

---

⁴⁴⁰ Kemp, B. R. Reading Abbey Cartularies. Camden 4 th series, vol. 31, 33. 1986. No. 466.

⁴⁴¹ *Eleanora, královna Anglie atd.*

⁴⁴² *Zdravím*

⁴⁴³ Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 195.

⁴⁴⁴ Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 200, c. 1362

se stal vzdoropapež Viktor. Viktor měl v té době mocného zastánce, samotného císaře Svaté říše římské Fridricha Barbarosu.⁴⁴⁵ V závěru dopisu Eleanora vyslovuje vůči papeži prosbu a žádá ho nejskromněji „*ad scabellum pedum*“ neboli „*u jeho podnožky*“, aby obnovil klerikální pozici pro nějakého jejího příbuzného nebo známého, který je zde označen jen písmenem *P*, ale víme o něm, že zastával úřad opata u svatého Maxentia. Mimo to, že královna žádá nějakou službu, tak je celý dopis protkán snahou posílit její pouto s papežským stolcem. Zmiňuje, že brání a podporuje papeže Alexandra před ostatními frakcemi, hlavně těmi, kteří podporují vzdoropapeže Viktora. Onen muž ukrývající se pod iniciálou *P*, se vyskytuje ještě v jednom Eleanořině dopisu, který o něm prozrazuje něco více.

Dopis kardinálu-jáhnovi Jacintovi⁴⁴⁶ má podobné znění a obsah jako předcházející korespondence s papežem Alexandrem.⁴⁴⁷ Zde tvoří titulaci pouhé spojení *královna Anglie* bez přídomků a ostatních titulů. Královna zde žádá o kardinálovu pomoc při obnovení klerikálních pozic pro *P*. opata od svatého Maxentia, za příslib její oddanosti. Onen muž je zde identifikován jako Petr-Raimund.⁴⁴⁸ Eleanora ho v textu přímo označuje slovy *frater carissimus, consanguineus meus*, tedy jako *nejdražšího bratra a svého pokrevního příbuzného*. Nicméně tento opat samozřejmě nemohl být její legitimní bratr, možná spíše jen někdo její osobě velice blízký, a aby to zdůraznila, tak použila tyto termíny. Eleanora se zde stejně jako v předchozím případě tituluje jen *Alienor Regina Angliae*.⁴⁴⁹ V dopise královna projevuje radost nad tím, že může mít za přítele takovou osobu, jakou je kardinál Jacinto. V další větě pak upozorňuje na to, že pokud existuje cokoliv, co jeho milost kardinála potěší, tak se od toho nenechá odradit a pošle mu to. Zde by se dalo polemizovat, zda se nejedná o náznak nebo pokus o simonii. Poté, skoro na konci, přichází opět pasáž s jejím požadavkem, aby onen Petr-Raimund mohl být uveden zpět do svého úřadu. Informace o tom, jaký post ztratil a proč, nejsou známy.⁴⁵⁰

Čtvrtou nedatovanou písemností je list⁴⁵¹ učený širší veřejnosti, který není adresován nějaké jedné určité osobě. Invokace zde úplně chybí, ale devotní formule už je zachována. Eleanořina titulace je zde na rozdíl od předchozích dvou dopisů úplná, neboť listine je

---

⁴⁴⁵ Migne, Jacques-Paul. *Patrologia Latina* 200, c. 1362

⁴⁴⁶ *Hyacinth Bobo-Orsini, budoucí papež Celestýn III.*

⁴⁴⁷ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/138.html> 30. 3. 2015

⁴⁴⁸ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/138.html> 30. 3. 2015

⁴⁴⁹ *Eleanora královna Anglie*

⁴⁵⁰ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/138.html> 30. 3. 2015

⁴⁵¹ Marchegay, M. P. *Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle*, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 338-339.

adresována širší veřejnosti a ne soukromé osobě: *Alienor, Dei gratia regina Anglie, ducissa Normannie, Aquitanie, comitissa Andegavie.*⁴⁵² Hned poté následuje *Archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, senescallo Pictavie et probis hominibus de Olerone et omnibus ad quo presens carta pervenerit, tam presentibus quam futuris, salutem* - Arcibiskupům, biskupům, hrabatům, baronům, šenešalovi z Poitou a dobrým mužům Oléronu a všem, kterým v budoucnosti, stejně jako v přítomnosti tento dopis dojde, pozdravy. Královna dává celé zdejší komunitě na vědomí, že darovala a potvrdila touto listinou, pro spásu své duše, jistý obnos peněz své milované chráněnce Alix, převorkyni z Fontevrault. Tato částka byla roční rentou, kterou měla Alix dostat každým rokem z proboštství v Oléronu, na svátek svatého Michala. Po smrti jmenované převorkyně Eleanora ustavuje, že se mají zmíněné peníze dávat klášteru ve Fontevrault, aby je mohl použít na oslavu výročí smrti Alix. Před uvedením svědečné řady je oznámeno, že k listu se připojí i pečeť. Ve svědečné řadě je uveden arcibiskup z Bordeaux, biskup a starosta z Poitiers, šenešal z Poitou, abatyše z Fontevrault, řada šlechticů, Eleanorin rytíř Hamelin z Brolia a poté kaplan Roger. Poslední částí je *Data per manum ipsius, apud Pictavim.*⁴⁵³

Poslední nedatovaná listina se opět týká postavy Alix z Fontevrault a má podobný nádech jako předchozí.⁴⁵⁴ Na začátku se nachází celá Eleanorina titulace, jakou bylo také možné vidět v předcházející písemnosti. Eleanora zde dává na vědomí *všem věrným v Kristu*, že potvrzuje roční rentu pro Alix, kterou má platit Oléron ve svátek svatého Michala do konce převorčina života. S touto rentou pak může Alix volně disponovat. V listině je vysvětlen i vztah mezi touto ženou a královnou – Alix je její vnučka, potomek Eleanoriny dcery Alice z prvního manželství, která byla provdána do Blois za hraběte Thibauta. V listině je to popsáno následovně: *Milovaná vnučka Alix, dcera Alice blahé paměti hraběnky z Blois, naší drahé dcery.* Následuje ustavení, co se s částkou má stát po smrti Alix - a stejně jako v předchozí písemnosti – má být převedena na Fontevrault „*pro amore Dei*“⁴⁵⁵ a má se i nadále platit ve stejný den jako doposud. Aby tato ustanovení zůstala v budoucnosti nenarušena, tak se tato listina zaštituje autoritou připevněné pečeti. Celý obsah listiny je umístěn pod Boží ochranu a ochranu Panny Marie, stejně tak jako svaté církve a jejího nejvyššího pontifika a biskupů z Poitiers a Saintes, aby se někdo z královniných následovníků nepokusil tuto donaci porušit. Na této listině je, oproti ostatním, celkem

---

⁴⁵² Eleanora z Boží milosti královna Anglie, vévodkyně z Normandie, Akvitánie, hraběnka z Anjou

⁴⁵³ Datováno rukou stejného v Poitiers (pravděpodobně kaplana Rogera)

⁴⁵⁴ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 340-341.

⁴⁵⁵ Pro lásku Boží

dlouhá svědečná řada, zahrnující na prvním místě biskupa z Poitiers a ze Saintes, na jejichž radu byla tato donace údajně zhotovena a potvrzena, dále je tam vyjmenováno několik jáhnů a šlechticů, ale také například i dva Eleanořini rytíři (*milites nostri*) Hamelin z Brolia a Petr z Capiceri, dále jsou vyjmenováni i kaplani a úředníci. Listina končí spojením *Data apud Pictavim, per manum Rogeri predicti, capellani nostri - Datováno v Poitiers rukou řečeného Rogera, našeho kaplana.*⁴⁵⁶

---

⁴⁵⁶ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 340-341.

DOBA ELEANOŘINA UVĚZNĚNÍ 1173-1189

Tato kategorie zahrnuje celkem tři písemnosti veřejné povahy, které se všechny týkaly oblasti Akvitánie. Nejstarší listina, kterou jsem měla k dispozici, je z roku 1179, další dvě pak z let 1182 a 1185, kdy už Eleanořino uvěznění nebylo zdaleka tak přísné jako v prvních letech po rebelii. Královna nabývala postupně svobody, ale úplnou volnost ji dala až smrt Jindřicha II. Žádné další listiny už se z tohoto období nedochovaly.⁴⁵⁷

Nejdříve se budu zabírat rozbořem listiny z roku 1179.⁴⁵⁸ Je adresována šenešalovi z Poitiers, dále proboštům, soudním vykonavatelům (biřicům) a všem věrným z La Rochelle a z Akvitánie. Invokace zde chybí, stejně jako klasická devotní formule „z milosti Boží“. Ale titulace je něčím zajímavá, neboť zde vypadá následovně: *A. regina Angliae et ducissa Aquitaniae et Normanniae, et comitissa Andegaviae*.⁴⁵⁹ Můžeme si všimnout, že běžně se Eleanora titulovala nejdříve jako *ducissa Normanniae* a až poté *Aquitaniae*, ale zde je to obráceně. Stejnou dikci můžeme vidět ještě v následující listině z roku 1182. Důvod této změny jsem nedokázala rekonstruovat, obě listiny jsou rozdílné a není mezi nimi žádné významné pojítko. Zde by mohlo být vysvětlením to, že La Rochelle se nacházelo na území Poitou, Eleanořiny dědičné země a ona tak zde chtěla v první řadě poukázat na to, že zdejší rodná oblast je pro ni stále důležitá. Navíc je zde zkráceno jméno na pouhé A. – musí se vzít na vědomí, že listina samotná je celkem krátká a stručná, takže toto označení zapadá do celkové kompozice. Místem vydání se stal Chinon. Královna zde prohlašuje, že ona a její syn Richard (*me filiumque meum Ricardum*) osvobodili jistého Petra Ruffeca, měšťana z La Rochelle, od všech vojenských povinností, daní a jakýchkoliv poplatků. Každý rok je ale onen muž vázán povinností zaplatit jeptiškám z Fontevrault jistý obnos, splatný na svátek svatého Hilaria. Rovněž se komukoliv zakazuje páchat řečenému muži škodu nebo mu nějak ublížit na zdraví. Ve svědečné řadě je první uveden Ralph z Faye, pak šenešal z Poitou a několik dalších šlechticů.

V inskripci se salutací v písemnosti z roku 1182⁴⁶⁰ se pak Eleanora obrací na arcibiskupy, biskupy, hrabata, barony, soudce, probošty, správce a na „*omnibus fidelibus regis et suis totius Aquitaniae*“ – „všechny věrné krále a na všechny z Akvitánie“. Eleanora zde pro

⁴⁵⁷ Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 200.

⁴⁵⁸ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 135-136.

⁴⁵⁹ A. královna Anglie a vévodkyně z Akvitánie a Normandie a hraběnka z Anjou

⁴⁶⁰ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 329.

svou spásu, spásu krále a jejich synů, stejně jako jejího otce a předků, potvrzuje a garantuje svou přítomností donaci učiněnou pro opatství Fontevrault. Půdu daroval klášteru jistý Guillot Boardi. Eleanora také uděluje klášteru právo na těžbu dřeva z lesa v listině označovaného jménem *Argathum*,⁴⁶¹ které mohou využívat jak na stavbu, tak na vytápění. Nakonec zdůrazňuje, aby správci, probošti nebo kdokoli jiný (*ne quis ballivorum vel prepositorum aut aliquorum aliorum*) jim neprováděl žádné škody. Ve svědečné řadě můžeme nalézt jistého P. z Angoulême, poté šenešala z Akvitánie, opět Ralpa z Faye nebo kaplana Petra, který byl velice často svědkem v Eleanořiných listinách. Poslední je uveden Jordan, úředník a notář. Jordan zřejmě měl na starosti královninu domácnost.⁴⁶² Místem vzniku se stal Sv. Jan v Anjou.

Poslední list⁴⁶³ vytvořený v Alenconu začíná klasickou titulací s devotní formulí *Eleanora z Boží milosti královna Anglie, vévodkyně z Normandie a Akvitánie, hraběnka z Anjou* a pokračuje inskripcí se salutací, která je směřována na arcibiskupa z Bordeaux, biskupy, opaty, hrabata a vikomty, probošty a věrné z celé Akvitánie. Marchegay datuje tuto listinu cirká kolem roku 1185, protože mezi jmény Eleanořiných synů už není Jindřich Mladík, který zemřel v roce 1183.⁴⁶⁴ Královna zde se svolením a přáním *domini mei Henrici, regis Anglie, et Ricardi, Galfridi et Johannis, filiorum meorum - jejího pána Jindřicha, krále Anglie a Richarda, Geoffreyho a Jana, jejích synů* dává a potvrzuje opatství ve Fontevrault a jeho jeptiškám rentu 100 liber z probošství z Poitiers a z vinic okolo Benonu. Následuje věta: *Hanc donacionem et elemosinam feci pro salute anime domini mei regis, et pro salute anime mee et Ricardi filii mei et aliorum filiorum meorum et filiarum meorum et predecessorum meorum - Tato donace a almužna byla vykonána pro spásu duše mého pána krále a pro spásu mé duše a mého syna Richarda a mých ostatních synů a dcer a mých předků*. Dále ustanovuje, že polovinu částky musí odvést vinice v čase zimního svátku svatého Martina, druhou polovinu pak zaplatí probošství ve stejný čas a má se tak stát skrze ruce hraběcích zmocněnců. Dále doufá, že dar obdrží opatství každoročně a celé v míru a pokoji, jak je určeno v listině. Také u této písemnosti je patrná velice dlouhá svědečná řada, čítající šestnáct lidí, mezi nimiž nejvýznamnější místa zaujímal šenešal z Poitou a Anjou.

---

⁴⁶¹ *současný Benon*

Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 329.

⁴⁶² Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 198.

⁴⁶³ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 330-331.

⁴⁶⁴ *Ibid*

Je otázkou, zda Eleanora osobně byla přítomna při vydávání těchto listin nebo jen byly na určitém místě sepsány na její popud, popřípadě ona tak učinila na příkaz krále. Pokud bychom přijali názor, že vzniku těchto písemností byla osobně přítomna, tak rozdílná místa – Chinon, Anjou, Alencon - ukazují na to, že královna měla celkem velkou volnost pohybu během doby, kdy upadla u krále v nemilost.

DOPISY PAPEŽI CELESTÝNOVI III.

Tři slavné dopisy z roku 1193 vyvolávají mezi historiky řadu různých otázek. Eleanora v hněvu nad papežovou nečinností v otázce uvěznění syna Richarda tehdy požádala svého tajemníka, Petra z Blois, aby sepsal tři listy.⁴⁶⁵ Dopisy přirozeně nepsala Eleanora, jsou psány Petrovou rukou a už od jejich objevení nad nimi vyvstává řada otazníků. Jsou vůbec pravé? Můžeme je pokládat za důvěryhodné pro Eleanořino smýšlení a pocity? Je logické, že Petr pravděpodobně trochu poupravil text, který mu královna nadiktovala, ale jak tvrdí přední francouzský historik Jean Flori, v zásadě zde není důvod, proč jejich pravost jakkoliv odmítat.⁴⁶⁶ Rovněž není důvod zpochybňovat to, že korespondence vyjadřuje hluboké Eleanořino smýšlení a pocity, je zde vidět naléhavost, trpkost situace, ale především také bolest a hněv.⁴⁶⁷ Všechny tři dopisy, díky tomu, že se adresovaly papeži, se od ostatních samozřejmě značně odlišují jak ve své struktuře, stylistice a použitých výrazech, tak i v délce. Dají se označit za vysoce formální. Vyskytují se v nich všechny typické znaky, jaké by měly středověké písemnosti této provenience mít. Stejně tak si autor dal záležet na jednotlivých frázích, každá z nich má nějaký svůj význam a nejsou tam vloženy náhodně. Vzhledem ke všem ostatním dochovaným královním příkazům, listinám nebo korespondenci, je tato bezesporu nejdelší. Všechny tři dopisy jsou velice rozsáhlé, neboť potřebují naléhavě sdělit palčivé problémy a pokoušejí se najít východisko nebo alespoň pomoc. To, že papež byl k výzvám v podstatě hluchý, už je věc jiná. V dopisech se dají nalézt shodné pasáže – Richard je připomínán jako křižák, muž bojující za církev a Krista, Eleanora je vyobrazována jako trpící matka, časté narážky na biblické náměty. Ve všech třech textech jsou patrné odkazy na Bibli a biblické náměty, jako například žalmy, stejně jako jisté rétorické otázky a pasáže, které tam pravděpodobně mohl vložit právě Petr z Blois, byť pro to neexistují relevantní důkazy. Se zdrcující kritikou papežova selhání ve věcech Richardova zajetí a jednání císaře Jindřicha VI. se Eleanora snaží, aby Celestýn III. přesvědčil císaře o propuštění jejího syna. Ve všech dopisech se line ještě jedno stejné téma – výrazný apel na city.

---

⁴⁶⁵ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 154.

⁴⁶⁶ Ibid

⁴⁶⁷ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 155.

V hned prvním zaslaném dopisu⁴⁶⁸ papeži, můžeme najít slavnou Eleanorinu stylizaci *A. in ira Dei regina Anglorum, ducissa Normanniae et comitissa Andegaven.* – tedy *Eleanora v hněvu Božím královna Anglie, vévodkyně normandská a hraběnka z Anjou.*⁴⁶⁹ Je zajímavé, že se již zde netituluje jako vévodkyně akvitánská a tento trend je vidět na ostatních dopisech, které zaslala Celestýnovi III. Je možné, že to souvisí s Richardovou vládou, neboť po jeho smrti se už opět v písemnostech označuje jako *akvitánská vévodkyně*. Hned za tím se označuje jako *trpící matka*, která dříve raději mlčela, neboť se obávala, že z živelnosti a prudkosti pronese o nejvyšším pontifikovi troufalá slova. Dále vysvětluje, že bolest se neliší příliš od šílenství nebo nějaké nemoci, která když se rozhoří, tak nezná pány, nepozná přítele a nešetří ani sebe samu. Nikdo se tak nemůže divit bolesti jejích slov v této veřejné žalobě, kterou vznáší, kdy bolest se stala součástí její duše a srdce. Používá obrat, že na ni dopadly Hospodinovy šípy, a že na kolenou papeže prosí celá západní církev, rozervaný lid, zničené kraje a rozsápané národy. Královna žádá, aby toto její volání dolehlo k papežovým uším a říká, že jí už stihlo mnoho pohrom. Vyzývá ho, že jako papež už dál nemůže přehlížet tyto zločiny. Od otce by měl přijít rozsudek, jeho oči by měli vidět spravedlnost a jediná útěcha je očekávána od autority Celestýnovy moci. Dále píše, že jejích král je v žaláři a doléhá na něj úzkost, papež má pohlédnout na stav jeho království, na jeho úpadek, zlobu doby a krutost tyranu, který pozvedá zbraně nepravosti proti králi, kterého zajal na svaté pouti, ačkoliv byl pod ochranou církve a nechá ho věznit a trpět v okovech. Tento tyran (myšleno císař Jindřich VI.), jak Eleanora líčí, pohrdá Bohem a svou kořist nechce pustit. Pokud římská církev tleská (*Si Ecclesia Romana complois manibus*) takovým urážkám Krista a mlčí o nich, pak ať Bůh povstane a posoudí naši věc. Pokud si papež nepřeje uškodit sobě nebo Svaté církvi, tak by neměl uzavírat Boží slova ve svých ústech, lidský strach by neměl zničit jeho ducha svobody. Je neakceptovatelné opustit Boží zákony. Poté jsou použita silná slova - jejích trest pomocí ohně a červů má být nekonečný. Rovněž vyslovuje přání, aby papeže neovlivnila a nezastražovala žádná světská pýcha. Obviňuje ho, že k bezvýznamným věcem posílal své kardinály s velikou mocí, v takto žalostně důležité věci ale nevyslal ani jediného obyčejného podjáhna. Legáti dle jejího soudu jednají jen z touhy po zisku. Jaký ale může být nejslavnější zisk pro papeže, než povýšit v tomto osvobození krále vrchol nejvyššího pontifikátu? Následně ho také osočuje, proč si neváží výhod, kterými ho zahrnul otec Richarda, král Jindřich, blahé paměti, jak může sama dosvědčit, v době nejvyšší potřeby proti tyranii Fridricha Barbarossy. Hned to dosvědčuje slovy - *když ten samý člověk, původce církevních neshod,*

---

⁴⁶⁸ Migne, Jacques-Paul. *Patrologia Latina* 206 ep. 2 cc. 1262-65.

⁴⁶⁹ *Ibid*

konspiroval proti papeži Alexandru III., který byl kanonicky zvolen, francouzský král kolísal a váhal v pochybnostech, zatímco král Jindřich, truchlící, že se Kristova tunika tak dlouho prodává, jako první přišel k papeži Alexandrovi. Eleanořina zloba se ke konci dopisu stále více stupňuje. Píše, že je to pozoruhodná potupa a hanba apoštolské stolice, že nevděk může zničit vzpomínku na takovou výhodu. Celý zbytek listu se nese ve stejném duchu a končí slovy: *Domine, in virtute tua laetabitur rex, et Ecclesia Romana, quae nunc nimis culpabiliter in ejus liberatione lentescit, non sine lacrymis erubescet, quod in tantis angustiis tantum filium non adjuvit* - Pane (Bože) ve vaší moci se král bude radovat a římská církev, která je tak trestuhodně pomalá v jeho osvobození, se bude stydět a rdít, ne bez slz, že nepomohla synovi v takové úzkosti.⁴⁷⁰ Není zde žádná forma rozloučení, ani krátké *Vale*.

Tento dopis se ukázal bez účinku, proto královna napsala další na stejné téma. V druhém dopise je cítit ještě větší roztrpčení, zloba nad papežským stolcem, také rozhořčení z pasivity papeže a nevděčnosti a nechuti z císařské tyranie. Stejně jako v předchozím případě poukazovala na to, že Jindřich vždy hájil pravé církevní zájmy a teď jeho syn, mimo jiné křižák, má zůstat bez pomoci? Tento druhý list byl napsán až poté, co Leopold Rakouský předal Richarda císaři Jindřichovi VI. a obsahuje více osobních vyjádření zloby, sklíčenosti a zklamání.⁴⁷¹ I zde nalezneme řečnické otázky nebo odkazy na biblické motivy. Druhý dopis navíc už přímo obviňoval papeže ze selhání ve věci Richardova propuštění.

Počáteční část dopisu má poněkud jiný charakter než u prvního listu, zde už nenajdeme stylizaci v *hněvu Božím*, ale klasickou titulaci z *Boží milosti královna Anglie, vévodkyně normandská a hraběnka z Anjou*.⁴⁷² Hned na začátku textu Eleanora píše, že je její duše již unavená životem (*Taedet animam meam vitae meae*), že vše, čeho se kdy obávala, se naplnilo a očekávání ještě horších událostí přerušuje každou milost útěchy. Když pomyslí na svou dřinu a zármutek, tak je rozsápaná bojácností. Tvrdí, že je vskutku oslabena, vysokým věkem, uspišeným smutky, který oznamuje její končící dny. Připomíná, že psala papeži a často mu nabízela své srdce jako oběť. Pak ale papeže varuje a upozorňuje, že když jednou začne, tak bude dále promlouvat k Pánovi, dokud nebude jen prach a popel. Prosí, aby jí Bůh propustil, aby mohla plakat pro své smutky. Zmiňuje zde také jisté *nejhorší bestie, krutější než jiné, tygry nebo démony, kteří prodali jejího syna císaři a*

---

⁴⁷⁰ Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep. 2 cc. 1262-65.

⁴⁷¹ Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep. 3 cc. 1265-1268

⁴⁷² Ibid

zradili ho. Svého syna zde označuje jako *miles Christi*,⁴⁷³ pomazaného od Pána, *poutníka na křížové výpravě*, který je nyní držen v řetězech. Říká, že všechny tyto činy byly provedeny v temnotě. Na pontifika se obrací s prosbou, ať vysvobodí nevinného ze spárů lva a z drápů bestie. Tvrdí, že věci jsou nyní obráceny vzhůru nohama – ďábel široce triumfuje, moudrost dobyla zlomyslnost, a když se o zajetí jejího syna dozvěděli pohané, jejich aplaus zněl do daleka. Eleanora zde také zmiňuje slovo *tyran* (*tyrannus*), který vytrhl její vnitřnosti a zničil mnoho lidí hořkostí a smutkem. Ten tyran je opět označení pro císaře Jindřicha VI.⁴⁷⁴ Eleanora se zde stylizuje jako nejnešťastnější hříšnice, která doufá, že když ne její zármutek, tak alespoň křik chudých, krev zavražděných a útlak zbožnosti pohnou papežovým svědomím. Poukazuje na to, že nepřátelé církve prospívají a hanobí zbožnost. Kritizuje biskupy, kteří se otáčejí od svých povinností, přestože by měli jejího syna chránit. Jeho nevinnost má svědky, tak zde není žádné omluvy ze hříchu. Královna dále pokládá otázku, ve které se ptá, jaká záminka může pozměnit jejich lenost a nedostatek péče, když je všem jasné, že mají moc osvobodit Richarda. *Ubi est auctoritas Petri? Kde je autorita svatého Petra?* Papežství by mělo znovu rozpoznat svou suverenitu a čest. Další generace pak mají poznat, jak bláznivě se tento tyran choval a jak mocná římská stolice potrestala jeho smělost. Rovněž varuje, že tyto zločiny se stanou nebezpečím pro papežský stolec. Eleanora se ve druhé části opět odvolává na to, jaký přítel byl papeži její manžel král Jindřich a jak moc byl věrný. Eleanora dala volný průchod své zášti – sliby kardinálů přirovnává k prázdným slovům, užila obrat - *neznáme stromy podle jejich větví nebo květů ale podle ovoce*. Dále připomíná výstižnou pasáž z Bible, ve které se praví: *Miluješ ty, kteří tě nenávidí a nenávidíš ty, kteří tě milují*. Píše, že spravedlnost je odzbrojena, papežská autorita je ostudně utlačovaná a urážena a není zde nikdo, kdo by bojoval za dům Páně. To, co se nedá tolerovat je, že *tyran křížuje jejího syna a nejvyšší pontifik to schovává*, a není zde nikdo, kdo by ho osvobodil. Lituje, že její řeč dopadá na zemi a vrací se jí zpět prázdná. Obviňuje, že všichni papežovi lidé dali jejich ruce smrti a uzavřeli smlouvu s peklem. Celý značně obsáhlý dopis končí pouhým krátkým *Vale*.⁴⁷⁵

Ve třetím listu se rozvíjí stále stejné téma a stejné argumenty, tentokrát s ještě osobnějším tónem, který přesvědčivě vyjadřuje strach královny i její zoufalost.⁴⁷⁶ Je zde zahrnuto stále více silnějších výrazů osobního utrpení spolu s konfliktem mezi mateřskou láskou a

---

⁴⁷³ *Vojáka Kristova*

⁴⁷⁴ Migne, Jacques-Paul. *Patrologia Latina* 206 ep. 3 cc. 1265-1268

⁴⁷⁵ *Jednoduché rozloučení – Bud' zdrav/Sbohem*

⁴⁷⁶ Flori, Jean. *Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel*. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 155.

veřejnou zodpovědností. Také můžeme nalézt více narážek na papežovo selhání v jeho povinnostech, stejně tak císařské zločiny, uchvacování a chamtivost na všech stranách. Velice výrazné jsou připomínky na mstící ho se Boha a silný apel na Matku Boží. Také je zde mnoho řečnických otázek nad údělem života.

Třetí a poslední dopis⁴⁷⁷ papeži začíná slovy: *Důstojnému otci a pánu Celestýnovi, papeži z milosti Boží, nešťastná Eleanora, politováníhodná královna Anglie, vévodkyně normandská, hraběnka z Anjou, zoufalá matka svěřující se milosrdnému otci*. Hned poté následuje věta, kde královna píše, že vzdálenost mezi nimi jim nedovoluje mluvit spolu osobně, ale přesto se musí svěřit se svou bolestí, která způsobuje, že její slova jsou naplněna žalem. Nemůže volně dýchat ze svého trápení a ztrácí se před očima díky svému zármutku. První část je celkově vyplněna velice vypracovaným osobním nářkem - *vnitřnosti jsou jí vytrhnuty, díky věznění syna se jí vytrácí světlo a život z očí*. Bůh vyslyší její modlitby, pokud ji uvrhne do slepoty, aby již nemusela vidět utrpení lidí. Pak vyzývá milosrdnou matku, aby se podívala na matku v bídě. Stylizuje se jako *nešťastnice, která není nikým litována*, stala se královnou dvou království a matkou dvou králů a dospěla na práh ohavného stáří. Poté znovu připomíná, že jí byly vytrženy útroby, když jí vzaly rodinu. V další větě naznačuje, že *Rex junior et comes Britanniae*,⁴⁷⁸ což je narážka na její dva mrtvé syny, Jindřicha mladíka a Goffreyho z Bretaně, spí oba v prachu a jejich nešťastná matka žije, aby se trápila vzpomínkou na jejich smrt. Pro útěchu jí zbyli jen dva synové, kteří ale její utrpení ještě zvětšují. Tvrdí, že se Pán krutě postavil proti ní a dopadá na ní jeho hněv. Synové totiž bojují proti sobě, jeden proti druhému, lze-li hovořit vůbec o boji, když jeden z nich je držen v okovech zajetí. Druhý způsobuje stále větší bolest, stupňuje svou tyranii a snaží se si přivlastnit bratrovo království. Královna upadá do stále většího bědování - smrt je jejím přáním, její život je odporný, přeje si zemřít, ale je nucena žít proti své vůli a takovýto život je pro ni mučením. Není zde nikdo, kdo by obstaral svobodu jejímu synovi. Eleanora dala průchod osobnímu nářku a poté v další části přešla již k přímým a tvrdým obviněním. Příkře se obořuje na papeže, připomíná mu, že je povinen zachovat věrnost úřadu a hlavně Boží spravedlnosti, stejně jako se stává spoluvíníkem zločinu, pokud od něj odvrací tvář. Vyzývá ho, aby tasil Petrův meč, který má stát nad národy a královstvími a apoštolská stolice nad císařskou mocí. Ptá se papeže, zda je jeho moc od Boha či od světských mužů? Také pokládá otázku, jak může papež tak dlouho otálet s osvobozením jejího syna a připomíná, že je snadné dát Richardovi svobodu,

---

⁴⁷⁷ Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep.4 cc. 1268-1272

⁴⁷⁸ *Mladý král a hrabě z Bretaně*

když strach z Boha přemůže strach lidský. Vyzývá ho, aby jí vrátil syna, kterého vykresluje jako člověka Božího. Běduje nad tím, že z *nejvyššího pastýře se stal žoldák*, co utíká před vlkem a opouští své malé ovečky. Tvrdí, že dobrý pastýř učí ostatní pastýře neutíkat, když vidí vlka, ale nabídnout svůj život za životy jeho oveček. Měl by tudíž nabídnout svůj život za Richardův, on, kdo *doposud neřekl nebo nenapsal jedené slovo*. Její syn trpí v okovech a on za ním nepřišel ani nikoho nevyslal. Píše, že Ježíš toto vidí a mlčí, ale Boží práce hojně oplácí s nejvyšší přísností těm, kdo se chovají nedbale. Třikrát jí byli přislíbeni legáti, ale ani jednou nebyli vysláni. Dle Eleanory jsou spíše *liganti* (spoutaní) než *legati* (legáti). Co slavnějšího by přitom mohli vykonat než osvobodit zajatého krále? Povstávají králové země a princové a srocují se proti Bohem pomazanému, královninu synovi. Jeden ho mučí okovy, druhý pustoší jeho zemi krutými zásahy a řečeno nízce, běžnou řečí „*unus tondet, alter expilat; unus pedem tenet, alter excoriat*.“ - *jeden holil, druhý mu rval vlasy, jeden držel nohu, druhý odíral*. Zde je patrný sestup ze stylu biblického jazyka a latinské rétoriky na běžnou pravděpodobně nářeční mluvu, která možná pochází přímo od Eleanory.⁴⁷⁹ Ta byla jistě zběhlá v některých hrubších a přepjatějších výrazech provensálské poezie, než královský sekretář. Dále obviňuje papeže, že všechnu tuto nespravedlnost vidí a přesto nepozvedne meč svatého Petra, zvětšuje tak svůj hřích, neboť mlčení je souhlas. Eleanora pak na konci korespondence poukazuje na blížící se konec světa, který může nastat v každém okamžiku. Blíží se totiž čas, kdy se ukáže syn zkázy, *Kristova košile bude roztrhána, Petrova nit přetržena a jednota katolické církve rozbita*. Eleanora následně píše, že není ani věstkyní, ani dcerou věstkyně, ale její bolest ji nutí k tomu, aby předpověděla jisté věci související s těmito budoucími útrapami. Dopis opět jako v předchozím případě končí krátkým *Vale*.⁴⁸⁰

Eleanora nejenom, že korespondenci podnítila, ale také se stala spoluautorem.⁴⁸¹ Protože se celkově dochovalo jen málo její korespondence, tak jsou tyto dopisy pro nás velice cenným zdrojem poznání jejích osobních pocitů, v tomto přídně spíše negativních a hněvivých. Je zde jasně patrný strach o syna, který byl ve středověkých časech spíše ojedinělý. Na první dopis pravděpodobně královna neobdržela žádnou odpověď, ale na druhou stranu, papeži Celestýnovi bylo téměř devadesát let, takže je celkem pochopitelné, že riskovat spor s císařem a ještě větší vyhocení celé situace nechtěl.⁴⁸² Po dlouhou dobu se papežství

---

⁴⁷⁹ Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep.4 cc. 1268-1272

⁴⁸⁰ *Bud' zdrav/Sbohem*

⁴⁸¹ Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. London. Random House Group: 1999. S. 283.

⁴⁸² Weir. S. 287.

nacházelo v permanentním konfliktu s císaři Svaté říše římské a Celestýn III. se snažil udržet alespoň nějaký smír.

Autenticita těchto dopisů byla samozřejmě v minulosti předmětem otázky mnoha historiků, z nichž někteří zpochybňují jejich pravost. Často se poukazuje na to, že Roger z Hovedenu, Gervaise z Canterbury a Ralph z Dicenta ve svých kronikách sice zmiňují, že královna měla značný podíl na vládě během Richardovi nepřítomnosti, ale ani jeden z nich nezmiňuje žádný vliv, který by měla uplatňovat na papeže Celestýna III.⁴⁸³ Zajatý král během svého pobytu zaslal tři dopisy⁴⁸⁴ své *nejdražší matce* (*carissimae matri suae*), ve kterém děkoval jí a regentské radě za starost a důslednou péči o jeho říši. Richard také urguje Eleanoru v otázce volby arcibiskupa z Canterbury. Žádá rovněž, aby sesbírala peníze a získala rukojmí, kteří byli potřeba k jeho propuštění v souladu s dohodou, kterou učinil s německým císařem. V jednom z králových dopisů ze zajetí, kde děkuje za starost o království, není ani jedna zmínka o vztahu nebo nějakém jednání mezi Eleanorou a papežem i přesto, že je tam výslovně zmíněna intervence Huberta, biskupa ze Salisbury, na papežském dvoře.⁴⁸⁵ Někteří historici tak přisuzují celé autorství dopisů přímo královninu kancléři Petrovi z Blois.⁴⁸⁶ Stejně tak nepanuje shoda v tom, zda vůbec byl Petr z Blois jejím kancléřem nebo úředníkem, nenachází se totiž ve svědečné řadě ani jedné z jejích listin.⁴⁸⁷ Označení *In ira Dei regina* atd. (*V hněvu Božím královna* atd.) pak může dopisu dávat z diplomatického hlediska poněkud podezřelý charakter.⁴⁸⁸ Vzhledem k tomu, že ve svých listinách se královna často označuje jako *humilis regina* (*pokorná královna*). Je dosti možné, že toto označení přišlo jako impuls od Petra z Blois, neboť on sám v jednom svém dopisu Hugovi, opatovi z Reading, použil spojení *In ira Dei*.⁴⁸⁹ Současná historiografie ale zastává názor, že pravost těchto dopisů není nutné nijak napadat nebo ji dokonce

---

⁴⁸³ Less, Beatrice. The Lettres of Queen Eleanor of Aquitaine to Pope Celestine III. In: The English Historical Review. Vol. 21. No. 81. 1906. S. 79.

⁴⁸⁴ Rymer, Thomas. Foedera, 1.26 (3rd ed.).

Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I, v.2, Epistolae Cantuarienses, ed. William Stubbs in series Regnum Britannicarum Medii Aevi Scriptores, Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland during the Middle Ages (London: Longman, Green, 1865), ep.403.

Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I. ep.399.

⁴⁸⁵ Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I. ep.399.

⁴⁸⁶ Less, Beatrice. The Lettres of Queen Eleanor of Aquitaine to Pope Celestine III. In: The English Historical Review. Vol. 21. No. 81. 1906. S. 80.

⁴⁸⁷ Less. S. 81.

⁴⁸⁸ Less. S. 86.

⁴⁸⁹ Ibid

odmítat.⁴⁹⁰ Petr z Blois tak pravděpodobně jen poupravil text, který mu byl Eleanorou nadiktován.

---

⁴⁹⁰ Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007. S. 154.

LISTINY Z ROKU 1199

Zvláštní kategorii tvoří listiny z roku 1199. Tato doba, která po Richardově sklonu poblíž hradu Chalus v dubnu roku 1199, znamenala další velký předěl a mocenskou změnu v anglických dějinách. Eleanora, pobývajíc v té době na odpočinku v klášteře Fontevrault, opět aktivně vystoupila na polickou a kulturní scénu,⁴⁹¹ aby hájila dědictví pro svého nejmladšího syna Jana. Tato doba je také poznamenána velkou listinnou aktivitou staré královny.⁴⁹² Z období roku 1199 jsem měla k dispozici celkem 10 listin veřejného charakteru. Všechny se týkají kulturních záležitostí, donací různým církevním institucím, za něž požaduje církevní služby nebo potvrzení různých výsad a svobod. Zřetelný a velice výrazný je zde zájem především o opatství Fontevrault a o oblast ostrova Oléron. Její sebereprezentace v listinách je zde celkem stálá bez výraznějších odchylek – jsou zde všechny její tituly, občas doplněny přídomkem *pokorná*. Stabilní intitulace může být vysvětlena tím, že se v písemnostech jedná většinou o veřejné listiny, které se týkaly podobných záležitostí, tudíž nebylo třeba na něco klást důraz nebo to upřednostňovat. Co se geografického rozdělení týče, tak se všechny listy svým zájmem stáčí na oblast na kontinentu do země, kterou ovládali už její předci. Listiny jsou autoritativní, často v nich vystupuje jako svědek Petr Bertin, šenešal z Pitou, kaplan Roger nebo Vilém ze svatého Maxentia, královnin úředník. Většina z listin nemá přesné datum, jen rok a místo vydání. Zaznamenané svědečné řady nám mohou ukázat, jací lidé se nacházeli v královnině okolí nebo jak mohla vypadat struktura Eleanořiny domácnosti - dají se rozpoznat její správci, konetábl, komorník, rytíři, kaplani nebo úředníci.

První listina⁴⁹³ začíná obvyklou intitulací *Alienor, Dei gratia humilis Anglie regina, ducissa Normandie, Aquitanie, et comitissa Andegavie*.⁴⁹⁴ Zde můžeme vidět, že se opět tituluje i jako akvitánská vévodkyně. Pravděpodobně se tak začala znovu titulovat po smrti Richarda. Veřejný list je určen *všem biskupům opatům, hrabatům, převorům a všem věrným z Akvitánie v současnosti i budoucnosti*. Tato písemnost potvrzuje dar, který učinil z vůle a na žádost královny Vilém z Mauze. Dar byl učiněn *pro salute anime karissimi domini sui regis Richardi* – tedy *ke spáse duše nejdražšího krále a pána Richarda*, kterému

---

⁴⁹¹ Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959. S. 205.

⁴⁹² Richardson. S. 207.

⁴⁹³ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 334-335.

⁴⁹⁴ *Eleanora, z Boží milosti pokorná královna Anglie, vévodkyně z Normandie, Akvitánie a hraběnka z Anjou*

se má rychle dostat božího milosrdenství. Darovaná částka měla putovat do Fontevrault ke zdejšímu jeptiškám, kde je Richard pohřben a Vilém z Mauze a jeho dědicové ji měli platit klášteru každým rokem rozdělenou napůl – jednu polovinu na svátek svatého Jana Křtitele a druhou na svátek narození Páně. Tento dar měl dotovat tuniky pro jeptišky a neměl být použit na nic jiného. V listině je uvedeno i to, co se má stát v případě, že klášteru nebude dar řádně vyplácen. V tom případě má Eleanora, její dědicové a nástupci právo zkonfiskovat celou oblast Marans a držet ji tak dlouho, dokud klášter nebude řádně odškodněn. Na oplátku konvent kláštera slíbil Vilémovi z Mauze, jeho manželce a dědicům duchovní služby. Tato donace byla vytvořena *die quo sepultus fuit karissimus filius noster rex Richardus*, tedy v den Richardova pohřbu. Svědečná řada zde zahrnuje biskupa z Poitou, Anjou, Lincolnu a několik dalších šlechticů. Eleanora v této listině potvrdila donaci Fontevrault, kterou měl učinit Vilém z Mauze. Ten totiž vznesl nárok na některé oblasti, které držela Eleanora a požadoval je zpět. Královna mu je navrátila za právě zmiňovaný peněžní dar klášteru. Existuje ještě jiný dokument,⁴⁹⁵ který deklaruje dar a který vysvětluje, jak dostal Vilém z Mauze zpět své země. Richard totiž poté, co byl propuštěn z německého zajetí, zkonfiskoval několik důležitých hradů a lén v oblasti Poitou. Po jeho smrti vykořenění šlechtici žádali Eleanoru, zda by mohla obnovit jejich pozice, což z velké části také udělala. Zato získala podporu šlechticů pro svého syna Jana proti vnukovi Arturovi Bretaňskému. V některých případech ji nebo Janovi složili baroni přísahu, jindy požadovala peněžní obnos.

V další veřejné listině donačního charakteru nalezneme na počátku klasickou intitulaci s devotní formulí. Titulatura je stejná jako v předchozím případě a písemnost je adresována opět všem od arcibiskupů počínaje, přes šlechtice až po obecně všechny syny Svaté Matky církve. Eleanora zde se souhlasem a vůlí svého syna Jana uděluje dar jeptiškám z Fontevrault, *pro spásu své duše a duše jejich blízkých a ve zbožné vzpomínce na krále Jindřicha, poté našeho syna krále Jindřicha a mocného muže krále Richarda a našich dalších synů a dcer*. Tuto donaci činní na oslavu výročí jejich smrti. Peněžní částku má klášter obdržet každým rokem z probošství v Oléronu z první sklizně, dříve než si král nebo kdokoliv jiný něco z úrody vezme. Jak je zvykem, i zde se částka dělí na dvě poloviny, první má být placena bez prodlení a zdržování na svátek svatého Jana Křtitele a druhá na narození Páně. Listina byla opatřena pečeti a dosvědčena dlouhou řadou významných svědků (*testes*) – arcibiskupem z Tours a Bordeaux, biskupy z Poitiers a

---

⁴⁹⁵ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 333-34.

Saintes, šenešaly z Anjou, Poitou a Gaskoňska. *Datum per manum*⁴⁹⁶ od Viléma ze svatého Maxentia, královnina úředníka, *apud Fontem Ebraudi, anno incarnati Verbi millesimo CLXXXnono, anno regis Johannis primo - ve Fontevrault v roce 1199 v prvním roce vlády krále Jana.*

Následující donační listina⁴⁹⁷ opět začíná intitulací s devotní formulí a je určena *všem věrným v Kristu, kteří písemnost obdrží*. I v tomto případě je titulatura stejná jako u předešlé listiny a tento trend lze pozorovat i u všech následujících písemností. Titulace je v roce 1199 ustálená, u několika listin ještě navíc s přídomek *pokorná*. Na radu biskupa ze Saintes zde Eleanora daruje rentu kostelu ve Fontevrault, která se bude platit každý rok opět z probošství Oléron na svátek svatého Michaela. Peníze byly tentokrát určeny pro kaplana při kapli svatého Vavřince, kterou Eleanora sama založila. Obnos měl tudíž každoročně obdržet jistý kaplan Roger, až do konce svého života a po něm další muži, kteří budou do této pozice jmenováni abatyši z Fontevrault. Pro posílení vážnosti celého ustanovení je zde připojena i pečeť a písemnost je umístěna pod ochranu Boha a svaté Marie, stejně tak církve, papeže a arcibiskupů z Bordeaux, Poitiers a Saintes, aby nikdo v budoucnosti tuto donaci neporušil. Rozsáhlá svědečná řada, zahrnuje velké množství osob z církevních kruhů, ale jsou zde zaznamenáni také Hamelin z Brolia a Petr Capicerio, kteří nesou označení *milites nostri – naši rytíři*, a také jedna žena – Matylda vikomtessa (*vicecomitissa*) z Oenaic. Listina byla vytvořena a datována v Poitiers, opět rukou Viléma od svatého Maxentia.

Mezi veřejné písemnosti vydané v roce 1199 patří také ta, které potvrzuje privilegia pro město Saintes.⁴⁹⁸ Opět je zde klasická intitulace s devotní formulí, kterou Eleanora používala nejčastěji – *Eleanora z Boží milosti pokorná královna Anglie, vévodkyně normandská a akvitánská a hraběnka z Anjou*. List se adresuje na prvním místě lidem z církevního prostředí, poté šlechticům a nakonec obecně všem, kteří ho obdrží. Potvrzuje se v ní neporušená platnost určitých městských privilegií, která mají být lépe chráněna, kromě práv Svaté církve a kostela svatého Petra v Saintes a práv zdejšího biskupa. Také se garantuje, že zdejší obyvatelé (muži) mají právo provdat své dcery nebo vdovy, jak chtějí, a bez odporu by se jim mělo umožnit vykonávat poručenství nad mladými. Rovněž mají právo sepsat svou poslední vůli tak, jak chtějí oni sami, buď ústně, nebo skrze své přátele. Na závěr královna rozkazuje, aby se zdejší komunita udržela v podobné formě a způsobu

---

⁴⁹⁶ *Datováno rukou*

⁴⁹⁷ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 339-3340.

⁴⁹⁸ Layettes du Tresor des Chartes, ed. A. Teulet (Paris: Henri Plon, 1863), 208-209, #507.

jako ta v Rochelle. Písemnost je na znamení moci opatřena pečeti a vydána přímo v Saintes. Ve svědečné řadě na prvním místě dominuje Petr Bertin, šenešal z Poitiers, pak biskup ze Saintes, Vilém z Mauze a další osoby, především z církevních kruhů.

V listině vytvořené v Le Vaudreuil v Normandii⁴⁹⁹ rukou Eleanořina kaplana Rogera, který vystupuje ve více jejích listinách, královna uděluje jistá léna Andreovi z Chauvigny, kterého označuje jako *karissimus amicus et consanguineus noster – svého nejdražšího přítele a příbuzného*. I zde Eleanora na počátku přistoupila ke své obvyklé titulaci bez nějakých odchylek nebo anomálií. Písemnost je, jako v ostatních případech, adresována nejdříve církevním představitelům, pak šlechticům a poté všem ostatním. Jak jsem již zmínila, Eleanora uděluje Andreji ze Chauvigny a jeho dědicům celé léno Sancta Severa, stejně jako hold a slib věrnosti z řečeného léna. Léno mají mít a vlastnit celé a na věčnost, se všemi náležitostmi, volně a plně se ctí. Aby tento dar zůstal nenarušený, dala ho královna pod ochranu své pečeti a podpisů svědků. Ve svědečné řadě pak můžeme nalézt jen šlechtice – Roberta, hraběte z Leicesteru, Baldwina, hraběte z Aumale, Geralda z Fourneval nebo Viléma z Estain. Poprvé je v Eleanořiných listinách zachycena také jedna velice důležitá postava své doby - Vilém Maréchal, v této době již hrabě z Pembroke. Dále je zmíněn Eliáš ze Sancta Severy, který zde přede všemi složil hold řečenému Andreji (*qui presens erat et coram omnibus homagium fecit predicto Andree*).

V písemnosti z Les Andelys⁵⁰⁰ královna obyvatelům ostrova Oléron potvrzuje jejich svobody a dávné zvyky ještě z doby, kdy zde vládli její předci. Město Les Andelys se nachází v Normandii na břehu řeky Seiny. Tento list nese stejné formální znaky jako předchozí. Eleanora potvrzuje *na věčnost (in perpetuum)* milovaným a věrným z Oléronu a jejich dědicům věčnou stabilitu jejich společnosti, aby mohli lépe bránit své práva a udržet je celá a neporušená. Královna si přeje a nařizuje, aby oni a jejich dědici drželi, bránili a zachovávali spravedlivé a svobodné zvyky jejich země, jako jejich předci pod vládou Eleanořiných předchůdců. Přeje jim, ať mají moc a schopnost bránit svou komunitu. Listina je opatřena pečeti a dlouhou svědečnou řadou – Petr Bertin, šenešal z Poitiers, Jindřich biskup ze Saintes, pak dalším osm lidí *et multis aliis*.⁵⁰¹

Následující listina byla rovněž sepsána v Les Andelys,⁵⁰² jako ta předcházející, a nese také stejné znaky. Eleanora potvrzuje privilegia týkající se uzavírání sňatků, poplatků a

---

⁴⁹⁹ Layettes du Tresor des Chartes, ed. A. Teulet (Paris: Henri Plon, 1863), 209, #508.

⁵⁰⁰ Rymer, Thomas. Foedera, 1.35 (3rd ed.)

⁵⁰¹ A mnoho dalších

⁵⁰² Rymer, Thomas. Foedera, 1.36 (3rd ed.)

uspořádání majetkového vlastnictví pro obyvatele oblasti Oléron. Vrací se ke zvykům, které zde přetrvaly z doby vlády jejich předchůdců, než se oženila s Jindřichem Plantagenetem. Na věčnost potvrzuje touto listinou věrným lidem z Oléronu a jejich dědicům, že mohou legálně činit v otázce sňatku jejich dívek, vdov a chlapců, jak chtějí. Rovněž bez odporu z její strany a ze strany jejich dědiců mohou nad nimi volně vykonávat poručníctví. Zároveň je jim také povoleno jakkoliv nakládat s jejich cestou a jejich solí a ostatními prodejnými věcmi (*via sua, sal suum, omnes caeteras res venales*). Garantuje se rozdělení majetku podle jejich poslední závěti a vzhledem k jejich vůli nebo vůli přátel. Také všechna špatná ustanovení, která byla uložena na Oléron, když královna vstoupila do manželství se *ctihodným a slavným Jindřichem, králem Anglie*, ruší kompletně a na věčné časy a muži v Oléronu a jejich dědici mohou žít podle práv, jaká zde panovala v době vlády Eleanořiných předků. I zde je použita královnina pečeť a můžeme zde nalézt stejnou svědečnou řadu jako u předchozího listu z Les Andelys - biskup ze Saintes, šenešal z Poitou, Chalon z Rochefortu, Geoffrey ze Chauvigny, Jan Roilloy, Jan Vitale, Jan Joselin *et multis aliis*.⁵⁰³

Osmá písemnost je označena místem vzniku v la Rochelle.⁵⁰⁴ Královna v ní uděluje a povoluje Petru Foucherovi, měšťanu z la Rochelle a jeho dědicům peněžní službu kostelu a jeptiškám ve Fontevrault v podobě nějaké blíže nespecifikované částky. Almužna má být *pro salute animarum illustrissimorum regum Anglie, videlicet domini Henrici, viri nostri, et domini Ricardi, filii nostri, et nostre – pro spásu duše nejslavnějších anglických králů, jmenovitě pána Jindřicha, našeho manžela a pána Richarda, našeho syna, a naší*. Petr Foucher a jeho potomci mají být na věčnost osvobozeni od všech poplatků, nařízení a daní, také vojenských služeb a všech ostatních zvyků, které vykonávali pro lordy v Poitou. Deklaruje je touto listinou svobodnými a žádný muž nesmí poškodit integritu této svobody. Pokud nařízení někdo poruší, má se mu přihodit nějaké nebezpečí na těle. Ustanovení má zůstat v budoucnosti neporušené a na známku věčné autority je opatřeno pečeti. Ve svědečné řadě opět vystupuje Petr Bertin jako šenešal v Poitou, několik šlechticů, pak také Vilém z Montmirail jako starosta komuny v la Rochelle, Sancio z Beaulieu, probošt z la Rochelle, převor ze svaté Kateřiny nebo mistr studentů ze Saints.

---

⁵⁰³ A mnoho dalších

⁵⁰⁴ Marchegay, M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858), p. 134-135.

U předposlední listiny z roku 1199 se dochovalo i přesné datum jejího vydání - 21. duben ve Fontevrault.⁵⁰⁵ Na začátku je obvyklá intitulace s devotní formulí, adresována pak je představitelům církve, šlechticům a všem jejím věrným z Tours. Eleanora spolu se svým synem Janem, který je zde titulován ještě jako hrabě (*comes*), darují blíže nespecifikovanou almužnu opatství svaté Marie v Tourpignacu a mnichům, kteří zde slouží. Je tak učiněno *pro salute anime karissimi fillii nostri Ricardi regis Anglie*, tedy *za spásu duše našeho nejdražšího syna Richarda, krále Anglie*. Tato listina byla vydána velice krátce po jeho sklonu, Richard zemřel 6. dubna na následky zranění, které utrpěl při obléhání hradu Chalus. Eleanora pak uděluje opatství rybník a vodní mlýn jako dar za oslavu nedávné královny smrti. V písemnosti rovněž vysvětluje, proč dar získalo právě opatství u svaté Marie před ostatními církevními institucemi. Stalo se tak proto, neboť zdejší opat byl s Eleanorou přítomen při skonu jejího nejdražšího syna a poté pracoval na jeho pohřebním obřadu více než ostatní (*pre omnibus aliis religiosis laboravit*). I sem je na znamení autority přidána pečeť. Ve svědečné řadě se uvádí na prvním místě kardinál Petr z Capuy, poté Jan, stále titulovaný jen jako hrabě, dále biskup z Poitiers, Filip, pokladník z Anjou a také královna Berengaria, manželka Richarda.

Poslední desátá listina s datem 4. května byla vydána v Poitiers⁵⁰⁶ a svým rozsahem daleko předčí ostatní písemnosti z roku 1199. Obecně jde o vyčíslení a potvrzení donací a imunit, které udělili opatství svatého Jana v Poitiers její pradědeček, dědeček a otec. Listina se všemi typickými znaky je pak adresována stejně jako ostatní nejdříve církevním předákům, poté šlechticům a následně všem věrným synům svaté matky církve. Píše se v ní, že *mensem post mortem karissimi filii nostri Ricardi regis Anglorum Pictavim venissemus* – *měsíc po smrti nejdražšího syna Richarda přijela do Poitiers*. Pro spásu duše svého nemilovanějšího syna a jejích předků, se po poradě s přítomnými barony a ostatními věrnými rozhodla, že potvrdí všechny imunity, dary a ochrany, které klášter dostal od jejího dědečka a otce nebo jiných předků. Jmenovitě ustanovuje tento klášter svobodný, jako to učinil její otec, stejně jako město, které je okolo kláštera. Poté celkem podrobně vyjmenovává geografické oblasti, které také uděluje klášteru – část území za řekou, vodu z mlýnů v Chassagnes až k místu, kde Biber vstoupí do Clenne a ze staré hráze až k mlýnům v Charruelu a odtud k mlýnům v Essartu. Obec St. Saturn má být také svobodná, jak ustanovil její pradědeček. Rovněž garantuje všem mužům, kteří spadají pod práva svatého Jana v Poitiers, osvobození od vojenských služeb, kromě povolání do války,

⁵⁰⁵ Layettes du Tresor des Chartes, ed. A. Teulet (Paris: Henri Plon, 1863), 200, #489.

⁵⁰⁶ Layettes du Tresor des Chartes, ed. A. Teulet (Paris: Henri Plon, 1863), 202-204, #495.

pokud by akvitánský princ musel do válečných polí. Všechna území závislá na klášteře, jsou tímto osvobozena od ubytovacích povinností, jak nařídil už Eleanorin otec. Tudiž nikdo, ani královna, ani žádní její příbuzní, šenešal, maršál, probošt nebo kdokoliv v královských službách si zde nemůže vyžádat ubytování nebo útočiště. Vyjmenovává i území, která se mají klášteře vrátit, stejně jako statky, které klášteře darovala již matka jejího dědečka Audearda. Dále opětovně uděluje oblast bažin, které jim daroval už její dědeček, také část daní ze soli a část lesů, které může klášter požívat, na co je zrovna potřeba. Uděluje jim rovněž příkopy od rybníka až po řeku Clenne a také věž, která se nachází u rybníku, stejně jako mýtné z několika oblastí. Eleanora se listinou snaží také řešit konflikty a hádky, které běžně vyvstávali mezi muži z královské družiny a lidmi patřícími pod klášter. Ke konci celé listiny je uvedena výhrůžka – pokud by se vskutku kdokoliv, král, hrabě, biskup nebo nějaká světská osoba přela se zněním této listiny a s Eleanorinými dary a donacemi, tak vzbudí hněv Boží a dostane se mu za to příslušného trestu při posledním soudu. Svědečná řada je zde celkem dlouhá – první se uvádí Ademar, opat od svatého Maxentia, poté Petr, opat od svatého Cypriána, dále Godfrey z Lusignan, rytíř Hamlein of Brolio, Ralph z Faye, kaplan Roger, který tuto listinu privilegií sepsal (*qui cartam harum libertatum scripsit*) a mnoho dalších.

DOPIS JANOVÍ Z ROKU 1200

Tento dopis je poslední písemností královny Eleanory, kterou jsem měla k dispozici. Datuje se do roku 1200,⁵⁰⁷ tedy 4 roky před královninou smrtí, kdy na trůně již seděl nejmladší syn Jan. Tento list se oproti ostatním odlišuje, týká totiž mocensko - politických záležitostí. Eleanora píše Janovi o krocích, které podnikla ona a konetábl z Auvergne, aby zajistili věrnost jednoho pointevinského šlechtice králi, jmenovitě vikomta Thoarca a také, aby si zajistili jeho podporu ve věci naklonění si ostatních pointevinských baronů. Dopis začíná *Karissimo filio suo, etc. Johani Dei Gratia, Alienora, eadem Gratia, etc. – Nejdražšímu synovi, atd. Janovi z Boží milosti, Eleanora, stejné milosti, atd.* Je vidět, že označení *karissimus* nepoužívala královna výhradně pro svého milovaného Richarda, nýbrž po jeho smrti takto nazývala i nejmladšího Jana. V dopisu Janovi také nejsou uvedeny žádné její tituly, pravděpodobně díky soukromé povaze této písemnosti, která byla určena do rukou jejího syna, tudíž blízkého člena rodiny. Dále uvádí, že nařídila, aby ji její a Janův příbuzný – použila spojení *consanguineus*⁵⁰⁸ - vikomt Americ Thoarc, přijel v její nemoci navštívit do opatsví ve Fontevrault. Vzápětí synovi oznamuje, že už se jí daří lépe. Vikomt Eleanoru dle dopisu vyslyšel a pochopil její slova, protože k němu mluvila přímo a rozumně a on ochotně připustil, že odteď je on, jeho země a hrady pod Janovým vedením a vůlí. Ostatní, kteří se zmocnili země a Janových hradů bez jeho svolení a vůle a chtěli tyto věci, kterých se neprávem zmocnili, v míru zase navrátit, bude proti nim stát vikomt Thoarc ze všech svých sil jako Richard v den své smrti. Potom vikomt benevolentně uznal, že bude věrně v Janových službách proti všem mužům. Eleanora a konetábl Guido de Dina se následně zavázali, že král Jan se k němu bude chovat tak, jak by Pán pohlížel své věrné muže. Eleanora také vytrvale žádá svého syna a radí mu, aby pro své dobro vyřídil všechny záležitosti v Anglii a pospíchal do normandských končin (*ad partes Normanniae*) a předal zde všechny své vůle. Řečený vikomt Thoarc je zde rovněž připraven souhlasit se vším, co král přikáže a co bude jeho vůlí. Také očekává s radostí Janův příjezd a na králův rozkaz přijede, kam ho to potěší - ať už do Anglie nebo Normandie, nebo kamkoliv jinam. Na úplném konci je uvedeno *teste meipsa et eodem Guidone apud Fontem Ebraudi* - s mým vlastním svědectvím a také Guidovým ve Fontevrault.

---

⁵⁰⁷ <http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/900.html> 31. 3. 2015

⁵⁰⁸ *Pokrevní příbuzný*

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo poukázat na hlavní předměty zájmu mou sledované osobnosti – Eleanory Akvitánské – v jejích dochovaných listinách a korespondenci a na tomto základě zrekonstruovat hodnotovou hierarchii této významné příslušnice dobové elity. Zároveň jsem také chtěla analyzovat její sebereprezentaci v daných pramenech, což myslím, že jsem v rámci pro mě dostupných písemností a možností splnila. Byť některé drobné dílčí otázky, které během analýzy vyvstaly na povrch, bohužel zůstaly bez dostatečné odpovědi.

U Eleanořiných listin můžeme pozorovat několik jevů – buď jsou vydány z jejího vlastního rozhodnutí, na něčí žádost či radu nebo je to pouhá konfirmace předchozího ustanovení jiné osoby. Všechny tyto typy nám mohou osvětlit mnohé skutečnosti – na kolik autonomní byla její politika a donátorská činnost v různých časových rovinách. Jako francouzská královna nejednala sama, spíše potvrzovala dary, které učinil Ludvík, nebo prováděla donaci s jeho souhlasem, takže je zde patrná jistá Eleanořina limitace. Už v této době je zjevný její zájem o církevní instituce, zde konkrétně o klášter v Saintes, kde navíc byla hlavní představenou jedna z jejích příbuzných. Myslím, že obecně mohu tvrdit, že se Eleanora zajímala o své příbuzné, kteří ji nebyli lhostejní a často se snažila jim pomáhat a podporovat je, jak je to patrné i z jiných písemností. Podobný trend lze spatřovat rovněž u některých listin vydaných později na anglickém trůně. I zde několik písemností vydala s přáním krále Jindřicha. Během jejího druhého manželství ale také celkem hodně listin vystavila sama a většina z nich směřovala do oblasti Akvitánie, která pro ni po celý byla klíčovou oblastí. Je to možné doložit i na místě vydání jednotlivých listin – velice často je to přímo Poitiers, Fontevrault nebo Saintes a další důležitá místa v oblasti Poitou, pak také Chinon nebo Anjou. K většině listin se na znamení autority nechala přivěsit také její pečeť. Většinu z listin tvoří donace a dary církevním institucím, o něž Eleanorajevila zájem po celý život a čím byla starší, tím více na ně hleděla. Velice často za jistý peněžní obnos požadovala jejich služby – především motlitby a mše ve výročí úmrtí nebo motlitby za spásu duše.

Její korespondence se až na jeden případ rovněž týká osob z církevního prostředí. Když bych odhlédla od slavné korespondence s papežem Celestýnem III., tak udržovala svého času kontakt ještě s papežem Alexandrem III. a kardinálem-jáhnem Jacintem. I v těchto případech žádá o jisté služby pro své blízké a mimo jiné vyjadřuje papeži podporu. Jeden dopis určený pro světské ruce sice adresovala londýnskému šerifovi, ale opět se v něm řešily věci církevního charakteru – jednalo se o anglické opatství Reading a jeho

kongregaci. Poslední dopis z roku 1200 se pak oproti ostatním poněkud liší – řeší se v něm o zcela světské téma. Ukazuje Eleanořinu snahu získat Janovi podporu u akvitánského šlechtice, tudíž zde jednoznačně jde o mocensko-politickou sféru.

Nejvíce písemností, které jsem měla k dispozici, byly z období roku 1199 po smrti krále Richarda. Na těchto listinách, především donacích klášterům za jejich služby, lze vidět královninu starost o duši jejího jednoznačně nejmilovanějšího syna. Eleanora například neváhá darovat jisté pozemky opatství svaté Marie v Tourpignacu z toho důvodu, že zdejší opat byl u Richardova skonu a posléze velice usilovně pracoval na jeho pohřebním obřadu. Obecně se v těchto listinách vždy něco ustanovuje pro spásu Richardovi duše. Stejně tak jako časové označení je u jedné listiny uvedeno jako *měsíc po smrti nejdražšího Richarda*. Jinak Richard je zmiňován už v Eleanořiných listinách z let 1173-1189.

Z geografického hlediska hraje jednoznačně prim Akvitánie a Poitou. Jen velice zřídka se do popředí jejího zájmu dostala jiná území. Vedle opatství ve Fontevrault, na které Eleanora často pamatovala, což je logické, neboť zde byl pohřben Jindřich a později i Richard, ještě vystupuje do popředí klášter v Saintes. K Fontevrault měla blízko i z jiného důvodu – post zdejší převorkyně jednu dobu zastávala Eleanořina vnučka Alix, jejíž matka byla jednou z dcer Eleanory a Ludvíka. Dalším velice zajímavým místem, kam se stáčela její pozornost, byla oblast ostrova Oléron. Nedokázala jsem ale bohužel nijak rekonstruovat důvod její péče zrovna o tuto oblast. Poměrům v Oléronu věnovala několik listin, které se zaměřují na zdejší privilegia pro měšťany. Rovněž pak mají některé zdejší instituce odvádět jistou peněžní částku právě do Fontevrault jako dar.

Samostatnou kapitolu jsem pak věnovala Eleanořiným dopisům papeži Celestýnovi III. Domnívám se, že není důvod zpochybňovat jejich autenticitu a věrohodnost. Jsou to nejdelší královniny písemnosti a oproti ostatním nesou vysoce formální znaky – slovní obraty na úrovni, odkazy na biblická témata, rétorické otázky. Něco podobného, i když zdaleka ne v takové míře, bylo patrné i na její korespondenci s Alexandrem III. Korespondence točící se okolo zajatého Richarda nám může ukázat na hluboké city, které královna chovala ke svému synovi a jak hluboce ji vývoj událostí zasáhl. Královna se, i přes pokročilý věk, neváhala do této palčivé situace osobně vložit, neboť takovéto události pro ni jistě byly těžkou ranou.

U všech dopisů a listin jsem se snažila postihnout také královninu titulaturu. Ta ve většině případů je celkem stálá bez nějakých abnormalit. Několikrát se vyskytly také zkráceniny, především v kratších a méně formálních dopisech. Obvykle byla připojena devotní formule

z *milosti Boží*, kromě jediného slavného dopisu papeži Celestýnovi, kde je hroživé označení v *hněvu Božím*, což má stylizovat zlobu královny nad pasivitou papežského stolce. Velice často je u titulace připojen přídomek *pokorná* nebo *skromná*, který má dávat najevo pokornou zbožnost a úctu k Bohu, kterou byl středověk protkán. Eleanora ráda využívala veškeré své tituly, které obecně následovaly v tomto pořadí podle významu – nejdříve královský, poté vévodský a poslední hraběcí. Jistá zvláštnost je vidět na korespondenci s papežem Celestýnem, kde se z nějakého důvodu Eleanora neuvádí vůbec jako akvitánská vévodkyně, ale jen normandská, přičemž královský i hraběcí titul jsou zachovány. Po smrti Richarda už se ale titul *akvitánské vévodkyně* opět vrací do jejích listin. Jistou změnu lze pozorovat i v dopise Janovi z roku 1200, kde se Eleanora uvádí beze všech titulů. Zde by se to mohlo vysvětlit soukromou povahou této korespondence mezi matkou a jejím synem. Rovněž je patrný rozdíl v psaní Eleanorina jména na francouzském a anglickém trůn – *Helionordis* a *Alienor*.

Korespondence královny Eleanory může velice dobře poukázat na oblasti jejího zájmu, který směřoval především do jejích dědičných zemí. Celkové shrnutí tedy vypadá následovně - klíčové oblasti jsou zde velké církevní instituce, jako především opatství ve Fontevrault, kam plynula většina jejích darů, poté Saintes a ostrov Oléron. Dalším velkým tématem, který z listin a korespondence vystupoval, byl její milovaný syn Richard, kvůli kterému se dokonce dopustila celkem silné kritiky papežství a jeho moci. Výraznou sférou, i když už zdaleka ne tak častou jako předchozí, byla jistá starost o své příbuzné nebo blízké, kteří zastávali církevní funkce. Především tyto tři body bych osobně pro její korespondenční a listinný svět viděla jako prioritní a zásadní. Pravděpodobně se nikdy nedokázala oprostít od svých akvitánských kořenů, z tohoto důvodu oddaně podporovala Fontevrault a další instituce v oblasti Poitou a obecně věnovala hodně času zdejší problematice. Stejně tak podporovala svého syna Richarda a některé další příbuzné.

Snažila jsem se prostřednictvím této práce poukázat na to, co bylo pro Eleanoru klíčovým tématem jejího zájmu, jaký k nim měla vztah a jak je dokázala řešit. Také jsem chtěla ukázat, jak do dobového dění ona sama vstupovala a co se snažila prosazovat. Zároveň jsem se na základě mnou využívaných pramenů pokusila zrekonstruovat její sebereprezentaci. Posléze jsem závěry obecně vyhodnotila. Z písemností jsem vyčetla její osobní zájmy a shrnula je do několika kategorií – oblast donací velkým církevním institucím, jakým bylo například opatství ve Fontevrault, dále obecně vysoký zájem o oblast Akvitánie a Poitou, důležitým bodem v jejím světě byl bezpochyby také Richard. Stejně tak se dá vysledovat i její starost o některé své příbuzné. Obecně v těchto

pramenech pak převládaly tématicky listiny donačního charakteru církevním domům, nad mocensko-politickými snahami, ale ani ty nelze považovat za zanedbatelné.

Během psaní práce se vyskytlo i několik dílčích problémů, které souvisely s pramennou základnou. Eleanořina korespondence a listiny totiž nejsou vydány v žádné speciální edici, tudíž jsou na stránkách projektu Kolumbijské univerzity kompletovány, jak již bylo zmiňováno, z několika různých edic a zdrojů, které se ale netýkají primárně její osoby. Tento systém je poněkud zmatečný a neorganizovaný a je možné, že i ne úplně kompletní.

Domnívám se, že nový prostor pro další bádání mohou poskytnout dopisy, které byly Eleanoře Akvitánské adresované. Rovněž obecně listinná a korespondenční aktivita středověkých žen je slibnou výzvou k dalším projektům a analýzám, ať už by se jednalo o metodu komparační nebo jiný typ analytického zpracování.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Prameny

Bruno Scott James. The Letters of St. Bernard of Clairvaux, #116, pp.174-77. Copyright 1998 by Cistercian publications. Published by Liturgical Press, Collegeville, MN.

Cartulaires inedites de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2 (Niort, 1874),

Forester, Thomas. The Historical Works of Giraldus Cambrensis. London. Geogre Bell: 1887

Gerald z Walesu. Putování Walesem/ Popis Walesu. Praha. Argo: 2008

Gervaise of Canterbury. The chronicle of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. edd. William Stubbs. Vol. I. London. Longman & co: 1879.

Gislebert de Mons. La Chronique de Gislebert de Mons, ed. L. Vanderkindere (Brussels, 1904, 1st edn),

Howlett, Richard. Historia rerum anglicarum of William of Newburgh. Chronicles of the reigns of Stephen, Henry II., and Richard I. (Volume 1 - 4). London. Longman & Co: 1884.

Chartes de la Commanderie de Temple de La Rochelle (1139-1268), ed. Meschinot de Richemont (Saintes, 1874),

Chronicles and Memorials of the Reign of Richard I, v.2, Epistolae Cantuarienses, ed. William Stubbs in series Regnum Britannicarum Medii Aevi Scriptores, Chronicles and Memorials of Great Britain and Ireland during the Middle Ages (London: Longman, Green, 1865)

Kemp, B. R. Reading Abbey Cartularies. Camden 4 th series, vol. 31, 33. 1986. No. 466.

Layettes du Tresor des Chartes, ed. A. Teulet (Paris: Henri Plon, 1863)

Lecoy de la Marche. Oeuvres completes de Suger. Paris. Société de l'histoire de France: 1867.

Marchegay, M. P. Chartes de Fontevault concernant l'Aunis et la Rochelle, 2nd series, BEC 19 (1857-1858),

Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 200, c. 1362

Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep. 2 cc. 1262-65.

Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep. 3 cc. 1265-1268

Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep.4 cc. 1268-1272

Recueil des Documents relatifs a L'Abbaye de Montierneuf de Poitiers (1076-1319), ed. François Villard (Poitiers, 1973),

Riley, Henry Thomas. The Annals of Roger de Hoveden. Vol. II. London. Bohn: 1853.

Rymer, Thomas. Rymer's Foedera. London. Longmans, Green & Co. 1869.

Sancti Bernardi Opera, ed. J. LeClercq and H. Rochais (Rome: Eds. Cisterciennes, 1979)

Stevenson, Joseph. The Church Historians of England, volume IV, part II. Seeley's. London: 1861.

Stubbs, William. Historical introduction to the Rolls series. London. Longmans: 1902.

Suger, Abbot of Saint Denis, 1081-1151. The Deeds of Louis the Fat. Translated with introduction and notes by Richard Cusimano and John Moorhead. Washington, DC : Catholic University of America Press:1992.

<http://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/woman/24.html> 25. 4. 2015

Literatura

Aurell, Martin & Tonnerre, Noël-Yves. Plantagenêts et Capétiens - confrontations et héritages. Turnhout. Brepols: 2006.

Bartlett, Robert. England under the Norman and Angevin kings 1075-1225. Oxford. Clarendon Press: 2000.

Dillange, Michel. Les comtes de Poitou, Ducs d'Aquitaine (778-1204). U.P.C.P. Geste éditions: 1994.

Drška, Václav. Dějiny Burgundska – Nomen Burgundiae ve středověku. Praha. Vedita: 2011.

Duby, Georges. Vznešené paní z 12. století I. Brno. Atlantis: 1997.

Ehlers, Joachim. Francouzští králové v období středověku – Od Oda ke Karlu VIII. (888 – 1498). Praha. Argo: 2003.

Fasseur, Valérie & Casanova, Jean-Yves. L'Aquitaine des littératures médiévales (XIe-XIIIe siècle). Paris. PUPS: 2011.

Flori, Jean. Eleanor of Aquitaine: Queen and Rebel. Edinburgh. Edinburgh University Press: 2007.

Flori, Jean. Rytíři a rytířství ve středověku. Praha. Vyšehrad: 2008.

Harvey, John. The Plantagenets. London. Severn House: 1976.

Hroch, Hrochová. Křižáci ve Svaté zemi. Praha. Mladá fronta: 1996. S.

Jones, Dan. The Plantagenets - the warrior kings and queens who made England. New York. Viking: 2012

Kelly, Amy. Eleanor of Aquitaine and the four kings. Massachusetts. Harvard University Press: 1950.

Lebe, Reinhard. Království jako věno – sňatková politika v dějinách. Olomouc. Brána: 1999.

Less, Beatrice. The Lettres of Queen Eleanor of Aquitaine to Pope Celestine III. In: The English Historical Review. Vol. 21. No. 81. 1906

Markale, Jean. Aliénor d'Aquitaine. Paris. Payot: 2000.

Meade, Marion. Eleanor of Aquitaine. London. Phoenix Press: 2001. S.

Obermeier, Siegfried. Richard Lví Srdce – král, rytíř a dobrodruh. Praha. Ikar: 1999.

Owen, D. D. R. Eleanor of Aquitaine – Queen and Legend. Cambridge. Blackwell Publishers Ltd: 1993.

Pernoud, Régine. Žena v době katedrál. Praha. Vyšehrad: 2002.

Richardson, H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: The English Historical Review. Vol. 74. No. 291. 1959.

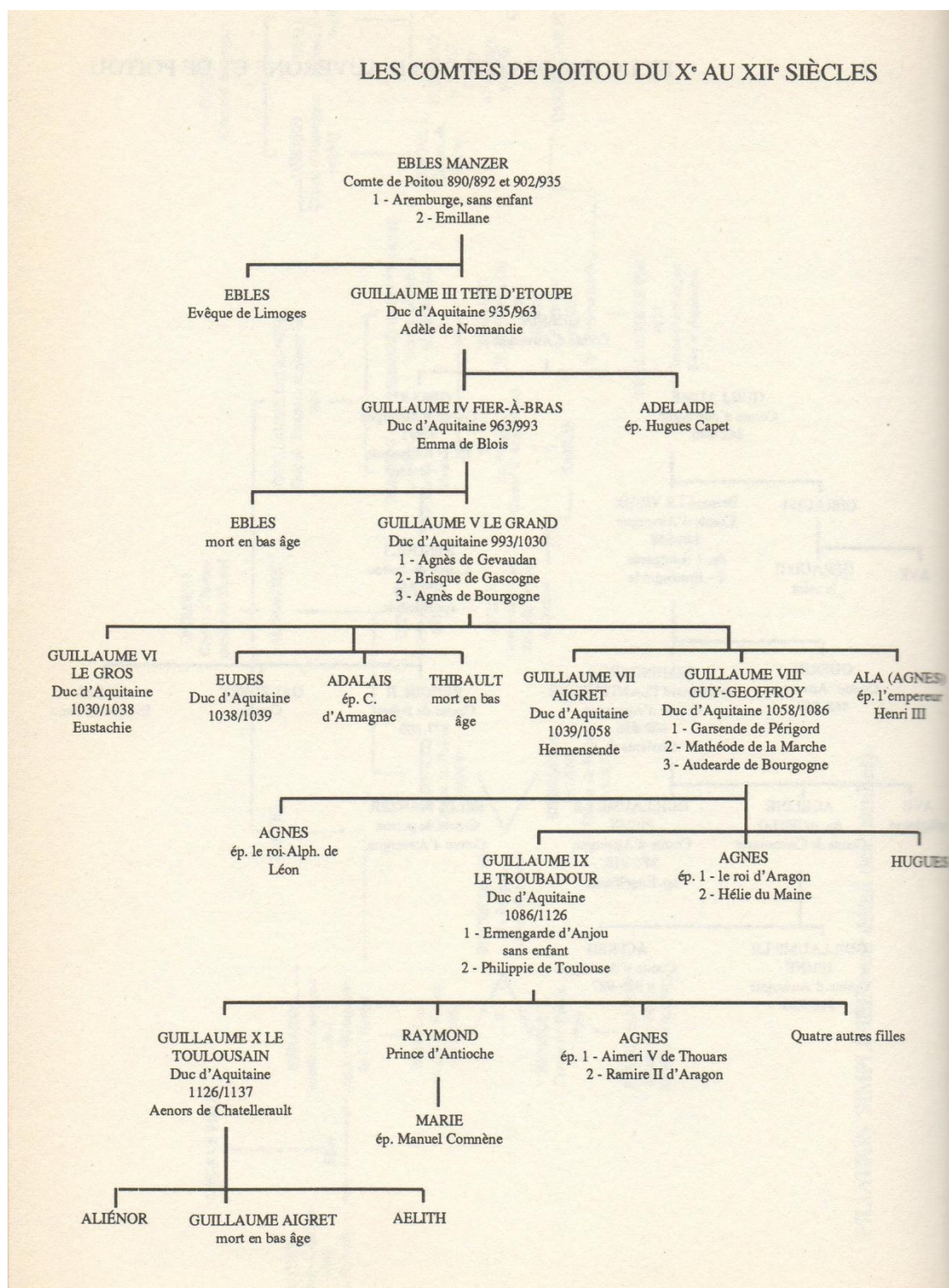
Turner, Ralph. Eleanor of Aquitaine – Queen of France, queen of England. New Haven and London. Yale University Press: 2009.

Warren, W. L. Henry II. London. Butler and Tanner Ltd: 1973.

Weir, Alison. Eleanor of Aquitaine. London. Random House Group: 1999

PŘÍLOHY

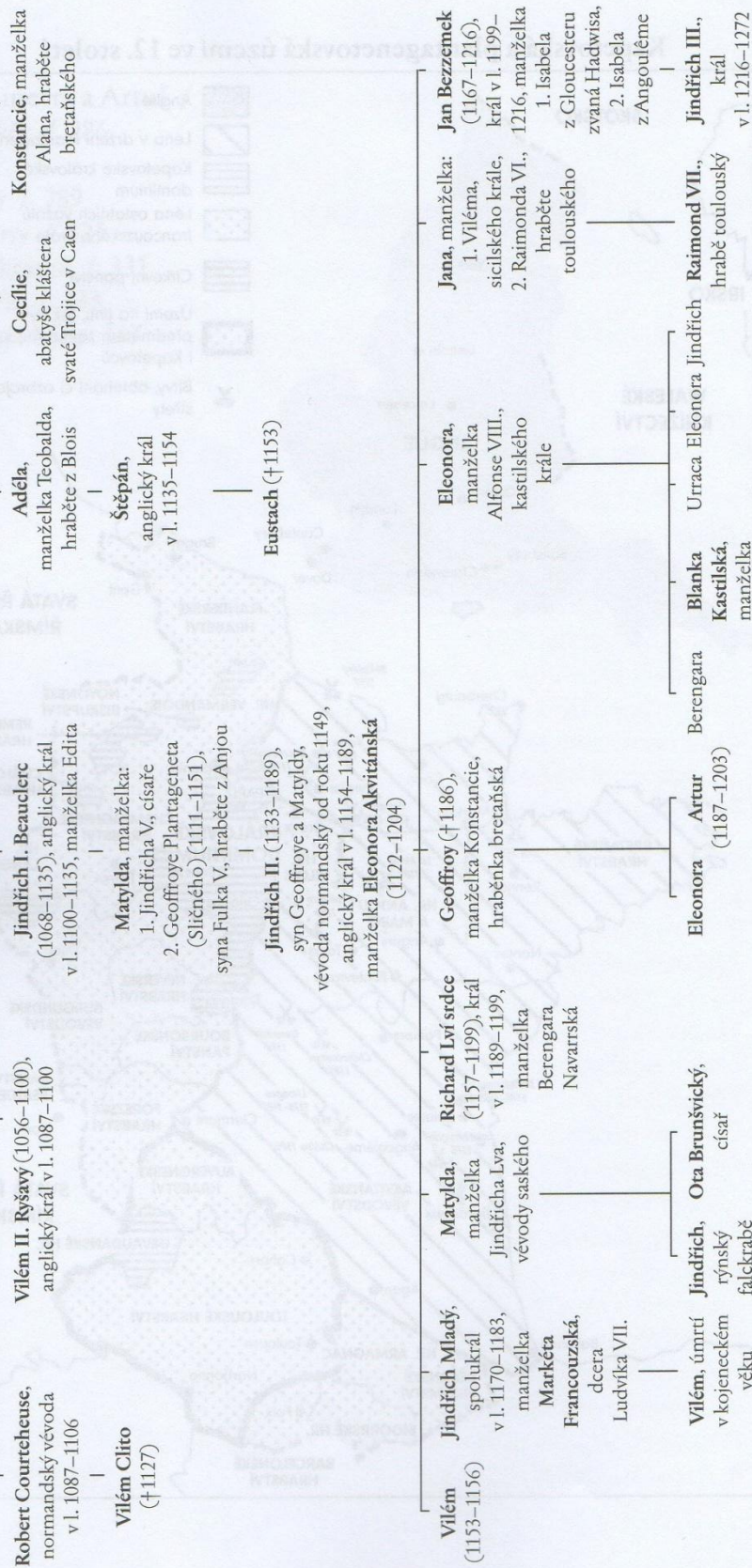
Obrazové přílohy byly převzaty z uvedených publikací.

PLANTAGENETOVÉ

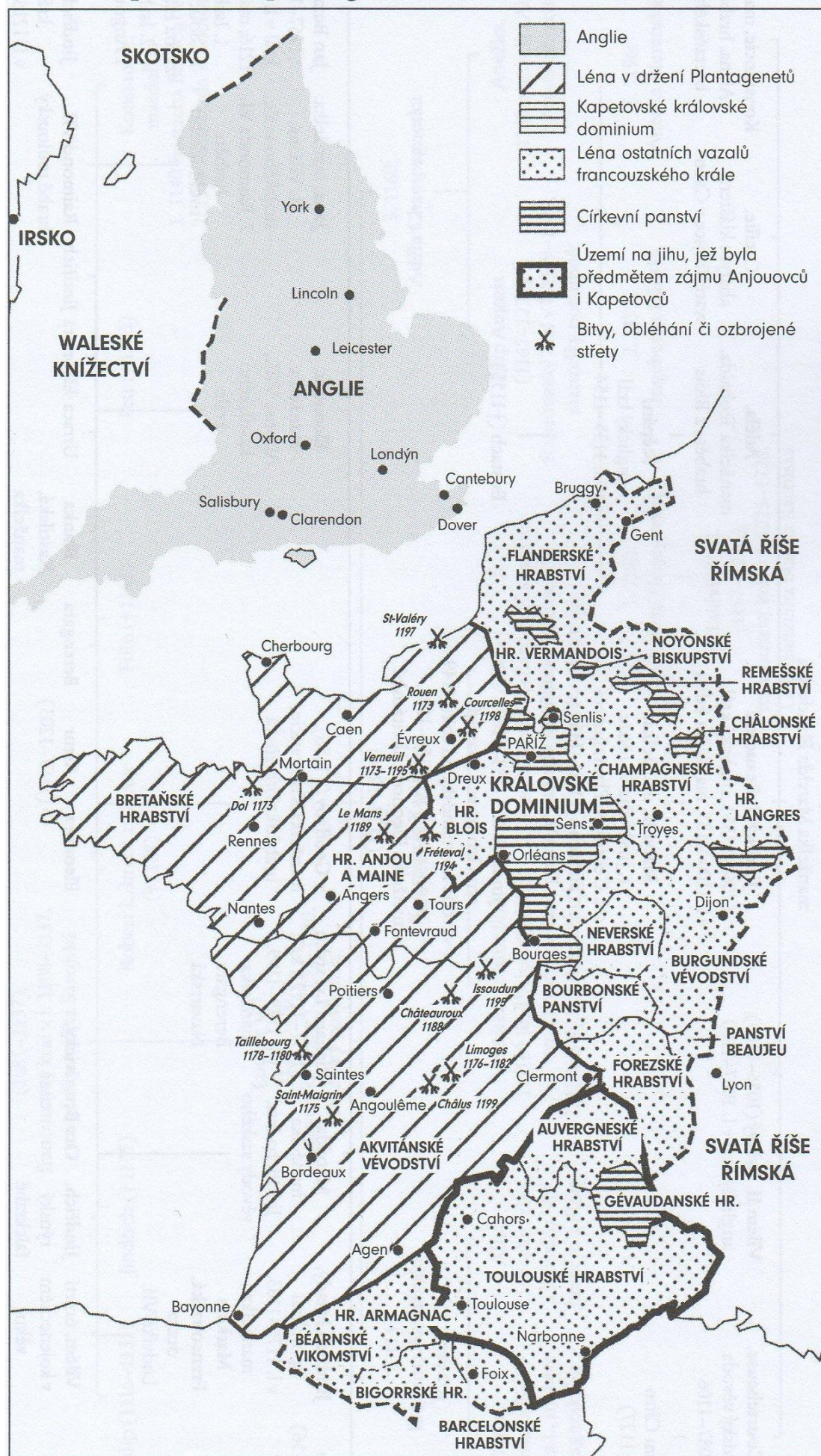
Vilém I. Dobývateľ (1027–1087)
manželka Matylda Flanderská

Ludvík IX. (Svatý Ludvík, 1214–1270)

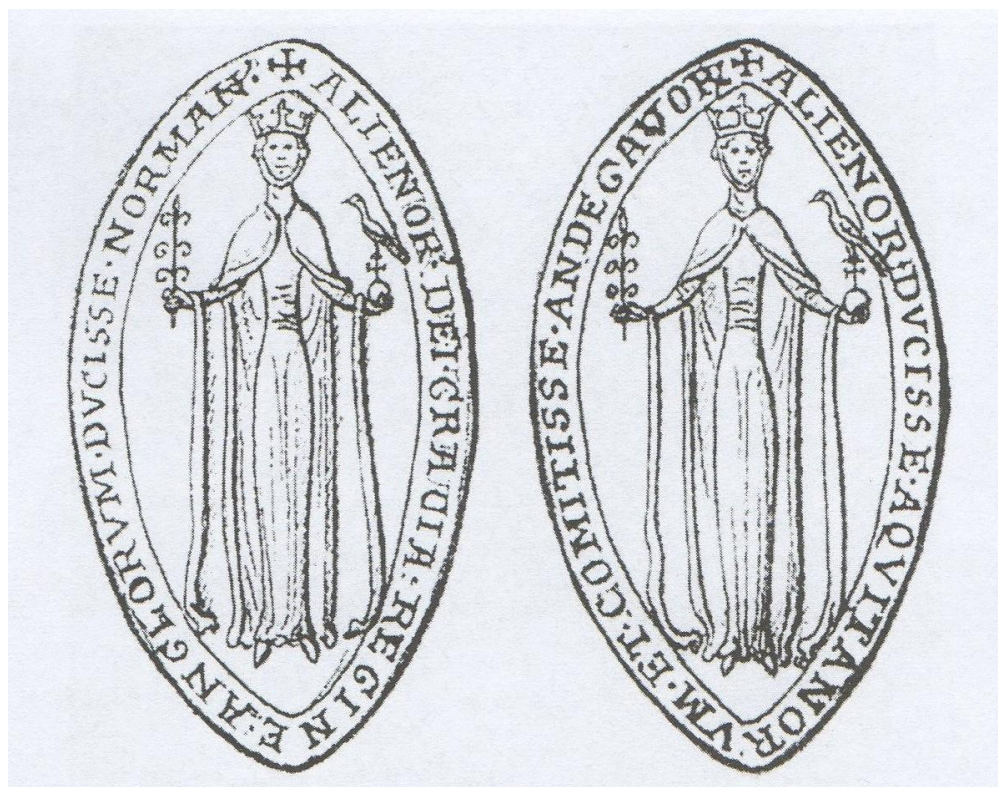
Kapetovská a plantagenetovská území ve 12. století

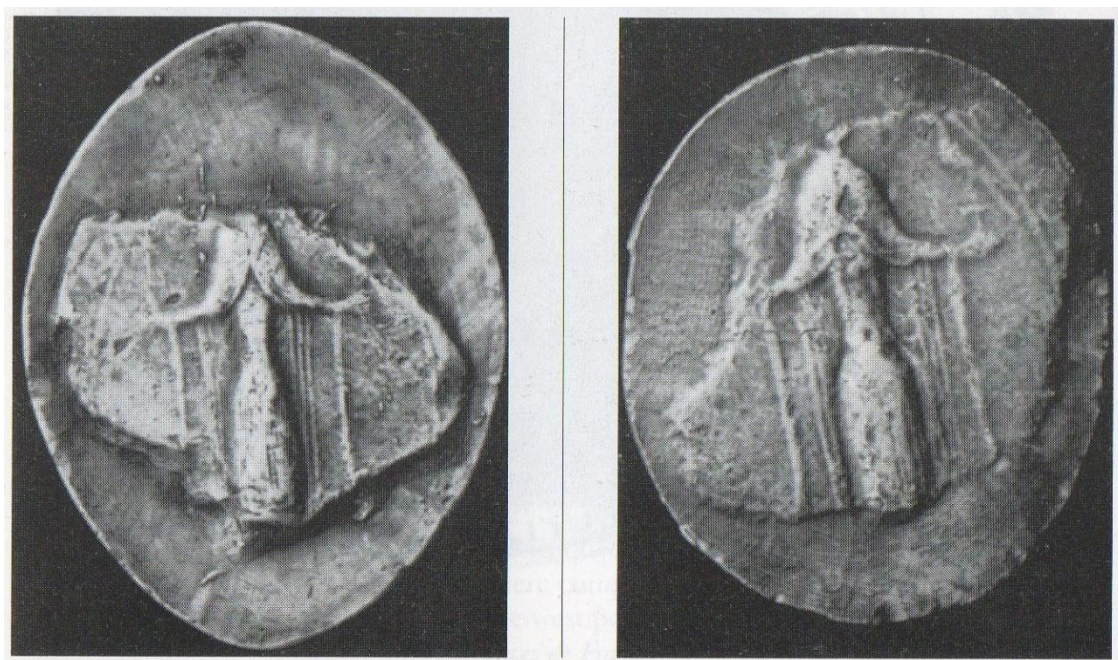

První známá Eleonořina pečeť použitá roku 1152.

Eleonořina pečeť z let 1199-1200

Pozůstatky Eleanořiny pečeti